

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN-BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SÜRYANİ KIRSAL MİMARİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA:
MİDYAT- HABERLİ (BASİBİRN) KÖYÜ ÖRNEĞİ**

Berrin KARAKAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANA BİLİM DALI

DIYARBAKIR

Haziran 2011

T.C

DİCLE UNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

DİYARBAKIR

Berrin KARAKAŞ tarafından yapılan “Süryani Kırsal Mimarisi Üzerine Bir Araştırma: Midyat-Haberli (Basibirn) Köyü Örneği” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir

Jüri Üyeleri

Ünvanı   Adı Soyadı

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Kamuran SAMİ

Üye : Yrd.Doç. Dr. Türkan KEJANLI

Üye : Yrd.Doç. Dr. Sabri KARADOĞAN

Üye : Yrd.Doç. Dr. Tuncay AKIN

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 30/06/2011

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../..../2011

Prof. Dr. Hamdi TEMEL

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu Tez'in, ileride bölgenin geleneksel dokusunun korunması adına yapılacak daha kapsamlı araştırmalarda bir basamak olması ve kaynaklık etmesi temennisiyle, çalışmalarım sırasında beni yönlendiren bilgi ve desteklerini esirgemeyen Danışman Hocam; Yrd. Doç.Dr. Kamuran SAMİ'ye ve evlerini tereddütsüz açan hatta çalışmalarına bizzat katılan köy sakinlerine teşekkür ederim.

Çalışmalar sırasında bana yardımlarını esirgemeyen Mardin ve Diyarbakır Süryani Metropolitliğinden Sn. Yusuf BEĞTAŞ'a, 2004 yılındaki 'Hakkâri ve Şırnak İlleri ile İlçeleri (Ortaçağ ve Sonrası Mimari ve Sanat Eserlerinin Tespiti) Yüzey Araştırması' adlı çalışmasından yararlandığım Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP'a teşekkür borçluyum.

Ayrıca çalışmalarımda beni yüreklendiren ve manevi desteği ile yanımda olan çalışma arkadaşlarım ile sevgili eşim Sedat Karakaş'a ve kızım Berfin'e sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEŞEKKÜR.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VIII
ÇİZELGE LİSTESİ.....	X
ŞEKİL LİSTESİ.....	XI
EK LİSTESİ.....	XII
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	XIII
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Kapsamı.....	2
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	3
3. MATERYAL VE METOD.....	9
3.1. Materyal.....	9
3.1.1. Mardin Geleneksel Konutlarının Mekân Kurgusu- Fiziksel ve Sosyolojik Özellikleri.....	9
3.1.1.1. Fiziki ve Beşeri Özellikler.....	11
- Coğrafik Konum.....	11
- İklim.....	12
- Bitki Örtüsü.....	12
- Ekonomik Görünüm.....	12
- Nüfus ve Göç.....	13
3.1.1.2. Sosyolojik Özellikler.....	14
- Dinsel Yapı.....	14
- Etnik Yapı ve Dil.....	15
- Aşiret (Ağalık ve Akrabalık).....	16
- Giyim-Kuşam, Müzik ve Eğlence.....	17

- Kentlilik ve Köylülük.....	17
3.1.1.3. Geleneksel Mardin Evleri.....	18
3.1.1.4. Mardin Evinin Mekânsal Bileşenleri.....	19
- Kapalı Mekânlar (Yaşama Birimleri, İşlikler, Servis Mekânları).....	19
- Yarı Açık Mekânlar (Revak, Eyvan, Köşk).....	19
- Açık Mekânlar (Avlu, Teras, Merdiven).....	20
3.1.1.5. Cephe Düzeni.....	21
- Kapalı Mekanların Cepheleri.....	21
- Yarı Açık Mekanların Cepheleri.....	21
3.1.1.6. Yapım Malzemesi ve Yapım Sistemi.....	22
3.1.2. Midyat Geleneksel Konutlarının Mekan Kurgusu-Fiziksel ve Sosyolojik Özellikleri.....	23
3.1.2.1. Fiziki ve Beşeri Özellikler.....	25
- Coğrafi Özellikler.....	25
- Ekonomik Yapı.....	25
- Nüfus.....	25
3.1.2.2. Sosyolojik Özellikler.....	26
Sosyo-Kültürel Yapı.....	26
Etnik yapı ve dil.....	26
3.1.2.3. Süryaniler.....	27
- Süryani Nüfus ve yerleşim yerleri.....	28
- Dinsel Hayat: Süryanilerde dinin yeri.....	29
- Dil.....	32
- Ad verme.....	33
- Evlilik ve Akrabalık.....	33
- Ekonomi ya da geçim biçimleri.....	34
- Diğer etnik gruplarla ilişkiler.....	34
- Sosyal ve Siyasal Örgütlenme.....	35
- Göç.....	36
3.1.2.4. Geleneksel Midyat Evlerinin Özellikleri.....	39

3.1.2.5. Genel Yerleşim Özellikleri.....	40
3.1.2.6. Plan Düzeni.....	40
- Çok Amaçlı Mekanlar.....	42
- Özelleşmiş Mekânlar.....	43
3.1.2.7. Cephe Düzeni.....	44
- Kapılar.....	45
- Pencereleler.....	45
3.1.2.8. Yapım Tekniği ve Malzeme.....	45
3.2. Metod.....	46
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	49
4.1. Midyat Haberli (Basibirin) Köyünde Kırsal Yerleşim Ve Köy Konutlarının İncelenmesi (Tespitler).....	49
4.1.1. Midyat Haberli (Basibirin) Köyü.....	50
4.1.2. Midyat Haberli (Basibirin) Köyü'nün Tarihçesi.....	53
4.1.3. Yerleşim Özellikleri.....	54
4.1.4. Plan Düzeni.....	56
4.1.4.1. Çok Amaçlı Mekânlar.....	58
- Açık Mekânlar (Avlu, Teras, Dam).....	59
- Yarı Açık Mekanlar (Eyvan, Revak, Balkon).....	63
- Kapalı Mekânlar (Oda, Aralık).....	65
4.1.4.2. Özelleşmiş Mekânlar.....	67
- Servis Mekânları (Ahır, Kiler).....	67
- Islak Hacimler (Mutfak, Banyo, Tuvalet).....	68
4.1.5. Cephe Düzeni.....	70
4.1.5.1. Sokak Cepheleri.....	70
4.1.5.2. Avlu Cepheleri.....	71
4.1.6. Cephe Elemanları.....	72
4.1.7. Yapım Tekniği ve Malzeme.....	75
4.2. Kataloglar (Tespitler).....	76
- Katalog 1.....	77

- Katalog 2.....	79
- Katalog 3.....	81
- Katalog 4.....	83
- Katalog 5.....	85
- Katalog 6.....	87
- Katalog 7.....	89
- Katalog 8.....	92
- Katalog 9.....	95
- Katalog 10.....	97
- Katalog 11.....	99
- Katalog 12.....	101
- Katalog 13.....	103
- Katalog 14.....	105
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	107
6. KAYNAKLAR.....	111
EKLER.....	115
ÖZGEÇMİŞ.....	136

ÖZET

SÜRYANİ KIRSAL MİMARİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA:

MİDYAT- HABERLİ(BASİBİRN) KÖYÜ ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berrin KARAKAŞ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
MÜHENDİSLİK MİMARLIK FAKÜLTESİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

2011

Yüksek Lisans Tezi olarak “Midyat Geleneksel Kırsal Mimari” konusunun seçilmesinin nedeni; tarihi değeri olan eski birçok yapının günümüze ulaşamadığı, kalabilenlerden bir kısmının terkedilmiş, bakımsız, harap ve yok olmak üzere olduğunun görülmesidir. Bu çalışmayla, köy yerleşim yapılarında kullanılan malzeme ve uygulamalardaki geleneksel yapım tekniği ile yok olmaya yüz tutan bu evlerin plan tiplerinin belirlenerek kullanım şekillerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı ise evlerin bölgedeki en erken örneklerine ulaşmak ve günümüze ulaşan geleneklerini ortaya koymaya çalışmaktır. Midyat- Haberli (Basibirn) Köyü örneğinde “Süryani Kırsal Mimarisi” üzerine yapılan bu araştırmanın ileride yapılacak daha kapsamlı araştırma ve incelemeler için bir basamak teşkil etmesi umulmaktadır.

Midyat-Haberli (Basibirn) Köyü örneğinde yapılan bu çalışmayla, zengin bir halk kültürüne sahip olan ‘diller ve dinler kenti’ Midyat yöresinde ülkemizin kültürel dokularından ve toplumsal renklerinden biri olan Süryaniler ele alınırken, Midyat Süryani köylerindeki yapılaşma ve sosyal yaşantıyı yansıtan kırsal mimarinin plan tipolojisi, yapı malzemesi ve kullanım tekniklerini ortaya koyarak, yörenin eski yapılarındaki olası uygarlık izlerini veya kırsal mimaride devam etmekte olan tarihsel geleneklerini belirlemek bu tezin temel amacıdır. Bu nedenle tez çalışmasına altlık oluşturması için bölgedeki eski yerleşime sahip ve örneklemeye uygun olduğu tespit edilen köyler incelenmiş, bu bilgiler ışığında Süryani kültürünün yoğun olarak hissedildiği önceleri Midyata günümüzde ise İdile bağlı olan Midyat-Haberli (Basibirn) Köyü’nün mekânsal kurgusu ortaya çıkarılmıştır.

Mardin ve Midyat ile ilgili sosyal, kültürel ve ekonomik analizler yapılarak, Mardin ve Midyat evlerinin tasarımını etkileyen iklim, topografya, manzara, yapı malzemesi, yapım sistemi gibi fiziksel faktörler ile din, gelenekler, aile ve akrabalık bağları, meslekleri içeren sosyolojik faktörler ele alınarak bunların mekâna yansıdığı konut tipolojileri incelenmiştir. Bununla birlikte incelenen bu tipolojilerin Midyat-Haberli (Basibirn) Köyü yapılaşmasının önemli bir parçası olan konut mimarisine etkilerinin neler olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Konuya ilişkin tespitlerde, alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yönteminin kullanılmasının yanı sıra, gözlem, görüşme, kılavuz ve kaynak kişilerden yararlanma yöntemlerinden de yararlanılmıştır. Geleneksel dokusu bozulmamış, günümüze kadar ulaşabilmiş evlerin röleveleri alınmış ve bu evleri oluşturan form bileşenleri, bunların birbirleriyle olan ilişkileri, plan bazında projelendirilmiştir. Evlerin analizinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda, her evin kendi kimlik kartını oluşturan kataloglar hazırlanmıştır.

Yapılan tespitlerde, Midyat-Haberli (Basibirn) Köyü’nün gerçek kullanıcısının yurt dışına göçü ile konutların terk edilerek boş bırakılması ya da yeni sahiplerinin kültürel bilinçten

yoksun ve eğitimsiz olması gibi nedenlerden dolayı, bu konutların hızlı bir bozulma sürecine girdiği anlaşılmaktadır. Bulunduğu bölgenin fiziki şartlarını, kültürel yapısını, ait olduğu dönemin yaşam biçimini mekânlarına yansıtan, Midyat-Haberli (Basibirn) Köyü'nde koruma çalışmalarının hızlandırılması gereklidir. Ancak yapılacak çalışmanın sadece köydeki yapıların mimari özelliklerinin korunmasının ötesinde, geçmişten günümüze kültür değeri taşıyan her türlü ögenin içinde olduğu kapsamlı bir çalışmayla, köyde yaşayan insanların sosyal ve kültürel açıdan bütünleştirilmesi gerektiği bu tez çalışmasıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Mimari, Süryani Kültürü, Toplumsal Dönüşüm, Mardin, Midyat-Haberli (Basibirn) Köyü.

ABSTRACT

AN ANALYSIS ON ASSYRIAN RURAL ARCHITECTURE:

MİDYAT- HABERLİ(BASİBİRN) VILLAGE SAMPLE
MASTER THESIS

Berrin KARAKAŞ

DİCLE UNIVERSITY
FACULTY OF ARCHITECTURE
DEPARTMENT OF SCIENCE OF ARCHITECTURE

2011

The Reason of selection of ‘Traditional Midyat Rural Architecture ‘ subject is; Because of the many structures that have historical values can’t standing till today ,and the some parts of structures being abdicated, neglected, ruined and about to be vanished which can stand still. With this study it was aimed to investigate, the supplies and the traditional construction technics in practice used in residential areas in villages and to define plan types and to investigate the usage purposes of these houses’ which are tend to disappear. The Studie’s other aim is to find the earliest samples of homes in the region and to try to display the traditions that reached today. It is expected that the investigation on Assyrian Rural Architecture in Midyat-Haberli (Basibirin) Village sample can create support for more expansive investigations that can be made in the future.

With this study that was made in Midyat-Haberli (Basibirn) village sample, in Midyat Region ‘languages and religious city’ which has a rich folk culture, when Assyrian as one of the communal colour and cultural tissue of us was took in hand, the structuring in Midyat Assyrian villages and the rural architecture plan typology that reflects social experience, by displaying construction supplies and usage technics and to define the historical tradition that progress in rural architecture or possible civilization traces in old structures in region is the main aim of this thesis. The reason to support this thesis study, the villages that has ancient layouts and that are confirmed as suitable for sampling was analysed, thanks to this information Midyat-Haberli (Basibirn) village’s (which was before belonged to Midyat and which is belonged to idil now) residential construction was discovered.

By making social, cultural and economical analyses about Mardin and Midyat, the physical factors like climate , topografia , scenery, construction products, construction system and sociological factors like religion, traditions, family and relative relationships, jobs that affects the design of the Mardin and Midyat homes was took in hand and theirs reflections to the house typologies were analysed. All the same, it was discovered what is the affect of the typologies to the home architecture that were analysed as an important part of Midyat-Haberli (Basibirn) village’s construction.

It was profited from the methods of field survey and in addition to the writed sources , observation , interview, guide and source people were also used in determination of the subject. The houses of which traditional tissue is not spoilt, and could reach till today building surveys were taken and the form components that compose these homes, the relationship with each other were projected as a plan . By the reason of the analyses of the homes, there were prepared catalogues that compose the own identity card of the each home.

According to the determinations that were made, because of the Midyat-Haberli (Basibirn) village’s real owners immigration to abroad, the homes were abandoned or the new

owners' being unconscious about the cultural awareness and being uneducated people, it is understood that, these homes got a rapid damage. It is required to fasten the protection efficiency in Midyat-Haberli (Basibirn) village that reflects the regions' physical conditions, cultural structure, the period's life style to the place. Beyond the only architecture characteristics of the structures in the village, with a comprehensive study that includes every item that has got a cultural value from past to present, the requisition of integration of people that live in villages in the manner of socially and culturally was tried to be suggested with this thesis study.

Key words: Rural architecture, Assyrian Culture, Communal Transformation, Mardin, Midyat-Haberli (Basibirn) Village.

ÇİZELGE LİSTESİ

<u>Çizelge No:</u>		<u>Sayfa</u>
Çizelge 3.1.	Güneydoğuda 1985 ve 2001 Yıllarına göre Süryani Nüfus Tablosu	38

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil No</u>		<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1.	Mardin haritası ve Midyat'ın yeri	9
Şekil 3.2.	Doğu batı doğrultusunda gelişmiş Mardin şehrinin topografyası	11
Şekil 3.3.	Mardin kentinin gelişim dönemleri	14
Şekil 3.4.	Mardin geleneksel kent kesiti (doğudan batıya bakış)	18
Şekil 3.5.	Araştırma Alanı Midyat-Haberli Köyü'nü gösteren Turabdin Haritası	23
Şekil 3.6.	Midyat Akçakaya Mah. Kayalar Sok. 125 Ada 5 Parsel zemin kat planı	41
Şekil 3.7.	Midyat Akçakaya Mah. Kayalar Sok. 125 Ada 5 Parsel 1. kat planı	41
Şekil 4.1.	Şırnak İli İdil İlçesi Haberli Köyü 1/2000 ölçekli kroki üzerinde incelenen konutların gösterimi	55
Şekil 4.2.	Haberli Köyündeki Geleneksel konutların avlu etrafındaki konumlarına göre plan tipolojileri	57
Şekil 4.3.	Haberli Köyündeki Geleneksel konutların plan tipolojileri	58
Şekil 4.4.	Haberli Köyündeki Geleneksel ve yeni konutların plan tipolojileri	59
Şekil Ek 1.	Şırnak İli İdil İlçesi Haberli Köyü 1/2000 ölçekli kroki üzerinde kilise ve konutların gösterimi	115
Şekil Ek 2	Mor Barsavmo Manastırı Planı	116
Şekil Ek 3.	Mor Eseyo Kilisesi Planı	122
Şekil Ek 4.	Haberli Köyündeki Yeni Yapılara ait plan tipolojileri	133

EK LİSTESİ

<u>Ek No</u>		<u>Sayfa</u>
EK 1.	Midyat Haberli(Basibrin)'de bulunan Anıt Eserler	115
EK 1.1.	Midyat Haberli(Basibrin) Mor Barsavmo Manastırı	116
EK 1.2.	Midyat Haberli(Basibrin) Mor Dodo Kilisesi	119
EK 1.3.	Midyat Haberli(Basibrin) Mor Eseyo Kilisesi	122
EK 1.4.	Midyat Haberli(Basibrin) Meryem Ana Kilisesi	124
EK 1.5.	Midyat Haberli(Basibrin) Mor İsmuni Kilisesi	126
EK 1.6.	Midyat Haberli(Basibrin) Mor Eliyo Kilisesi	128
EK 1.7.	Midyat Haberli(Basibrin) Mor Şalito Kilisesi	130
EK 1.8.	Midyat Haberli(Basibrin) Mor Kavmi Kilisesi	132
EK 2.	Haberli Köyündeki yeni yapılaşma plan tipolojileri	133
EK 2.1	Haberli Köyündeki yeni yapılaşmalara ait fotoğraflar	134
EK 3.	Midyat-Yemişli(Enhıl) Köyü'ndeki Yeni Yapılaşma	135

FOTOĞRAF LİSTESİ

<u>FOTOĞRAF No</u>		<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 3.1.	Şehrin Güneyindeki Mardin Ovası	9
Fotoğraf 3. 2.	Mardin Şehrinin Güneyden görünüşü	10
Fotoğraf 3.3.	Mardin kalesi	10
Fotoğraf 3.4.	Günümüzde restore edilen Süvaklar Çarşısı	10
Fotoğraf 3.5.	Deyrulzaferan Manastırı	11
Fotoğraf 3.6.	Şehmuz Babayiğit Evi	20
Fotoğraf 3.7.	Deyrul-Umur Mor Gabriel) Manastırı	24
Fotoğraf 3.8.	Midyat, Akçakaya Mah. Kayalar Sok. 125 Ada 5 Parsel	44
Fotoğraf 4.1.	Haberli (Basibrin) Köyü	50
Fotoğraf 4.2.	Haberli (Basibrin) Köyü	50
Fotoğraf 4.3	Haberli (Basibrin) Köyü	51
Fotoğraf 4.4	Haberli (Basibrin) Köyü	51
Fotoğraf 4.5	Haberli (Basibrin) Köyünün güneyden görünüşü	52
Fotoğraf 4.6	Haberli (Basibrin) Köyünün görünüşü	52
Fotoğraf 4.7	Haberli (Basibrin) Köyünün görünüşü	54
Fotoğraf 4.8	Avlu ve çev. birimler	60
Fotoğraf 4.9	Avlu ve çev. birimler	60
Fotoğraf 4.10	Avlu ve çev. birimler	61
Fotoğraf 4.11	Taht kurulan bir teras (G. ATAK Evi)	61
Fotoğraf 4.12	Taht kurulan bir teras (Y. OKTAY Evi)	61
Fotoğraf 4.13	Üzerinde kurutma yapılan ve taht kurulan bir teras	62
Fotoğraf 4.14	Dama çıkılan merdiven (M. AKIN Evi)	62
Fotoğraf 4.15	Dama çıkılan merdiven (S. ÖZARSLAN Evi)	62
Fotoğraf 4.16	Dama çıkılan merdiven (K. İLİON Evi)	63
Fotoğraf 4.17	Dama çıkılan merdiven (Y. OKTAY Evi)	63

<u>Fotoğraf No</u>		<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 4.18	Şao ER Evi	63
Fotoğraf 4.19	Sami ALGÜL Evi	63
Fotoğraf 4.20	Sallo ÖZASLAN Evi	64
Fotoğraf 4.21	Karagöz İLİON Evi	64
Fotoğraf 4.22	Karagöz İLİON Evi	64
Fotoğraf 4.23	Misafir odası (Şefik OKATAY Evi)	65
Fotoğraf 4.24	Misafir odası (İsa ATUK Evi)	65
Fotoğraf 4.25	Seydi ÖNAL Evi	65
Fotoğraf 4.26	Sallo ÖZASLAN Evi	65
Fotoğraf 4.27	Şao ER Evi	66
Fotoğraf 4.28	Karagöz İLİON Evi	66
Fotoğraf 4.29	Seydi ÖNAL Evi	66
Fotoğraf 4.30	Oda Duvarlarındaki nişler	66
Fotoğraf 4.31	Oturma Odası (Yusuf OKTAY Evi)	66
Fotoğraf 4.32	Oturma- Yatma Odası (Şao Er Evi)	66
Fotoğraf 4.33	Aziz KEÇE Evi	67
Fotoğraf 4.34	İsa ATUK Evi	67
Fotoğraf 4.35	İsa ATUK Evi	68
Fotoğraf 4.36	Seydi ÖNAL Evi	68
Fotoğraf 4.37	İsa ATUK Evi	68
Fotoğraf 4.38	depo-mutfak olarak kullanılan kiler (Seydi ÖNAL Evi)	68
Fotoğraf 4.39	Avludaki ocaklık (Melki ALKIN Evi)	69
Fotoğraf 4.40	Mutfak (İ. KARAGÜL Evi)	69
Fotoğraf 4.41	Mutfak (K. İLİON Evi)	69
Fotoğraf 4.42	Banyo olarak kullanılan bölüm	69
Fotoğraf 4.43	Sonradan yapılan Wc (Şefik OKTAY Evi)	69
Fotoğraf 4.44	Gauriye ATAK Evi	70

<u>Fotoğraf No</u>		<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 4.45	Avlu duvarına bitişik yapılan Wc (Şao ER Evi)	70
Fotoğraf 4.46	Melki ALKIN Evi	71
Fotoğraf 4.47	Karagöz İLİON Evi	71
Fotoğraf 4.48	Bir evin sokak cephesi (Sami AKGÜL EVİ)	71
Fotoğraf 4.49	Bir evin sokak cephesi (Hadu YALO Evi)	71
Fotoğraf 4.50	Bir Evin avlu cephesi (Karagöz İLİON)	72
Fotoğraf 4.51	Bir Evin Avlu- Sokak Cephesi (Melki ALKIN Evi)	72
Fotoğraf 4.52	Melki ALKIN Evi	73
Fotoğraf 4.53	Şao ER Evi	73
Fotoğraf 4.54	Pencere Örnekleri (Yenilenmiş- kapatılmış- bozulmuş)	73
Fotoğraf 4.55	Pencere Örnekleri (Yenilenmiş- kapatılmış- bozulmuş)	73
Fotoğraf 4.56	Pencere Örnekleri (Yenilenmiş- kapatılmış- bozulmuş)	73
Fotoğraf 4.57	Pencere Örnekleri (Yenilenmiş- kapatılmış- bozulmuş)	73
Fotoğraf 4.58	Avlu Kapısı Örnekleri (Melki ALKIN Evi)	74
Fotoğraf 4.59	Avlu Kapısı Örnekleri (Seydi ÖNAL Evi)	74
Fotoğraf 4.60	Avlu Kapısı Örnekleri (Yuhannon TUZMAN Evi)	74
Fotoğraf 4.61	Avlu Kapısı Örnekleri (Yusuf Oktay Evi)	74
Fotoğraf 4.62.	Avlu Kapısı Örnekleri (Aziz KEÇE Evi)	74
Fotoğraf 4.63	Avlu Kapısı Örnekleri (Gevri ÖZASLAN Evi)	74
Fotoğraf Ek 1.	Mor Barsavmo Manastırı	116
Fotoğraf Ek 2.	Mor Dodo Kilisesi	119
Fotoğraf Ek 3.	Mor Eseyo Kilisesi	122
Fotoğraf Ek 4.	Meryem Ana Kilisesi	124
Fotoğraf Ek 5.	Meryem Ana Kilisesi	124
Fotoğraf Ek 6.	Mor İsmuni Kilisesi	126
Fotoğraf Ek 7.	Mor Eliyo Kilisesi	128
Fotoğraf Ek 8.	Yapının Ön Cephesi	134

<u>Fotoğraf No</u>		<u>Sayfa</u>
Fotoğraf Ek 9.	Yapının Avlu Giriş Kapısı	134
Fotoğraf Ek 10.	Yapının Güneyden Görünümü	134
Fotoğraf Ek 11.	Yapıya Genel Bir Bakış	134
Fotoğraf Ek 12.	Henüz inşaat halindeki bir yapı	134
Fotoğraf Ek 13.	Yapının ön cephesinden görünüm	134
Fotoğraf Ek 14.	Midyat-Yemişli(Enhıl) Köyü	135
Fotoğraf Ek 15.	Midyat-Yemişli(Enhıl) Köyü	135
Fotoğraf Ek 16.	Midyat-Yemişli(Enhıl) Köyü	135
Fotoğraf Ek 17.	Yemişli Köyü Muh.(Ş.Korkmaz)	135

*Tanrı her bir halka bir kâse verdi, kilden
bir kase, ve onlar bu kaseden yaşamlarını
içtiler... Hepsi paylarına düşen suyu aldılar
ama kaseleri farklıydı”*

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı

Buldukları bölgenin fiziki şartlarını, kültürel yapısını, ait oldukları dönemin yaşam biçimini mekânlarına yansıtan kırsal yerleşimler, halk mimarisinin yaygın görüldüğü çevrelerdir.

Araştırma alanı olarak seçilen Midyat-Haberli (Basibirn)¹ Köyü’nde; coğrafi, ekonomik ve kültürel farklılıklar dışında dinsel farklılık da çeşitliliğin en önemli sebeplerindendir.

Bu çalışmada; zengin bir halk kültürüne sahip olan ‘diller ve dinler kenti’ Midyat ilçesinde ülkemizin kültürel dokularından ve toplumsal renklerinden biri olan Süryaniler ele alınırken, Midyat Süryani köylerindeki yapılaşma ve sosyal yaşantıyı yansıtacak kırsal mimarinin plan tipolojisi, yapı malzemesi ve kullanma tekniklerini ortaya koymak, yörenin eski yapılarındaki olası uygarlık izlerini veya köy mimarisinde devam etmekte olan tarihsel gelenekleri belirlemek bu tezin temel amacıdır.

Diğer taraftan, Süryani toplum yapısının işleyişini ve Midyat Süryanileri örneğinde ise bir etnik grubun ‘ev sahibi’nden ‘misafir’e dönüşmesi sürecini anlamak amaçlanmaktadır.

Bu nedenle tez çalışmaları için ilçenin farklı köşelerindeki eski yerleşim olan ve örneklere uygun olduğu tespit edilen köyler incelenmiştir. İncelenen köylerden Süryani kültürünün yoğun olarak hissedildiği Haberli (Basibirn) Köyü seçilmiştir.

Tarihsel ve maddi kültürel verilerden anlaşıldığı kadarıyla bölgenin en eski yerlilerinden olup kendilerini “İsa’ya ilk İnananlar” ve “ilk Hıristiyanlar” olarak gören Süryaniler,

---

¹Haberli(Basibirn) Köyü; Midyat İlçesine bağlı iken 1937 yılında İdil’e bağlanmıştır(Şırnak İl Envanteri 2010).

özellikle 1960'lerden sonra Avrupa, Amerika ve Avustralya'ya göç edenler dışında; Türkiye, Suriye, Lübnan, Irak, İsrail, Mısır ve Hindistan gibi ülkelerde yerli halk olarak ikamet etmektedirler (Aktar 2000). Ancak, buldukları ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve dinsel farklılıkları nedeniyle, farklı coğrafyalardaki Süryaniler de birbirlerinden farklılıklar göstermektedirler.

1960'larda başlayan ve 1990'larda doruğa ulaşan göçlerle köylerinin hemen hemen tümünün boşaldığı ve şehir merkezlerinde ise sayıları çok az kalan Süryanilerin yaşadıkları mekânlar ile olan ilişkilerinin anlaşılması, çalışmanın bir başka amacını oluşturmaktadır. Zira Süryaniler, çoğunlukla Avrupa ülkeleri, Amerika ve Avustralya'ya kalıcı olarak yerleşmelerine ve iş sahibi olmalarına karşın 'anavatan'larındaki taşınmaz mal varlıklarını satma eğiliminde olmamışlardır. Bu mal varlıklarını ya kiliseye ya da tanıdıkları ve güvendikleri 'kirve' dedikleri Müslüman ailelere emanet etmişlerdir.

1.2 Araştırmanın Kapsamı

Midyat-Haberli (Basibirn) Köyü örneğinde yapılan bu çalışmada, Mardin ve Midyat ile ilgili sosyal, kültürel ve ekonomik analizler yapılmış, Mardin ve Midyat evlerinin tasarımını etkileyen iklim, topografya, manzara, yapı malzemesi, yapım sistemi gibi "Fiziksel Faktörler" ile din, gelenekler, aile ve akrabalık bağları, meslekler vb. "Sosyolojik Faktörler" ele alınarak bunların mekâna yansıdığı konut tipolojileri incelenmiş ve Haberli Köyü yapılaşmasının önemli bir yapı türü olan konut mimarisine yansımaları ele alınmıştır. Bu nedenle tez çalışmaları için ilçenin farklı bölgelerindeki örneklemeye uygun olduğu tespit edilen köylerden Haberli (Basibirn) Köyü incelenmiştir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Altun (1971), Mardin’de yıkılmış ve bugün izlerine bile rastlanmayan eserleri ve bu eserlerin tarihini inceleyerek, 1960’lı yıllardaki Mardin hakkında bilgi vermiştir.

Gökalp (1975), Osmanlı İdari yapısının bozularak doğuda feodal bir yapının oluşmasını, bu feodal düzenin nasıl yayılıp yerleştiğini, aşiret ve cemaat düzenini anlatmıştır. Yüzyıllarca süregelen bu yapıya ilişkin tarihi, kültürel, sosyolojik, etnolojik yaklaşımlar sunmuştur.

Çınar (1990), Araştırma alanı olarak seçtiği Konya Ovası’nda, bölge tarihini, sosyo-ekonomik yapıyı, köy yerleşmelerini ve köy evlerinin karakteristik özelliklerini incelenmiştir. Yaptığı tespitler sonucunda yöreye özgü köy evlerinin ortak niteliklerini belirleyerek, bölgede uygulanan yeni köy yerleşimlerinin bir değerlendirilmesini sunmuştur.

Göyünç (1991), “16. Yüzyılda Mardin Sancağı” isimli kitabı ile Mardin’in coğrafi yeri, tarihi isim ve yazılışları, Mardin ve havalisinin Osmanlılara kadar olan tarihini anlatmıştır.

Akyüz (1998), 1997 yılında yayınladığı ‘Dayr-ul Zafaran Manastırı’nın Tarihi’ adlı çalışmasından sonra, Mardin’in merkez ve civar köylerinde bulunan kilise ve manastırların tarihini araştırarak, bu bölgede tahmin ettiklerinden fazla kilise olduğunu fark ettiklerini belirtmiştir. Gabriel Akyüz, her geçen gün yeni kiliseler keşfettiklerini ve bunların büyük bir kısmının yıkılmış durumda olduğuna dikkat çekerek, elde ettikleri bilgiler ışığında bu kiliselerin onarılması gerektiğini vurgulamıştır.

Hollerweger (1999), ‘Turabdin, Lebendiges Kulturerbe, Living Cultural Heritage’ adlı kitabında, Turabdin Bölgesinin tarih, kültür ve yaşam tarzını sergileyerek, bu bölgede bulunan kilise ve manastırlar hakkında ayrıntılı tespitler sunmuştur.

Beğtaş (2000), Araştırma Alanı olan Haberli (Basibirn) Köyü’nün tarihini anlatmıştır. Yöre halkının tarih boyunca yaşadığı olumsuzlukları, onlar için birer ‘sığınma kalesi’ niteliğinde olan kiliseleri, yetiştirdiği çoğu eğitimci olan bilim adamlarını ayrıntılı bir şekilde sunmuştur. Haberli (Basibirn) Köyü’nün tarihine ilişkin yapılan ilk yazılı kaynak niteliğindedir.

Aktar (2000), İkinci Dünya Savaşı'nın (fiilen katılmamış olsa bile) Türkiye üzerindeki etkilerinden bahsederek "Varlık Vergisini" ele almıştır. Varlık vergisini; ulus-devlet ideolojisinin farklı bir vechesi olarak, devletin ulusal burjuvazi yaratmak konusundaki ısrarının bir yansıması şeklinde değerlendirmiştir. Bunların yanısıra dönemin basınının olaya bakışı, azınlıklar üzerinde estirilen terör ile uygulayıcıların da bir süre sonra kontrolünden çıkan gelişmeler üzerinde durmuştur.

Varlık Vergisi uygulamasını, Türkleştirme politikalarının bir devamı olarak gören AKTAR (2000), Türk- Yunan nüfus mübadelesi ve 1934 Trakya Yahudi olayları gibi Lozan'dan İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar devam eden ilk Türkleştirme dalgasını incelemiştir.

Alioğlu (2000), Mardin evinin mekân kurgusunu ve form bileşenlerini meydana getiren faktörleri ve bu mekânsal bileşenleri incelediği çalışmasında, evlerin biçim gramerini, dolayısıyla mimari dilini oluşturan mekân kurgusu, Mardin'de şahsen gerçekleştirilen gözlemlerden de yararlanarak fotoğraf, şema, planlarla ifade etmiştir.

Aydın vd. (2000), Çok eski tarihlerden beri çok sayıda etnik ve dinsel topluluğu bünyesinde bulunduran Mardin ve çevresindeki süreklilik ve kopuşların tarihini, kültürel, toplumsal, ekonomik çeşitlilik ve aşiret-cemaat-devlet örgütlenmeleri çerçevesinde incelemişlerdir.

Layard (2000), 19. yüzyılda doğudaki kazılarını anlattığı 'Ninova ve Kalıntıları. Hıristiyanlar, Yezidiler ya da Şeytana Tapanların Ülkesine Bir Gezi Eski Asur'un Töre ve Sanatlarının Araştırılması' adlı çalışmasında, Mezopotamya'nın antik dönemine ilişkin tespitlerde bulunmuştur.

İşler ve Çetin (2000), 'Diller ve Dinler Diyarı Midyat' adlı çalışmalarında, Midyat tarihi, coğrafi özellikleri, ekonomik yapısı, sosyolojik ve kültürel yapısı hakkında araştırma yapmışlardır.

Taşığın (2003), "Sosyal-dini-kültürel grup" yaklaşımını esas alarak, Süryanileri yalnızca bir Hıristiyan mezhebi olarak algılayan yaklaşımı dar bularak, tarihi gelişim sürecinde Süryanilik çerçeve alanının pek çok alt alan geliştirdiği olgusu doğrultusunda kapsamı genişletmiş ve bütün bu alanları kuşatacak şekilde tespitlerde bulunmuştur.

Dalkılıç (2004), Mardin İli, Midyat İlçesinde kültürel zenginliğin oluşturduğu geleneksel konutların korunabilmesi için, mimari ve sosyal yapının birlikte korunması gerekliliğinden hareketle, Midyat'ın geleneksel konutlarında kullanıcı mekân ilişkisini sorgulayarak, fiziksel çevrenin hangi simgesel anlamlar içerdiğini, hangi sosyo-kültürel, tarihsel ve ekonomik koşullar altında biçimlendiğini araştırmıştır.

Tez kapsamında restorasyon ve koruma ile ilgili yaklaşımlar Midyat'taki özel durum için değerlendirilmiştir.

Özbek (2004), Mardin'de çağdaş konut ve yerleşimler için yapılan önerileri özetleyerek, gelenekselden türeyen çağdaş mimari dilin gramerini anlatan bir yerleşim ve yapı tasarım rehberi hazırlamış, tasarlanabilecek konut ve konut dışındaki yapı tipolojileri hakkında öneriler sunmuştur.

Top (2004), 'Hakkâri ve Şırnak İlleri ile İlçeleri (Ortaçağ ve Sonrası Mimari ve Sanat Eserlerinin Tespiti) Yüzey Araştırması' adlı çalışması ile Kültür Envanteri kapsamında Şırnak İl ve İlçelerindeki çoğu tescilli kültür varlıklarını inceleyerek, her ilçenin coğrafyası ve tarihi yanında taşınmaz kültür varlıkları ile ilin soyut kültürünü ele alınmıştır. Edinilen veriler 'Şırnak İl Envateri 2010' adlı kitapta yayınlanmıştır.

Araştırma alanı olan Haberli (Basibirn) Köyü'nde yapılan bu tez çalışmasında, Kırsal mimarinin temelini oluşturan konutlar incelenmiş olup, Köydeki diğer anıtsal yapılar hakkında TOP (2004)'un çalışmalarından yararlanılmıştır(bkz. Ek1)

Eminağaoğlu (2004), Artvin İli örneğinde Kırsal mimariyi oluşturan faktörleri incelemiş ve çevre karakterini insan-çevre- kültür ilişkileri ışığında, doğal ve kültürel çevre bileşenlerine bağlı olarak açıklamıştır.

Altunışık (2004), Süryanileri tanıtmaya amaçlı olarak yaptığı çalışmada, Süryani Ortodoks Cemaati ve Kilisesinin dilini, tarihini ve kültürünü irdelemiştir.

Erkanal (2005), Mardin tarihine ilişkin yaptığı çalışmaları daha çok arkeolojik kazılar sonucunda elde ettiği veriler ışığında değerlendirmiştir. Kentin ilk defa MS 4. yüzyılda Ammianus Marcellinus tarafından 'Maride' olarak adlandırıldığını belirten Erkanal (2005), Mardin adının daha eski ve güvenilir bir etimolojisinin henüz olmadığını belirtmektedir. Eski Mezopotamya'nın siyasi ve kültürel tarihinde büyük bir öneme sahip olan Mardin'nin tarihi, çevresiyle birlikte değerlendirildiğinde, şimdiye

kadar yapılmış olan sınırlı arkeolojik kazı sonuçlarına göre MÖ 5 binlere kadar indirilebileceğini belirterek, o tarihten itibaren, bölgede yaşamış olan çok sayıda etnik, kültürel ve dinsel topluluklar hakkında bilgi vermiştir.

Ayduslu (2005), Cumhuriyetin ilanından günümüze Süryanilerin sosyal, ekonomik, toplumsal yapı ve kültürel değişimlerini ele almış, aynı zamanda bölgede gelişen olaylar karşısındaki tepkileri araştırmış, bölgedeki kilise ve manastırları inceleyerek tespitlerde bulunmuştur.

Özcoşar (2006), 19. yüzyılda Mardin ve çevresinde nüfus olarak varlıklarını devam ettiren Süryaniler hakkında bilgi vererek, Osmanlı Devleti'nin idari, sosyal ve ekonomik yapısına ilişkin önemli ayrıntılar sunmuştur.

Reel (2006), Fiziksel çevrenin düzenlenerek tarihi binaların restore edilip, bu binalara işlev verilmesi, tarihi dokunun korunması ve yaşatılması, sosyal yapının geliştirilmesi üzerine incelemelerde bulunmuştur.

Özmen (2006), 'Turabdin Süryanileri Örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar' adlı çalışmasında Süryani toplum yapısının işleyişini, Süryaniler ve çevredeki diğer etnik gruplar arasında var olan sosyal-kültürel ilişki ve etkileşimleri, bu grupları birbirinden ayıran ve birleştiren 'kültürel sınırları' ve bu sınırların oluşum sürecinin nasıl bir seyir izlediğini, tüm bunlara etki eden 'iç' ve 'dış' dinamiklerin neler olduğunu incelemiştir.

Öztemiz (2007), 'II. Abdülhamit'ten Günümüze Sosyolojik, Siyasal Ve Hukuki Açından Süryaniler' adlı çalışması ile Süryanileri toplumsal, siyasal ve hukuki açıdan inceleyerek, Türkiye sınırları içerisinde yaşayan, hukuken azınlık statüsünde bulunmayan bu etnik topluluğun, sosyal, hukuki ve siyasi açıdan nasıl bir yaşam sürdürdüğü, bağlı bulunduğu devletle ve bu devletin sınırları içinde yaşayan diğer halklarla olan ilişkilerini incelemiştir.

Öz (2007), 'Mardin Yezidileri, İnanç, Sosyal Hayat Ve Coğrafi Dağılım' adlı çalışmasında, Mardin Yezidilerinin inanç, sosyal hayat ve coğrafi dağılımlarını geniş bir şekilde anlatmıştır. Süryanilerin diğer etnik guruplarla olan ilişkileri anlatılırken, adı geçen çalışmadan yararlanılmıştır.

Çetin (2007), Midyat'ta bulunan etnik gruplar (Mhalmiler/Araplar, Kürtler, Süryaniler, Becırmaniler/Seyyidler, Türkler, Yezidiler) arası sosyal, ekonomik ve

kültürel ilişki düzeyleri ile kentsel tutumlarını inceleyerek, Haziran 2005'te Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim dalına sunulan "Kent Kültürü Zenginliğinde Etnik Farklılıklar: Midyat Örneği" isimli yüksek lisans tezinde elde edilen bulgulardan çok kültürlülük ve kimlik konularına ilişkin sonuçları tartışmıştır. Midyat'ta bulunan etnik gruplar hakkında bilgi vererek, ilçenin etnik yapısını "çok kültürlülük" ve "çoğulcu toplum" kavramları açısından analiz etmiştir.

Karabulut (2007), Artvin iline bağlı köylerde, bölgesinde iyi korunarak günümüze kadar ulaşan, yaşamış olduğu dönemin izlerini, mimari ve malzeme özelliklerini, çevre şartlarını ve insanların hayatı algılayışlarını yansıtan, Artvin ili Merkez ilçeye bağlı Zeytinlik Köy'ünde toplam 14 tane, Oruçlu Köy'ünde 4 ve Yusufeli ilçesine bağlı İnanlı Köy'ünde de 1 yapıyı detaylı olarak incelemiştir.

Erdoğan (2007), "Van Yöresi Geleneksel Köy Mimarlığı" kapsamında seçilmiş köy yapılarında, tarihsel verilere bağlı yapı tekniklerini araştırarak, elde edilen verilerden hareketle eski geleneksel ve folklorik özellikleri ile bölgedeki mimari yapılarda etkili olmuş uygarlıkların izlerini araştırmıştır. Özgünlüğüyle dikkat çeken 15 yapının incelendiği, yörenin tarihinden izler araştırdığı araştırmalarını, plan, kesit, görünüş ve fotoğraflarla desteklemiştir.

Duman (2007), "Kırklareli İli, Vize İlçesi, Kıyıköy Beldesi" örneğinde geleneksel konutların saptanması, özelliklerinin incelenmesi, değişen toplumsal yaşamın konutlara olan etkilerini araştırılması üzerine tespitler sunmuştur.

Baydaş (2007), Klasik Osmanlı düzeninden, Tanzimat'la öngörülen yeniden yapılanmaya geçişi belirleyen bir süreç içerisinde, Diyarbakır ve Osmanlı'nın sonuna kadar Diyarbakır sancagında yer alan Mardin'deki kamu yapılarını çeşitli yönleriyle incelemiştir. Bu dönemde Diyarbakır ve Mardin'de inşa edilen kamu yapılarındaki mimari üslup, cephe düzenleri, süsleme, malzeme gibi özellikler ile başta İstanbul olmak üzere diğer Anadolu şehirlerindeki yapılar ile etkileşimini incelemiştir.

Çetin (2007), Türkiye'deki etnisite olgusuna vurgu yaparak, çok kültürlü bir yapıya sahip Midyat'ta bulunan etnik guruplar arasındaki, sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkileri, kentleşme süreci çerçevesinde incelemiştir.

Memiş (2007), Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları ile çevrelenen, Asya ile Avrupa kıtaları arasında da bir köprü vazifesi gören, tarihin en eski devirlerinden itibaren birçok

kavmin istilasına maruz kalan ve pekçok medeniyete de beşiklik eden Anadolu'yu inceleyerek, M.Ö. 3. bin yıldan itibaren değişik kökenli birçok kavmin bir arada yaşadığı Anadolu'yu anlatmıştır.

Küçük (2008), Tunceli- Ovacık yöresindeki mevcut kırsal yerleşimlerin fiziki planlamalarıyla ilgili özellikleri belirleyerek, yöredeki yerleşim sorunlarını irdeleyerek, bu sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunmuştur.

Araştırmada incelediği kırsal yerleşimleri, dağ, orman ve ova köyleri şeklinde sınıflandırmıştır. Üç farklı yerleşim yerinden üçer köy tespit ederek, bu köylerden üçer işletme olmak üzere toplam 27 işletme üzerinden araştırmasını yürütmüştür.

Araştırma sonucunda, yerleşim yerlerinde önemli kırsal altyapı sorunları olduğunu, özellikle okul, sağlık ocağı gibi sosyal hizmet yapılarının bulunmadığını tespit etmiştir.

Açıkalin (2008), 1980 sonrası uygulanan yapısal uyum politikalarının getirdiği işgücü pazarındaki esnekleşme ve düzensizleşmeye değinerek, 1980 ve sonrasında yaşanan göçün etkilerini incelemiştir.

Sami (2009), Midyat İlçesinde, en fazla göçe maruz kalan toluluklardan olan ve halk arasında 'şeytana tapanlar' olarak bilinen Yezidileri araştırarak, Yezidilerin kendilerine özgü kültürleri ile biçimlenen kırsal yerleşimleri incelemiş, "Yezidi Kırsal Mimarisi" hakkındaki tespitlerini sunmuştur.

3. MATERYAL ve METOD

3.1. Materyal

3.1.1. Mardin Geleneksel Konutlarının Mekân Kurgusu-Fiziksel ve Sosyolojik Özellikleri

Şekil 3.1. Mardin haritası ve Midyat'ın yeri (Midyat Kaymakamlığı Arşivi 2000).

Mardin, Türkiye Cumhuriyeti'nin Güneydoğu Bölgesinde, Anadolu'yu Suriye'ye bağlayan başlıca yollardan biri ve yukarı Mezopotamya'nın önemli kavşak yolları üzerinde yer alan bir sınır ilimizdir (Şekil 3.1.). Kuzeyde, Anadolu'ya açılma kapısı olan Diyarbakır'ı, güneyde Nusaybin üzerinden Suriye'de Musul'a bağlar. Güney batısındaki Kızıltepe üzerinden, batıda sırayla Harran, Urfa, Fırat, Antep ve Adana'ya bağlanır.

Fotoğraf 3.1. Şehirin güneydeki Mardin Ovası (KARAKAŞ 2010)

Geleneksel kent, yüksek bir tepenin güneyinde, Mardin ovasına (Fotoğraf 3.1.) bakan sırtlarda kuruludur (Fotoğraf 3.2.). Mimari, etnografik, arkeolojik, tarihi ve görsel değerleri ile Mardin; Subarru, Sümer, Akad, Hurri, Babil, Mitanni, Asur, Pers, Roma, Bizans, Arap, Selçuklu, Artuklu ve Osmanlı dönemine ilişkin birçok yapıyı bünyesinde harmanlayabilmiş (Memiş 2007), önemli bir açık hava müzesidir.

Fotoğraf 3.2. Mardin şehrinin güneyden görünüşü (KARAKAŞ 2010)

Fotoğraf 3.3. Mardin Kalesi (KARAKAŞ 2010)

Çok tanrılı ve tek tanrılı birçok dine inanan insanı barındıran Eski Mardin şehrinin mimarisini; kale (Fotoğraf 3.3.) ve tüm şehri kuşatan surlar, evlerin çeperleri olan sokaklar, ticari merkez olan çarşı yapıları (Fotoğraf 3.4.), dini ve sosyal amaçlı yapılar ve kentin asıl yapı taşları olan evler oluşturur. Geleneksel şehir, günümüzde Hıristiyan ve Müslümanlara ait dini (Fotoğraf 3.5.) ve sosyal içerikli yapıları bünyesinde bulundurmaktadır.

Fotoğraf 3.4. Günümüzde restore edilmiş Suvaklar Çarşısı

Fotoğraf 3.5. Deyru'l Zafaran Manastırı² 2010

Mardin şehrinin asıl yapı taşları olan geleneksel evlerin tasarımını etkileyen faktörler, fiziki ve beşeri (iklim, bitki örtüsü, topografya vb.) özellikler ile sosyolojik özellikler (din, dil, gelenekler, aile ve akrabalık bağları vb.) olarak iki başlık altında değerlendirilebilmektedir.

3.1.1.1. Fiziki ve Beşeri Özellikler

- Coğrafik Konum

Şekil 3.2. Doğu batı doğrultusunda gelişmiş Mardin şehrinin topografyası (Alioğlu 1988).

Kent merkezi yamaç üzerinde, doğudan batıya bir bant gibi uzanır (Şekil 3.2). Kuzeyinde Diyarbakır havzası, güneyinde ovalık bir saha üzerinde kurulu Kızıltepe ve

² Bu manastırın en önemli özelliği ise hiçbir köyünde ibadethane bulunmayan Yezidilerin manastıra sahip çıkmasıdır. Yezidilerin iddia ettiklerine göre manastırın ibadet edilen yerinde bulunan küçük bir pencereden güneşin doğuşu beklenilmekte ve güneş sadece buradan görülebilmektedir. Kendilerinin de güneşe dönerek ibadet ettiklerini hatırlatan Yezidiler, manastıra girişte taşa işlenmiş “Melek Tavus” heykelinin bunun en önemli kanıtı olduğunu söyleyerek iddialarını ispat etmeye çalışıyorlar.

Nusaybin, doğu bölümünde Midyat, batıda Derik ilçe merkezleriyle çevrilidir. Mardin kalesi, tepenin en yüksek yerinde düz bir saha üzerine yapılmıştır.

Kent, yakın çevresi itibariyle, kuzey yönünde engebeli bir yapıya sahiptir. Bu saha üzerindeki vadi tabanları, yerleşmeye elverişli alanlardır. Güney yönünde ise, geniş ovalık alanlar göze çarpar. Büyük bir alanı kaplayan ovalar üzerinde köy yerleşmeleri, Kızıltepe ve Nusaybin ilçe merkezleri yer almıştır. Kent doğu-batı istikametinde de engebeli sahalarla çevrilmiştir (Şekil 3.2). Bu alan üzerinde Midyat ve Derik ilçe merkezlerinin yanı sıra vadi tabanlarında da yerleşme alanları mevcuttur.

-İklim

Güneydeki çöllerin ve batıdaki nemli Akdeniz'in etkisiyle bölgede karasal bir iklim egemendir. Mardin merkezde yüksek bir yamaçta bulunmasının da etkisiyle oldukça sert geçen kışlar yaşanmaktadır (Altun 1971). Ancak bu özelliği aşağı kesimlerde çok etkili geçen yaz aylarını daha dayanılır kılmıştır. İki kesimdeki farklılık yağış, sıcaklık ve rüzgâr değerlerinde ortaya çıkar. Ova kesiminde yazlar çok sıcak geçerken, kışlar ise ılıman ve yağmurludur. Mardin'de genel olarak kış aylarında az miktarda kar yağışı görülmektedir.

-Bitki Örtüsü

Mardin şehir merkezindeki küçük ağaç grupları ve oldukça yoğun bir biçimde çevrede bulunan bağlar dışında yeşillik yoktur. Ovada step görünüşü egemendir. Mezopotamya'nın kuzeyindeki dağlar, yağışların zemin eğimi ile akması veya kalker ve bazalt yapı tarafından emilmesi ile eteklerine kadar gelen steplerin yapılarını değiştirmiştir ve yeşilliğin oluşmasını olanaksızlaştırmıştır (Alioğlu 1988). Ancak eteklerde toplanan su, buradaki toprağı verimli hale getirmiştir. Mardin şehrinin üzerinde bulunduğu tepenin eteklerinde, tarihin her döneminde verimli ve önemli olan bu topraklarda zengin buğday üretimi yapılmaktadır.

-Ekonomik Görünüm

İl nüfusunun yaklaşık %44'ü kırsal kesimde yaşayan Mardin'de tarım ağırlıklı bir sosyo-ekonomik yapı görülmektedir. İlin sosyo-ekonomisinde devlet hizmetleri 2.

sırada yer alırken ulaştırma ve haberleşme, ticaret, sanayi ve inşaat sektörleri ise tarımdan sonra gelmektedir (DPT 1996).

-Nüfus ve Göç

Bulunduğu konum itibariyle çok sayıda etnik, dinsel gruba merkezlik etmiş, pekçok çatışma, savaş ve ticari etkinliklere sahne olmuş, Eski Mezopotamya'nın siyasi ve kültürel tarihinde büyük bir öneme sahip olan Mardin'de, MÖ 3000 yıllarından bu yana Hurriler, Akadlar, Babiller, Hititler, Mitanniler, Assurlular, Aramiler, Medler, Persler, Selökidler, Abgarlar, Ermeniler, Romalılar, Abbasiler, Hamdaniler, Bizanslılar, Sasaniler, Mervaniler, Türkmenler, Selçuklular, Artuklular, Eyyubiler, Moğollar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Osmanlılar egemenlik kurmuştur (Aydın vd. 2000, Erkanal 2005).

Bunların yanında, bölgede yaşamış olan çok sayıda daha küçük etnik, kültürel ve dinsel gruplar da olmuştur. Hıristiyanlığın bölgeye girdiği 5. yüzyıldan, İslamiyet'in etkisinin yoğunlaşmaya başladığı 7. yüzyıla ve o dönemden 11-12. yüzyıla kadar bölge önemli bir Şemsi nüfusu barındırmıştır. Kürtler, Ermeniler, Yakubiler, Nasturiler, Araplar ve Şemsilerin yaşadığı bölge 1040'lı yıllarda İran üzerinden gelen Türkmenlerle tanışmıştır (Göyünç 1991, Aydın vd. 2000).

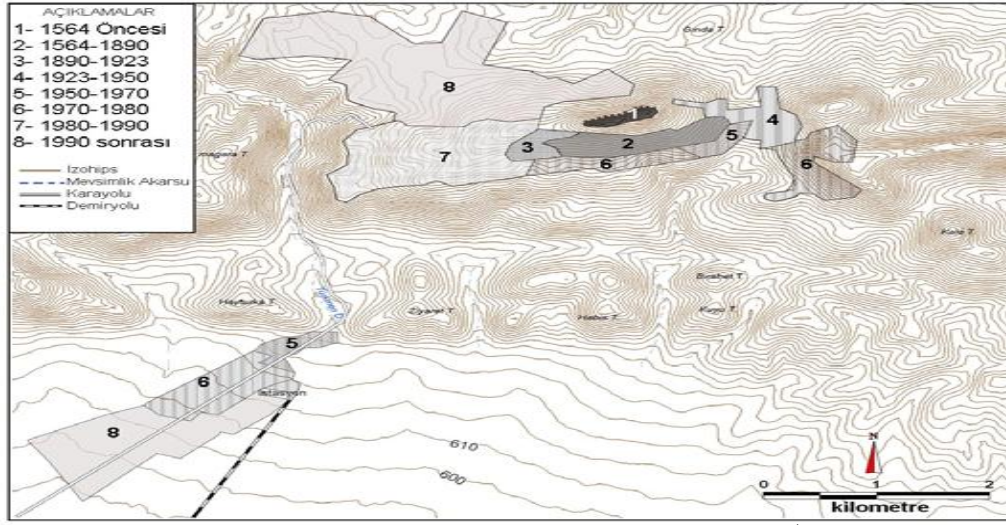
Genel anlamda Ortadoğu çok sayıda dine merkezlik etmesi nedeniyle pek çok göçe sahne olmuş Mardin'de; Hıristiyan göçünün Birinci Dünya Savaşı'ndan önce başladığı, 1890'lı yıllardan itibaren büyük merkezlere göçün başladığı, 1896'dan sonra gayrimüslimlerin (özellikle Ermeni nüfusun) başta Amerika olmak üzere yurtdışına göç ettikleri bilinmektedir³.

Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik gerileme sonucu, göçen ve göç ettirilen Hıristiyanların ardından kentin yaşadığı ilk büyük göç dalgası, 1940-1945 yılları arasında (Açıklalın 2008) yaşanmıştır. Kent nüfusunda azalmaya yol açacak kadar büyük olmayan; fakat bir grubun azalışını hızlandıran ikinci dışa göç dalgası da

³ Bölgenin tarih içindeki etnik yapısına ilişkin bilgiler merkezi idareler tarafından yapılan nüfus sayımları ve yabancı seyyahların bölgeyi ziyaretleri sırasında yaptıkları gözlemler sonucunda kaleme aldıkları çalışmalardan edinilebilmektedir. Bölgedeki nüfus ve etnik yapı hakkında bilgiler 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya konulmuş olmakla birlikte (Cuinet 1891, Göyünç 1991, Abdulgani Efendi 1999, Karpat 2003), bu nüfus bilgileri kesin rakamlar ortaya koymaktan çok bölgenin etnik çeşitliliğini göstermesi bakımından önemlidir (Aydın ve diğerleri 2000).

3. MATERYAL VE METOD

1970'lerdedir (Açıklalın 2008). 1980'lerde yaşanan göçlerde ise Süryani ve Yezidilere ait köylerin çoğu boşalmıştır (Şekil 3.3.).

Şekil 3.3. Mardin kentinin gelişim dönemleri (Arslan ve Karadoğan 2007)⁴

Diğer önemli bir göç dalgası da 1990'larda başlamıştır (Açıklalın 2008). Bölgedeki şiddet ortamı nedeniyle köylerin büyük bir bölümünün boşaldığı, büyük ve hızlı nüfus değişiminin yaşandığı bu göç sonucunda, bölgedeki kırsal hayat (Midyat-Haberli Köyünde olduğu gibi) kesintiye uğramıştır. Başta en yakın il ve ilçeler olmak üzere, şehirler büyük bir nüfus patlamasına maruz kalmıştır. Kırsal kesimdeki varlıklı aileler şehirlerde ev alıp ya da daha önceden var olan evlerine yerleşirken, kısa bir süre sonra şehirlere gelmek durumunda kalanlar şehir merkezlerinin kenarlarında yeni mahalleler kurmuşlardır. Bu kenar mahallelerde oturanlar, köy koşullarında kendi kendine yeten bir geçimlik ekonomisine sahip iken, ekonomik uğraşlarını yitirmeleri nedeniyle, kent koşullarında yoksul ve işsiz bir konuma düşmüşlerdir. Bunun sonucunda, şehirlerin sosyo-ekonomik yapılarında ciddi değişimler yaşanmıştır.

3.1.1.2. Sosyolojik Özellikler

-Dinsel Yapı

Bölgedeki genel dinsel yapı, Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yezidilerden oluşmuştur (Aydın vd. 2000). DİE kaynaklarında Mardin'de isim belirtilmeden 5-6 tane

⁴ ARSLAN, H. ve KARADOĞAN, S. 2007. Makalelerle Mardin II. Ekonomi-Nüfus-Kentsel Yapı, 'Mardin Şehrinin Situasyonu ve Yer Seçiminde Etkili Olan Coğrafi Faktörler'. Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, (8):205.

Alevi köyünden söz ediliyorsa da, inanç açısından bazı benzerlikler nedeniyle, Yezidilerin Alevilerle karıştırıldığı ihtimali yüksektir. Çok dinli ve çok dilli yapısı gerçeği ile birlikte Mardin'deki baskın din İslam'dır ve pek çok durumda geleneksel hayat, yerel dini kurallardan büyük ölçüde etkilenmektedir.

İslam dini açısından sıradan bir özellik taşıyan Mardin, Hıristiyanlık için önemli özelliklere sahiptir. Antakya Kadim Süryani Kilisesi Patrikliği, Katolik Süryani Kilisesi Patrikliği ile Katolik Ermeni Piskoposluğu ve Keldani Piskoposluğu'na merkezlik eden Mardin'in sınırları içinde bulunan Tur Abdin dağları, ilk manastır hayatının başladığı ve hâlâ sürdüğü yerlerdir.

Mardin-Midyat ve İdil'in merkez ve kırsalında mevcut Hıristiyanların çok az bir kısmı Keldani, Ermeni ve Katoliktir. Buradaki Katoliklikler, Süryani asıllı Keldaniler, Katolik Süryaniler ve Ermeniler olarak üç ayrı cemaat halinde gelişmiştir. Ancak günümüzde bu grupların yok denecek kadar az olduğu⁵, bölgenin en büyük Hıristiyan topluluğunu ise Süryani Kadim Ortodoksların oluşturduğu (Aydın vd. 2000) görülmektedir.

Müslüman ve Hıristiyanlar dışında İdil, Nusaybin, Midyat ve Gercüş ilçeleri ve çevrelerindeki köylerin bir kısmında Yezidiler de vardır. Heterodoks bir topluluk olan Yezidiler ehl-i kitap⁶ sayılmadıkları için (Layard 2000), Hıristiyanlar tarafından da dışlanmaktadır.

-Etnik Yapı ve Dil⁷

Mardin, Anadolu ve Ortadoğu kültürleri arasında ve tarihte her zaman önemli olan Avrasya'nın önemli ticaret yolları üzerinde yer alması nedeniyle, farklı coğrafyalara, dinlere ve dillere ait birçok kültürü barındıran kozmopolit bir yapıdadır. Günümüzde Arap kökenli, çoğunlukla Müslüman ve azınlık olarak Süryani-Hıristiyan nüfusu barındıran kentte, günlük yaşamda Arapça, Kürtçe, Türkçe ve ibadet dili olarak Süryanice aynı anda kullanılmaktadır ve kentte yaşayanların büyük bir çoğunluğu en az iki dil konuşabilmektedirler.

⁵ Aydın ve diğerleri, 2000: 286-287.

⁶Yahudi, Hristiyan gibi semavi din mensuplarına "Ehl-i Kitap" denir. Ehl-i Kitap, Peygamberimizi kabul etmediklerinden "kâfir" sayılmakla beraber, "Allah'ı inkâr eden" anlamında kâfir değildir.

⁷ Mardin'de dil konusundaki bazı uygulamalar için bkz.: (Aydın ve diğerleri 2000: 377-378).

Mardin kırsal kesimlerinde en yaygın dil, Kürtçe'nin Kurmanci lehçesidir. Bunu Süryanice'nin Turoyo lehçesi ile Arapça'nın *Qıltu*⁸ lehçesi takip etmektedir. Araştırma alanımız olan Midyat- Haberli Köyü'nde de kullanılan dil Kürtçe'nin Kurmanci lehçesi ile Süryanicedir. Kırsal kesimde etnik yapıya göre herkes kendi dilini konuşmakla birlikte; Süryani ve Kürtlerin, Süryani ve Arapların, Arap ve Kürtlerin birbirlerine yakın veya karışık yaşadıkları yerlerde, köylüler birbirlerinin dilini, birbirlerini anlayacak kadar konuşabilmektedirler.

-Aşiret (Ağalık) ve Akrabalık

Mardin'de aile/soy bağları Arap kökenlilerde, aşiret bağları ise Kürt kökenlilerde güçlüdür. Süryaniler daha çok etno-dinsel yapılarıyla, Yezidiler ise aşiretten öte daha çok aile isimleri ile ön plana çıkmaktadır (Aydın vd. 2000), (Gökalp ve Bruinessen 1975, 2003).

Birçok etnik gurubu bünyesinde barındıran Mardin'de, herhangi bir aşirete mensubiyet günümüzde de devam eden yaygın bir özelliktir. Aydın vd. (2000); bir tür geleneksel sosyal ve siyasal örgütlenme biçimi olan aşiret yapısını, 1960'lardan başlayarak, 1970'lerdeki sol gençlik hareketinin gelişmesinin de etkisiyle "...hızla çözülen aşiret yapısı, 1980'lerin sonlarından itibaren, devletin PKK karşısında koruculuk kurumunu hayata geçirmesiyle yeniden canlanma eğilimine girmiştir; ancak bu kez aşiretleri bir siyasal birim olarak ayakta tutan ekonomik odak, hayvancılık ve yasal olmayan sınır ötesi ticaret (kaçakçılık) olmaktan çıkmış ve bu ekonomik etkinliklerin yerini koruculuk maaşı almıştır..⁹" şeklinde ifade etmektedir. Bu bilgiler ışığında, bölgede aşiret reisliği veya ağalığın toprak sahipliğinden, politikacılığa ve buradan da korucu başlığına doğru bir evrim geçirdiği ileri sürülebilmektedir.

Kan dışı akrabalık türlerinden birisi olan kirvelik kurumunun da köylerin geleneksel yaşamında bugün geçerli olduğu bilinmekle birlikte, kirveliliğin önemli bir

---

⁸Mardin il merkezinde Mardinliler genellikle evlerinde ve yakın çevrelerinde kendi dillerini konuşmakla birlikte, sokakta 'Mardince' diyebileceğimiz ortak bir dil konuşmaktadırlar. 'Mardince,' Arapça'nın bir diyalekti olmanın ötesinde, bireyin kent kimliği ile bütünleşmesinden dolayı bu adı almaktadır. Kentin yakın zamana kadar 'Lingua Franca'sı olan bu dil, Arapça'nın 'Qıltu' lehçesidir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Açıkalın vd. 2001).

⁹(Aydın ve diğerleri, 2000:405).

işlevi, bölgedeki yöneticilerle halk arasındaki ilişkilerin kurulmasına aracılık yapmasıdır¹⁰.

- Giyim-Kuşam, Müzik ve Eğlence

Etnografik çalışmalarda göz ardı edilemeyecek önemde olan giyim-kuşam ve müzik konuları; etnik ve kültürel sınırların belirlenmesinde önem kazanmaktadır. Giyim-kuşam hemen her kültürde etnik ve kültürel sınırların görünür kılınmasını sağlama işlevini üstlenmektedir.

Müzik ise, kimi kültürler arasındaki sınırlarla birlikte sınırsızlığı da ifade etmektedir. Mardin bölgesinde söz konusu kültürel olgulara bakıldığında; giyim kuşamın, etnik ve dinsel grupların görünüşte birbirlerinden ayrılmasında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılıklar, erkeklere oranla kadınlar arasında çok daha yaygındır. Bölgeye aşına birisi, bir Süryani kadın ile bir Kürt, Yezidi veya Mihellemi kadını birbirinden çok kolay bir şekilde ayırabilmektedir. Ayrıca, Hıristiyan ve Müslüman din görevlilerinin giyimleri de birbirlerinden ayrıldıkları gibi, bu din görevlilerinin giyimi, mensup oldukları grubun geleneksel giyiminden de farklılaşmaktadır.

Sözel ve enstrümantal bazı farklılıklara karşın, Mardin’de geleneksel müzik ve danslar adeta kültürel sınırsızlığın simgesi gibidirler. Şehir merkezlerindeki düğün ve eğlencelerde, etnik gruplara göre müzik ve danslar farklılaşırken, bir yandan da birkaç dildeki müzik parçaları dillendirilmekte ve müzik gibi danslar da iç içe geçmektedir. Kırsal kesimlerde ise, düğün ve eğlencelere genellikle Mıtırbalar¹¹ çağrılır.

-Kentlilik ve Köylülük

Mardin şehir halkı kültürel çeşitlilik yanında, gelir düzeyi ve kentle ilişkileri açısından da farklılık göstermektedir. Bu özellik diğer pek çok ilçe merkezlerinde de görülmektedir. Kürtçe kelimeler olup, bölgedeki Süryani ve Araplarca da kullanılan şehirlî (Bajari) ve köylü (Gundi) ayırımı insanları birbirlerinden farklılaştıran önemli bir özelliktir. Bu ayırım ve dışlama aynı etnik veya dinsel gruptan olanlar arasında da geçerlidir.

¹⁰Çeşitli nedenlerden dolayı normal yollarla yetkililere ulaşamayan aileler bölge insanlarından genellikle maddi durumu iyi olanlar veya köy/toprak ağaları kaymakam, askeri komutanlar vb dışarıdan gelen resmî yetkililerden birisi ile kirve olma yollarını ararlar.

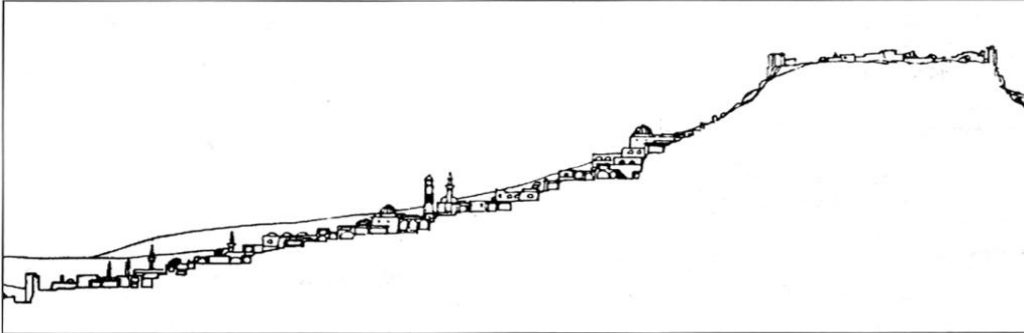
¹¹ Güneydoğuanadolu Bölgesinde yaşayan bir çingene grubunun adı.

Aynı şekilde köylülerin de Bajarilerden pek haz ettikleri söylenemez. Özellikle Mardin, Savur ve Midyat'taki yerliler, 1990 sonrası köylerden şehirlere doğru yoğun göç sonucunda şehirlerin kenarlarında oluşan yeni mahallelerde oturanlardan olan rahatsızlıklarını dile getirmekte ve şehirdeki her olumsuzluğun nedeni olarak bunları görmektedirler. Ancak farklı siyasi partiler etrafında toplanıp aralarında görünürde sıkı bir birliktelik gözlenmemekle beraber, aslında şehir dışından ve genellikle köylerden gelenlere karşı tutum ve davranışlarında, çok belirgin olmasa da bir uyum vardır.

Kırsal alana gidildiğinde bu durum tüm dinleri ve mezhepleri kapsamaya başlar; Müslüman köylüler kadar Hıristiyan köylüler de kapalı bir yapıya sahiptir. Yörede hâlâ görülen kan davaları, Hıristiyan gruplar arasında da vardır.

3.1.1.3. Geleneksel Mardin Evleri

Mardin'in sık yapı örgüsünü oluşturan temel yapıtaşı evlerdir. Evler eğimli topografyaya adeta yapışarak, bir diyagonal çizgiden yararlanmışlardır (Şekil 3.4). Evlerin kat yükseklikleri; statü farklılıkları, mekân işlevleri ve eğime göre konumlanmaları gibi zorunluluklar koutların farklılaşmasına yol açmıştır. Tepenin şevi nedeniyle güneye, ovaya bakan yapılar en az iki katlı olup (Alioğlu 1988), giriş kat güney yönünde her zaman tek katlıdır.

Şekil 3.4. Mardin geleneksel kent kesiti (doğudan batıya bakış) (Arredamento Mimarlık 2001)

Mardin evlerinin göze çarpan en önemli özelliği, Artuklular'dan kalma taş oymacılığının ve kesme taş oymacılığının özgün örneklerinin görülmesidir (Doğan 2005). Kapı, pencere çevreleri, sütunlar ve kemerler taş işçiliğinin ince örnekleri ile bezelidir.

3.1.1.4. Mardin Evinin Mekânsal Bileşenleri

Mardin evindeki hacimler, kapalı, açık mekânlar ile Mardin evinin karakteristiği olan yarı açık mekânlardan oluşmaktadır. Katları ve mekânları birbirine bağlayan merdivenler de bu örgü içinde, mekân zenginliğini arttıran bir bileşendir (Alioğlu 1988). Parselde avludan, giriş katın damında ise terastan geriye kalan bölümde, yarı açık mekânlarla kapalı mekânların birbirleriyle olan ilişkileri planlamayı belirler.

-Kapalı Mekânlar (Yaşama Birimleri, İşlikler, Servis Mekânları)

Yaşama Birimleri ve İşlikler: Yaşama mekânları, birimlerin tekrarıyla oluşan şemalara sahiptir (Alioğlu1988). Evin tasarımındaki birim tekrarlarının en önemli nedeni, ailenin genişlemesiyle yaşama birimine duyulan ihtiyaç olmuştur. Geleneksel evlerdeki yaşama birimleri, yemek yeme, pişirme, oturma, misafir kabul etme, yıkanma, uyuma gibi ihtiyaçları karşılayan alanlardır. Yaşama birimi, ayakkabıların çıkarıldığı seki altı ve ahşapla bir basamak yükseltilmiş seki üstü olarak iki bölümdür (Alioğlu 1988). Seki altında yıkanma ihtiyacı için pis su gideri bulunur. Seki üstü ise asıl yaşama bölümüdür. Yaşama birimleri, bazen bir kapı ile işlik adı verilen mekâna açılır. Yazları serin, kışları ısınabilen ve kiler olarak da kullanılan işlikler, günlük işlerin büyük bir çoğunluğunun yapıldığı yerlerdir.

Servis Mekânları: Servis Mekânları; mutfak, ahır, depo, kiler, helâ, mahzen gibi kapalı mekânlardır. Bunlar, avlu veya teras duvarına, yaşama birimlerine bitişik veya bu mekânların arkalarında yer alırlar.

- Yarı Açık Mekânlar (Eyvan, Revak, Köşk)

Mardin evinin tasarımını etkileyen yarı açık mekanlar “revak” ve “eyvan” dir. Yaygın olmamakla birlikte “köşk”e de rastlanır.

Eyvan: Güneşten korunmak için, çoğunlukla doğu ve güneydeki manzaraya bakacak şekilde yönlendirilen, üç tarafı ve üstü kapalı olan eyvanlar, geleneksel Mardin evinde yaşama birimleri arasında dağılımı sağlayan mekânlardır. Eyvanlar yaz mevsimi için serin dinlenme yerleri olarak kullanılırlar.

Revak: Yaygın olarak üç tarafı ve üstü kapalı şekilde iki veya üç birimin tekrarı şeklinde bir ara katman olarak kullanılan revak, kimi zaman eyvanın da yer aldığı bir

yaşama grubunun önünde, çoğunlukla iki veya üç açıklıklı olarak yer alır. Revaklar, yaşama mekânlarının güneşten korunmasında ve serin kalmasında etkilidir

Köşk: Köşkler genellikle bir veya iki yönde terasa açılır, avluya ve/veya alt katın terasına bakan, bir ya da iki kenarı ile kapalı mekânlara bitişik olan ve girişi sağlayan mekânlardır.

- Açık Mekânlar (Avlu, Teras, Merdiven)

Avlu: Açık bir mekan olan avlu, giriş katın biçimlenmesini sağlayan, sirkülasyon alanlarıdır. Parsel büyüklüklerine göre boyutları değişken olan avlular günlük ev işlerine göre ve etrafındaki hizmet hacimlerine göre biçimlenir. Döşemeler taş veya sıkıştırılmış topraktır.

Teras: Giriş katlarda bulunan revakın veya yaşama birimlerinin damları, bir üst katta teras olarak kullanılır. Teras, mevsimlik yiyecekleri hazırlamak, çamaşırları kurutmak, günlük işleri yapmak, kurulan ahşap tahtlarda oturup Mardin ovasının manzarasını izlemek ve sıcak yaz gecelerinde dışarıda uyumak için kullanılan mekânlardır (Fotoğraf 3.6.).

Fotoğraf 3.6. Şehmus Babayiğit Evi (A. Nozoğlu 2010)

Merdiven: Merdivenler hem iç hem dış mekânlarda yapılmıştır. Dış mekânda yer alan merdivenler, giriş kat revakını veya avluyu terasa bağlamak amacıyla yapılmıştır. İç mekânlarda yapılan merdivenler ise duvarın üzerinde dışa doğru konsol yapacak şekilde inşa edilmişlerdir.

3.1.1.5. Cephe Düzeni

Geleneksel Mardin evlerinde cepheyi belirleyen diğer öğeler, teraslar, damlar, kat silmeleri, teras korkulukları, çıkmalar, kapı ve pencereler ile bezemelerdir.

Geleneksel evlerin çatıları, alttaki tavan örtüsü ne olursa olsun daima düz dam olarak çözülmüşlerdir. Çatının ne şekilde çözüldüğüne bağlı olmaksızın bitim çizgisi yaratması açısından kat silmeleri önemli rol oynarlar. Mardin evlerinin üstü teras olarak kullanılan bütün katlarına korkuluk yapılmıştır. Çıkmalar, geleneksel bir Mardin mimarisinde çok kullanılmayan (Özbek 2004), çoğunlukla giriş katlarında var olan mekânlardır.

Geleneksel Mardin evlerinde pencerelerde basık ya da yarım daire kemerler mevcuttur. Geleneksel evlerin cepheye yansıyan bütün kapıları, boyutları ne olursa olsun basık kemerli biçimlerini hep korumuşlardır.

Geleneksel Mardin evlerinin erken örneklerine ilişkin yapılan tespitlerde bezemesiz olan görünümeler dikkat çekicidir. Daha sonraları, cephelerin en basitinden en karmaşığına doğru giden anlayışla bezendiğı görülmektedir. Şehrin hemen hemen her bölgesinde teraslamalar halinde ve birbirinin önünü en azında birinci kattan itibaren kapatmamaya özen göstererek, toprağı oturan evlerin kolaylıkla ulaşabildiğı bu görünüm, Mardin evinin güney cephesinde tüm cephe oyunlarının toplanmasını sağlamıştır.

- Kapalı Mekânların Cepheleri

Yaşama birimlerinin cepheleri; kapı pencere gibi boşlukların yan yana dizilişindeki ilkeleri taşır. Bu mekânlara giriş, eyvan ya da revaktan sağlanır. Servis mekânı olarak kullanılan diğer kapalı mekânlar, genellikle cepheye yansımamaktadır.

-Yarı Açık Mekânların Cepheleri

Geleneksel Mardin evlerinin cephelerinde, kapalı mekânların kapı ve pencereleri dışında, eyvanlar ve revaklar önemli bir yere sahiptir. Eyvan cephesinin tek açıklıklı kullanılması köklü bir gelenek olmakla birlikte (Alioğlu 1988), bazen bu açıklığın bir

sütunla veya sütunsuz iki açıklıklı bir görünüme dönüştürüldüğüne rastlanır. Geleneksel Mardin evleri cephelerinde revakların en çok iki veya üç açıklıklı olanları kullanılmıştır.

3.1.1.6. Yapı Malzemesi ve Yapım Sistemi

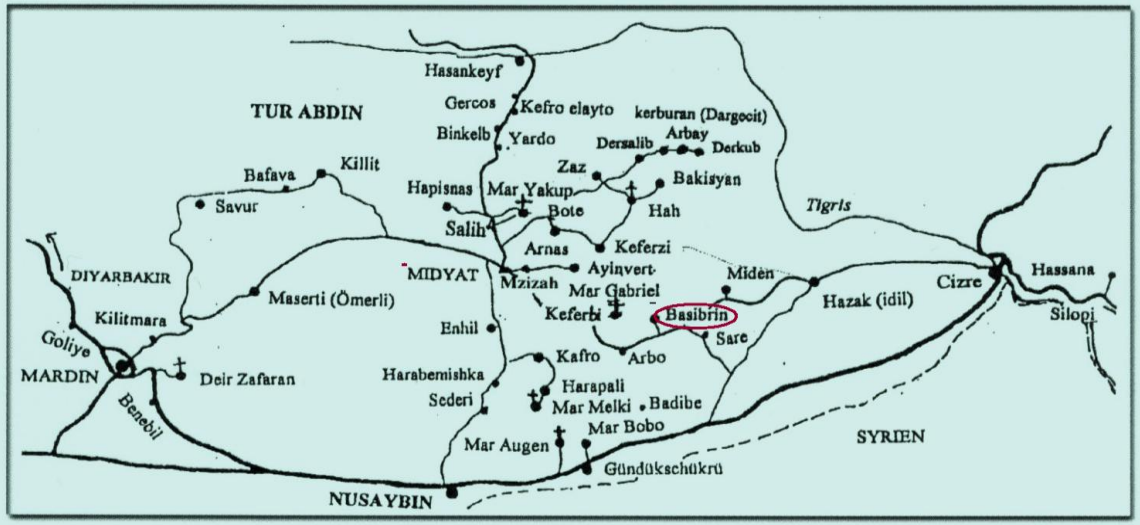
Mardin, Anadolu ev mimarisinde, Orta Anadolu'da Niğde ve Kayseri'de, daha yaygın olarak Güneydoğu Anadolu'da örneklenen ve Kuzey Suriye'deki tekniklerle benzeşen taş mimarinin görüldüğü en önemli şehirlerdendir (Altun 1971). Yörenin görsel özelliği olan bu kireçli açık renkli sarımsı kalker taşı, sert iklime karşı doğal iklimlendirme özelliği nedeniyle her zaman tercih edilen bir yapı malzemesi olmuştur.

Evin cepheleri daha çok düzgün yontulan kesme taşla yapılmıştır. Mardin Ovası'na bakmayan cephelerde ve avlu duvarlarında kabaca yontulan taş kullanılmıştır. Moloz taş ise önemli olmayan duvar yapımında ve iç örgüde, tonoz ya da kubbe örgüsünde tercih edilmiştir.

Geleneksel Mardin evlerinde taş dışında kullanılan ahşap malzeme; pencere kapakları, kapılar, dolap kapakları ve kilerlerde yapılan asma katların dışında hiçbir yerde kullanılmamıştır. Demir malzeme ise pencerelerin dışına takılan korkuluklarda kullanılmıştır.

3.1.2. Midyat Geleneksel Konutlarının Mekân Kurgusu-Fiziksel ve Sosyolojik Özellikleri

Şekil 3.5. Araştırma Alanı Midyat-Haberli Köyü'nü gösteren Turabdin Haritası¹²

'Tarih boyunca farklı etnik grupları bir arada bulunduran bir merkez olması nedeniyle, 'dinler ve diller kenti' ve 'Kudüs'ün maketi' (Çetin 2007) şeklinde tanımlanan Midyat, 'Turabdin'¹³ diye adlandırılan bölgenin merkezi konumundadır. Turabdin; batıda Mardin, kuzeyde Hasankeyf, doğuda Cizre ve güneyde Nusaybin sınırları içinde kalan bölgenin adıdır (Şekil 3.5.). Yörenin adı ve ilk kuruluşu konusunda, değişik görüşler bulunmaktadır. Kaynaklara göre, ilçenin adı birçok değişimlerden sonra Arapça, Farsça ve Süryanice karışımında meydana gelmiş 'ayna' anlamına gelmektedir (Çetin 2007). Başka bir rivayete göre de mağaralar kenti anlamına gelen 'Matiate' kelimesinden ismini almıştır. Matiata ismi; Asur yazıtlarında MÖ 9. yy'da geçmektedir (İşler ve Çetin 2000). Midyat'ta ilk yerleşim yerinin mağaralar olduğunu gösteren 'Eleth'¹⁴ mevkii Romalılar dönemine tarihlenmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

Bazı kaynaklara göre M.Ö. 180 yılında Sasani ve Selekiler tarafından kurulduğu da söylenen (İşler 1960) Midyat'ın, doğusunda Dargeçit İlçesi ve Şırnak ili, Batısında Ömerli İlçesi, Kuzeybatısında Savur İlçesi, Kuzeyde Batman iline bağlı Hasankeyf ve güneyinde Nusaybin ilçesi yer alır.

¹²BOZOK, B. A. 2007. "Mardin Süryani Cemaati Örneğinde Kültürel İfade Ve Anlam Üretme Alanı Olarak Ritüeller Ve Müzik". Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir, sf: 31.

¹³Turabdin: İbadet edenlerin dağı, diyarı manasında, Midyat'ın da içinde bulunduğu bölgenin genel adı.

¹⁴Midyat'a 3. km uzaklıkta bulunan ve Acırlı Beldesi yakınındaki ziyaret ve mesire yeri.

3. MATERYAL VE METOD

Asurlar döneminden günümüze farklı din, dil ve kültür zenginliği ile Mardin'e benzeyen, taş evlerin, konakların ve çok sayıda Süryani kilisesinin bulunduğu Midyat ilçesi, dünyanın en eski yerleşim bölgesi olan Yukarı Mezopotamya'da yer aldığından tarih boyunca konumu itibariyle savunma ve fetih politikalarının yürütüldüğü bir bölge olmuştur.

Fotoğraf 3.7. Deyrul-Umur (Mor Gabriel) Manastırı

Pek çok kavmin istilasına maruz kalan yöre, bölgeden geçenlerin bıraktıkları izler ile 'dinler ve diller kenti' unvanını almıştır. Taş işçiliğinin en güzel örneklerine rastlanan Midyat'tın doğusunda yer alan Deyrul-Umur Manastırı¹⁵ (Fotoğraf 3.7), en önemli tarihi yapıdır.

Midyat Yöresindeki bu yaşama mekânlarından, kendisine has özellikleri ile insanların sosyo-kültürel değerlerini bir anlamda dışa vuran özelliğe sahip olan Midyat evlerinin mekân kurgusuna etki eden faktörler, Mardin evlerinde olduğu gibi, fiziksel ve sosyolojik faktörler olarak irdelenecektir. İdil Kaymakamlığından edinilen bilgilere göre Midyat'a bağlı iken 1937 yılında İdil'e bağlanan ve araştırma alanı olarak seçilen Basibirn (Haberli) Köyü bir Süryani yerleşim alanı olduğu için; Midyat ile Orta Doğu ve Mezopotamya'nın en eski sakinlerinden olan Süryanilerin toplum yaşayışı geniş bir biçimde ele alınacaktır.

---

¹⁵397 yılında Mor Samuel tarafından kurulan, Turabdin bölgesi metropolitliğinin merkezi olan kilise en eski ve en faal Hıristiyan manastırlarından biri olma özelliğini göstermektedir. Burada; Meryem Ana Kilisesi, Resuller Kilisesi, Kırk Şehitler Kilisesi, Kartminli Şmuel Kilisesi, Sekiz Kemerli Theodora Kubbesi ve Mısırlılar Kubbesi bulunmaktadır (İşler ve Çetin 2000).

3.1.2.1. Fiziki ve Beşeri Özellikler

-Coğrafi Özellikler

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Midyat'ta, çok yüksek dağ olmamasına rağmen araziler engebeldir. Sulak yerlerde; çeltik, sebze, meyve yetiştirilen yörede, susuz alanlarda bağcılık yapılmaktadır. Mardin eşiğinin de yer aldığı Midyat'ta karasal iklim hâkimdir. Kışları soğuk ve yağışlı, yazları ise kurak ve sıcak olan yörenin dağlarında palamut ve meşe ağaçları (İşler ve Çetin 2000) vardır.

-Ekonomik Yapı

Geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayanan İlçede bağcılık önemli bir ekonomik değer taşımaktadır. El sanatları konusunda önemli bir merkez olan Midyat'ta gümüş ve altın işçiliği turistik açıdan da ilgi çekmektedir. Eskiden beri süre gelen gümüş işlemeciliği (Telkari) önemli bir geçim kaynağıdır. Ayrıca sınır kapılarına yakınlığından dolayı taşımacılık da yapılan yörede nakliyecilik ve müteahhitlik sektöründe önemli gelişmeler olmuştur (İşler ve Çetin 2000). İlçe hızlı değişim ve gelişimle birlikte Midyat'ın bir semti olan Estel kesiminde modern bir kent dokusu oluşmaya başlarken, Midyat'ta tarihi doku varlığını sürdürmektedir. Bu da turistlerin ilgisini çekmekte ve bölgeye ziyaretleri arttırmaktadır.

-Nüfus

Midyat, çok eski tarihlerden beri nüfusu kalabalık bir yerleşim yeri olmuştur. Zaman içinde ekonomik, siyasi vb. nedenlerden dolayı nüfusunda dalgalanmalar yaşanmıştır. Mardin sancağına bağlı en büyük kaza olan Midyat'ın nüfusu hakkında en eski tarihli 1871 yılı kayıtlarına göre Midyat'tın nüfusu, 30.920'si Müslüman, 5.572'si ise Gayri Müslim olmak üzere toplam 36.492 kişiden oluşmaktadır. 1891 tarihli bir başka kaynakta ise Midyat'ın o dönemki nüfusu 45.874 olarak gösterilmektedir (Çetin 2006). Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte düzenli nüfus sayımları başlamıştır. 1927 yılında kır nüfusunun kent nüfusuna göre yedi kat fazla olduğu ilçede, 2000 yılı nüfus sayımlarında bu oranlar oldukça yakın duruma gelmiştir (Çetin 2007).

3.1.2.2. Sosyolojik Özellikler

- Sosyo-Kültürel Yapı

Pek çok medeniyete ev sahipliği yapan, geçmişten geleceğe bir köprü durumunda olan yapısıyla farklı kültürlere, örf ve âdetlere farklı dinlere ve dillere sahip kentlerimizden olan Midyat ilçesi, kültürel anlamda gelenek ve göreneklerini; İnsanlar arasındaki ilişkilerde, özel günlerde gerekse de doğum, evlenme ve ölüm âdetlerinin uygulanmasında sürdürmektedir. Farklı etnik grupların bir arada bulunmasıyla da farklılıklar ve ortaklıklar kültürün bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

-Etnik Yapı ve Dil

En belirgin özelliği ‘dinler ve diller kenti’ olan Midyat, tarihler boyunca bünyesinde farklı dinden insanları bir arada barındırmıştır. Dinler kentidir; çünkü tarih boyunca Müslümanlar, Süryaniler ve Yezidiler birlikte yaşamışlardır. Diller kentidir; çünkü Türkçe, Arapça, Kürtçe, Süryanice yörede konuşulmaktadır. Midyat yöresindeki etnik köken; kültür, din, dil çeşitliliklerine karşın kökenleri ayrı olan kültür toplulukları arasında sürekli olarak bir gelenek alışverişi olmuştur.

Becirmaniler (Seyyidler) : Halk içinde, kimi zaman ‘Seyyidler’ kimi zaman da ‘Becirmaniler’ olarak bilinen bu topluluk, sadece Midyat’ta değil çevre il ve ilçelerde bulunan büyük bir etnik gruptan oluşmaktadır. ‘Kendilerini Hz. Muhammet’in soyundan gelen Seyyid Bilal’in torunları olarak tanımlayan Seyyidlere ayrıca Becirman denilmesinin nedeni; ataları Seyyid Bilal’in bir dönem yaşadığı ve halen mezarının bulunduğu köyün eski isminin ‘Becirman’ olmasıdır (Taşgın 2003).’

Kürtler: Kürtler, ‘Şammıkan Aşireti’ne bağlı ‘Nehrozoğlu ve Mehmedo Aileleri’nin Budaklı (Kerşef) ve Sivrice (Dallin) köylerinden 1800’lü yıllarda Süryanilerin yardımıyla göçerek yöreye yerleşmişlerdir (Çetin 2006). Kürtler, Midyat’ın her mahallesinde yaşarken Estel’de sadece Ortaçarşı Mahallesi’nin dış taraflarına yerleşmişlerdir. Kürtlerin Estel’e yerleşimi ise çeşitli sebeplerle göçen Kürt ailelerin göçü ile oluşmuştur.

Mhalmiler: Midyat çevresinde bulunan yöre diliyle ‘Izyağ-ıl Mihallemiyе’ (Mhalmilerin köyleri) olarak isimlendirilen Acırlı (Derizbina), Gelinkaya (Kefer

Huvar), Söğütlü (Kınderip), Şenköy (Apşe), Yolbaşı (Kefer illep) gibi köyler ile Mardin merkez, Ömerli, Savur ve Midyat'ta yaşayan Mhalmiler'e ilişkin yazılı ve sözlü kaynaklar yok denecek kadar azdır. Süryani kaynaklarına göre, Hıristiyan Süryani bir topluluk iken 1600'lü yıllarda (Çetin 2006) İslam dinine geçtikleri savunulan topluluktur. Estel Mhalmiler'i bu kitlenin aslını oluşturmaktadır. Estellilik, Mhalmi halkının 'şehirli olma' durumudur.

Türkler: Mecburi hizmet nedeniyle Güney Doğu Anadolu Bölgesi dışından yöreye gelen polis, memur, asker, doktor, öğretmen ve ailelerinden oluşmaktadırlar.

Yezidiler: Midyat bölgesinin dini topluluklarından olan Yezidiler, Şeytana tapanlar olarak bilinmektedirler. Yezidilik; Ortadoğu, Güneydoğu Anadolu ve Suriye'deki dinlerden ve tarikatlardan çeşitli inançların alınarak, kutsal kitaplarının başkalarına okutulması bir yana, gösterilmesinin bile yasak olduğu, bunun yanında yazılı olan başka kitapları okumanın haram sayıldığı bir dindir.

'İçinde yaşadığımız bölgede, Yezidileri aykırı bir inancın temsilcileri olarak gören düşünce, ateşin kutsal sayılmasından hareketle, bu halka şeytana tapanlar sıfatını reva görmüştür (Sami 2009).'Onları rahatsız eden bu tanımlama yüzyıllardan beri kullanılmaktadır.

'Kitap el- Cilve (Tanrısal açıklama kitabı) ve Kitap el- Asvad / Meshaf-ı Reş (KaraKitap) adlı iki kutsal kitaba, Melek-i Tavus ile güneş kültü inancına ve çok katı bir kast sistemine sahip olan 'sır din' Yezidilik inancının kurucusu, 1075 Lübnan'da doğup 1162'de Laliş'te vefat eden Şeyh Adi Bin Musafir olarak kabul edilir (Çetin 2006).'

3.1.2.3. Süryaniler

Midyat ile Orta Doğu ve Mezopotamya'nın en eski sakinlerinden olan Süryaniler, Hıristiyanlığı ilk kabul eden, inanç ve geleneklerini yüzyıllarca canlı tutabilmiş topluluklardan biridir. Süryani (Süryoyo) adının nasıl, ne zaman ve neden dolayı kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Süryani isminin kökeni hakkında pek çok varsayım vardır. Varsayımların ortak özelliği; Süryani adının ya Mezopotamya'daki

bir şehirden ya da bu coğrafi bölgede hüküm sürmüş bir kralın adından kaynaklandığıdır¹⁶.

Anayurtlarının Beth-Nahrin (Mezopotamya) olduğunu ve 5000 yıllık tarihleri olduğunu iddia eden Süryanilerin Antakya patriği Moran Mor İğnatyos I. Zekka İvas'da, 1992 yılında dünyadaki tüm Süryanilere bir mesaj yollayarak Süryani sözcüğünün Subariler, Sümerler, Akadlar, Babiller, Asurlular, Kenaniler, Amuriler, Aramiler, Kendaniler, Fenikeliler, Tedmurlular ve Abgarlar gibi uygarlıkların bir devamı olduğunu beyan etmiştir (Akyüz ve Altınışik 1999, 2004).

Hıristiyanlığın kabulünden sonra Irak ve Suriye'den Mardin, Midyat ve çevresinde yerleşik düzene geçen Süryaniler, bölgede yaşayan Şemsiler ve Yezidilerin bir kısmını cebren Hıristiyanlaştırmışlardır (Çetin 2006). Gelenekselliği, toplumsal yaşamda yaşatan Süryaniler bölgede yaşayan diğer halklarla kültürel alışverişlerde bulunmuşlardır.

-Süryani Nüfus ve Yerleşim Yerleri

Tur Abdin bölgesi Hıristiyanları yaklaşık 4. yüzyıldan günümüze kuraklık, salgın ve benzeri olumsuzluklarla birlikte Romalılardan Selçuklulara ve Osmanlının son dönemlerinde pek çok dinsel nedenli saldırıyla (Palmer 1999)¹⁷ iç içe yaşamışlar ve bu saldırılara rağmen dinlerine çok sıkıca sarılmışlardır. Süryaniler kendilerinden uzun süre sonra bölgeye yerleşen çevre köylerdeki Müslüman gruplar tarafından pek çok açıdan tacize uğramışlardır. Süryanilere göre, diğer etnik gruplara oranla refah düzeylerinin yüksek olması tacizin başta gelen nedenlerinden birisidir. Öte yandan anlatılanlara göre Süryanilerden sonra bölgeye yerleşmelerine rağmen, onlara egemen konumu sağlayan, bölgenin çoğunluğu tarafından 'üstün' ve 'asıl' din olarak kabul edilen İslâm'ın egemenliği ve bölgedeki yerel yöneticilerinde – muhtarlar hariç – İslâm'a bağlı olmaları nedeniyle bu tacize ses çıkarmamalarından kaynaklanmıştır.

Günümüzde Tur Abdin bölgesinde yaklaşık 2000 kişilik Süryani nüfusu yaşamaktadır (Beğtaş 2010). Son zamanlarda hem Türkiye içinden hem dış ülkelerden

---

¹⁶Ayrıntılı bilgi için Yakup Bilge'nin, Yeryüzü Yayınları arasında çıkan ve 1996 basılan "Anadolu'nun Solan Rengi Süryaniler" adlı kitabına bakılabilir.

¹⁷Palmer, Andrew (1999) "Kartmin (Mor Gabriel) Manastırı'nın 1600 Yıllık Öyküsü", Hans Hollerveger, Lebends Kulturerbe, Living Cultural Heritage, Canlı Kültür Mirası: Turabdin içinde, Reprö –Atelier Hofmüller- Druckerei Rudolf Traunner, s. 47-55.

kesin ve mevsimlik geri dönüşler olduğu için çok net nüfus bilgileri vermek pek mümkün değildir. 1950'ler, hatta 1980'lerle kıyaslandığında günümüzde Süryani nüfusu sayısal olarak büyük bir değişime uğramış, daha önceleri Süryani nüfusun en yoğun hatta baskın olduğu Midyat'ta bile nüfus oldukça azalmıştır.

- Dinsel Hayat: Süryanilerde Dinin Yeri

Dinsel bakımdan Doğu Hıristiyanlığı içinde yer alıp, literatürde monofizitist¹⁸ olarak nitelendirilen Süryaniler, hem kendilerinin ilk Hıristiyanlar olduklarının kanıtı, hem de diğer Ortodoks kiliselerden farklılıklarının işareti olarak kendilerini 'Süryani Kadim' olarak adlandırmaktadırlar.

Akyüz (1999), MS 300 yılına kadar kurdukları devletleri kaybedince kendilerine dine ve bilime adayan Süryanilerin "ruhani bir imparatorluk" kurduklarını ve binlerce kişinin rahipliği seçtiğini; bu inanç sayesinde farklı devletlerin egemenlikleri altında yaşamalarına rağmen dillerini, kültürlerini, inançlarını ve kimliklerini koruduklarını yazmaktadır. Akyüz'e göre, Süryaniler, dine aşırı bir şekilde yöneldiklerinden farklı teorilerin ileri sürülmesi ile Süryaniler (Batı Süryanileri veya Kadim Süryaniler), Nesturiler ve Keldaniler (Doğu Süryanileri), Antakya'daki Ortodoks ve Katolik Rumlar (Melkitler), Maronitler (Lübnan'da), Süryani Katolikler ve Süryani Protestanlar olarak bölünmüş olmalarına rağmen tüm bu grupların dünyadaki nüfusları 15 milyondur. 1056–1091 ve 1166 yıllarında Süryani Kadim Kilisesi'nin patriklik merkezi olan Mardin 1125'ten itibaren metropolitlik olmuş, 1293 yılından 1932 yılına kadar patriklik merkezi niteliğini sürdürerek Süryaniler için kutsal bir şehir kimliği kazanmıştır. Daha sonra patriklik merkezi, metropolitlerin oybirliğiyle Suriye'nin Humus kentine taşınmış ve 1959 yılında da Başkent-Şam'a nakledilmiştir (Akyüz 1997). Türkiye'de ise Patrikliği Deyrüzafaran Metropolitliği temsil etmektedir.

Süryanilerde hayatın her yerinde ve her aşamasında dinsel söylemlerle karşılaşılabilir. Çevrelerindeki gruplarla karşılaştırıldıklarında Süryanilerde sıradan insanların, diğer gruplara oranla ruhban sınıfıyla çok daha iç içe olduğu, din adamlarının asıl dinsel görevleri yanında idari ve siyasi işlevleri de yüklenmelerine

¹⁸ Monofizitizm Tanrılıkla insanlığın tek ve aynı özde birleştiğini ileri süren Hıristiyanlık inancıdır.

karşılık, Süryaniler açısından din, gündelik hayatta her hangi bir engel teşkil etmemektedir.

İbadet Biçimleri: Süryanilerde din ve dünyevi hayatın içiçeliği ile birlikte sadece doğaüstüne yönelik uygulamalar da vardır. Gündelik hayattaki diğer pratiklere de dinsel anlam ve önemler(doğum, ölüm vb.) yüklenmekle birlikte, ibadet biçimleri namaz, oruç, vaftiz ve itiraftan oluşmaktadır.

Namaz: Süryanilikte dördü zorunlu olmak üzere günde yedi namaz vardır. Namazlar sabah, öğle ve akşam kilisede kılınırken, diğerleri herhangi bir yerde kılınabilir. Pazar ve bayram ayinleri dışındaki namazlar secdeye varılarak kılınmaktadır. Kiliselerde kılınan namazlarda genellikle secdeye varılmazken, Tur Abdin'deki bazı kilise ve manastırlarda bunun istisnaları da vardır. Mesih ikinci gelişini doğudan yapacağından kiliselerin yönü doğuya yöneliktir ve doğuya yönelerek namaz kılınır.

Oruç: Genel olarak Hıristiyanların tuttukları oruçlar ve perhizlerle birlikte sadece Ortadoğu'daki Hıristiyanlar özgü olduğu söylenen Ninova Orucu da vardır: Ninova orucu 17-19 Şubat tarihleri arasında üç gün boyunca tutulur. Ayrıca üç gün perhizli (hayvansal gıdaların yenilmemesi) oruç da tutulmaktadır. Bu perhizlerde hayvansal gıdalar yenilmez.

Vaftiz: Vaftiz ise Süryaniler için çok önemlidir. Vaftiz, Hıristiyan inancında yeni bebeğin günahkâr olarak doğduğu düşüncesinden hareketle, bebeğin günahlarından arındırılması ve dine kabulünü sağlamak için, dini görevliler tarafından kutsal suyla yıkanması işlemidir. Süryaniler bu işlemin kutsal bir giz olduğu ve bu gizle kişinin kutsallık lütfunu kazandığı gibi Baba Tanrıya oğul, Rab Mesih'e kardeş ve göksel meleklerle varis olduğuna inanmaktadırlar.

İtiraf: İnsanlar 'tövbe' ve 'itiraf' ettikleri sürece umutlar tükenmemekte ve tanrı günahları bağışlamaktadır. Kişi işlediği herhangi bir günahı, bağlı olduğu ruhaniye itiraf etmesi gerekir. İşlenen bu günahların cezası ruhani tarafından belirlenir. Cezalar maddi ve ya manevi ya da her ikisi birlikte de olabilir. Cezalar fakirlere veya kiliseye para yardımı olarak ya da namaz veya oruçla ödenebilir.

Ölüm: Toplumsal yaşamın önemli geçiş döneminden birisi olan ölüm, yaşamın kaçınılmaz bir sonucu ve ölüm sonrasında belirsizliğiyle, çevresinde kümelenen sayısız adet, gelenek, görenek, ritüel gibi evrensel uygulamaların nedeni olmuştur. İnsanlar özellikle geçiş dönemlerinde tehlikelerin daha fazla yoğunlaştığına inanırlar. Gerek bu tehlikeleri ortadan kaldırmak, gerek olayları ve kişileri kutsamak için çeşitli ritüellere başvurulur (Örnek 971). Ritüeller insanları bir arada tutmanın ve birlikteliği yenilemenin önemli araçlarıdır. Özellikle ölüm sonrasında belirsizlik dinin bu olayı daha fazla işlemesine neden olmuştur.

Manastır ve Kiliseler:

Kilise, Yunanca topluluk anlamına gelen *ekklesia* deyiminden türemiştir ve günümüzde Hıristiyan ibadet merkezi anlamına gelmesine rağmen, Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde Hıristiyan topluluklar anlamında da kullanılmıştır. İlk kiliseler bir yoksullar birliği olarak da tanımlanmıştır. Kaynaklara göre Kiliseler mekân ve statüye 2. yüzyıldan itibaren kavuşmaya başlamıştır. Günümüzde kilise, profesyonel din adamlarıyla, inananların üyeliğe kabul edildiği belli politik görüşleri etkileme ve yönlendirme gücüne sahip bir dinsel kurumu ifade etmektedir.

Manastırlar birer dinsel eğitim merkezi olmalarının yanında topluluğun idare merkezi olarak da işlevlendirilmiştir. Metropolitler de en üst din görevliliği yanında, resmi olmasa da, aynı zamanda topluluğun idari ve hukuki lideri konumundadır. Dinsel eğitim yanında ayrıca manastırda Süryanice dil eğitimi de verilmektedir (Akyüz ve Aktaş 2004).

Kilisenin ve din adamlarının etkinliği Kırsal Alanlarda benzer bir durumdadır. Resmi olarak köyün idarecisi ve sorumlusu muhtar olmakla birlikte, Süryani köylerinde Papaz hiyerarşinin en tepesinde bulunmaktadır. Papaz köyün resmi organlarla ilişkilerine doğrudan karışmamakla birlikte, her konuda söz sahibidir. Papazların çoğu, din adamlığı yanında yargıç, yerel tarihçi, hattat ve sağaltmacıdır. Aynı zamanda papaz, köylülerin diğer Süryani cemaatlerle ilişkilerinin ve cemaat hakkında bilginin kaynağı durumundadır. Köy papazları, bu sayılan vazifeleri yanında, genellikle gündelik ekonomik hayatta sıradan köylülerden farklı değildir.

Vakıflar ve Dernekler:

Kilise ve manastırlar dışında hem bu dini merkezlerin hem de genel olarak cemaatin mülki işleri için, vakıflar kurulmuştur. Vakıflar buldukları yerlerden yurtdışına göç etmiş bulunan kişi ve ailelerin çoğunluğunun mülklerini denetleme görevi görürler. Yöre halkının anlattığına göre; Son zamanlara kadar genellikle Süryanilerle diğer Müslüman gruplar arasında mülk sorunları yaşanırken, yurtdışından geri dönüşlerin başlamasıyla Süryanilerin kendi aralarında da sorunlar çıkmaya başlamıştır. Bunun en önemli sebebi yıllardır, köylerde ikamet edenler, göç edenlerin de tarla ve bahçelerini kendi hesaplarına işlemeleridir.

Vakıfların dışında, araştırma süreci içinde, Tur Abdin’de ilk kez 2004 yılında, Midyat Süryani Kültür Derneği adıyla Süryaniler tarafından bir dernek kurulduğu öğrenilmiştir. Merkezi Midyat’ta bulunan, Bölgedeki Süryanilerin kurduğu ilk sivil toplum örgütü olan, daha çok yurtdışından kesin dönüş yapanlardan oluşan bu derneğin yöneticileri, Süryanileri dinsel bir topluluk olarak anılmasından ve topluluk üzerindeki kilise otoritesinden rahatsızdır ve bu rahatsızlıklarını dile getirmektedirler.

-Dil

Fotev(1999)’e göre ise dil belirli bir etnik grubun var oluş evidir. Bu nedenle, dil ve kültür arasındaki sıkı ilişki ve dolayısıyla bir dili bilmeden o kültürün yeterince anlaşılamayacağı ve kültürü bilmeden dilin de anlaşılamayacağıdır. Aramice olarak da bilinen Süryanice, Semitik dil ailesinin Batı grubuna dâhil olan bir dildir. Süryanice daha çok teolojik edebiyat alanında zengin olmakla birlikte (Özmen 2006) halk ağzı olarak da vardır.

Bunun dışında, dil-kültür ve dil-iktidar arasındaki ilişki bağlamından hareket edilirse, Süryanilerin hem siyasal hem kültürel açıdan dilsel bir etki altında oldukları görülmektedir. İslam ile ilişkiler tarihi bakımından Arapça’nın etkisinde ve Mardin merkezde Arapça günlük dil olmaktadır. Cumhuriyet dönemi siyasal iktidarın getirdiği Türkçe’nin baskısı ve kültürel açıdan çoğunluk ve baskın dil olan Kürtçe’nin baskısı nedeniyle Süryanice ile birlikte diğer diller de kullanılmak durumunda kalmaktadır.

Midyat Süryanilerinde günlük dil Süryanice olmakla birlikte Kürtçe de konuşulmaktadır. Bölgede konuşulan Süryanice’nin en önemli özelliklerinden birisi de

çok yakın köyler arasında bile farklılıklar olmasıdır. Bu durumun en önemli nedeni uzun yıllardır sistematik bir dil eğitimi yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak Dayrul Zafaran Manatsından edindiğimiz bilgilere göre; son dönemlerde özellikle genç kesimde Süryanice öğrenmeye bir yönelimin ortaya çıkmıştır.

- Ad Verme

Ad ve adlandırma toplulukları birbirinden ayırmak için sınırları oluşturmanın önemli bir aracı olmakla birlikte, gruplar arasındaki sınırların belirsiz hale getirilmesi için de kullanılabilir. Bireyin adlandırılmasında kimi topluluklarda din baskın olurken, kimilerinde mitoloji ve bazen de politik yapı etkili olmaktadır.

Süryanilerde genel olarak İsa'nın havarilerinin ve diğer aziz ve azizelerinin isimleri kullanılmakla birlikte, Hıristiyan oldukları isimlerinden kolayca anlaşıldığı için Müslümanlarla ortak isimler ve Türkçe isimler de kullanılmaktadır. Bu isimlerinin tercih edilmesinin ilk nedeni, özellikle erkeklerin Hıristiyan olmalarından kaynaklı askerde ve resmi kurumlarda herhangi olumsuz bir davranışla karşılaşma olasılığına karşı önlem olarak gösterilmektedir. Bu isim benzerliklerinin bir başka önemli nedeni de, Ortadoğu kökenli kitabi dinlerin pek çok alanda aynı kutsal kişi ve mekânları paylaşmış olmasıdır. Yerleşim birimlerinde ise, bölgede diğer dillerde de olduğu gibi tüm köy isimleri değiştirilmiştir. Ama günlük dilde eski isimler kullanılmaktadır.

- Evlilik ve Akrabalık

Süryanilerin diğer gruplarla aralarındaki sınırların en fazla netleştiği sosyal kurum evliliğdir. Geniş ailenin hâkim olduğu Süryanilerde Müslümanlarla evlilik görülmemektedir. Bu durum din temelli bir etnik grup olarak görülen Süryanilerin aynı zamanda kendilerince geniş bir aile olarak görülmesine sebep olmaktadır.

Süryanilerde evlilik konusunda yerleşik olan bir başka adette evli çiftlerin boşanmasının yasak olmasıdır. Boşanma yasağının tek istisnası kadının zina yapmasıdır. Geleneklere göre birinci eş vefat etmeden yeni bir evliliğin yapılmaması Süryanilerde yasaktır. Örneğin, anlatılanlara göre araştırma alanımız olan Midyat-Basıbrin(Haberli) Köyünde birisi evlendiği ilk gece eşinin akıl hastası olduğunu öğrenince boşanmak istemiş, fakat nikâh yaptığı için yedi yıl boşanamamıştır. Ancak 2004 yılında Metropolit

boşanmasına izin vermiştir. Kilisenin onayıyla gerçekleştirilen evlilikler kutsal gün olan Pazar günü yapılmaktadır.

- Ekonomi ya da Geçim Biçimleri

Herhangi bir topluluğun toplumsal hayatının daha iyi anlaşılması için o topluluğun ekonomik uğraşları, geçim biçimleri ve bu etkinliklerin grup tarafından nasıl işlenip algılandığını değerlendirmek gerekmektedir. Pek çok topluluğun diğer kültürel özellikleri yanında daha baskın olan ekonomik faaliyetleri ile ön plana çıktıkları bilinmektedir

Şehirlerde oturan Süryaniler başta telkari (gümüş işlemeciliği) olmak üzere, kuyumculuk, terzilik, dişçilik, demircilik vb. zanaatlarla uğraşmaktadırlar. Buna karşın kırsal kesimde yaşayan Süryanilerin temel geçim kaynağı çiftçilik ve hayvancılıktır. Bağcılığın önemli bir ekonomik faaliyet olduğu kırsal kesimdeki Süryanilerde şarap yapımı da yaygındır. Daha önceleri sadece kendi kullanımları için ürettikleri şarabın piyasa için üretimine çok yakın zamanda ve sınırlı miktarda başlanmıştır. Çalışmamızın ana konusunu oluşturan Basibirn(Haberli) Köyü de bağları ile ünlüdür. Köyün bağlarında yetişen "bakari" cinsi üzümler, "şmunoye" cinsi incirler, "şabani" cinsi armutlar, köy halkı için bir zamanlar geçim kaynağı olmuştur.

Ancak 1980'lere kadarki dönemle karşılaştırıldığında, göç nedeniyle üzüm bağlarının çoğunun artık işlenemez hale geldiğinin ve bağcılığında Süryani nüfusla orantılı olarak çok azaldığının bilinmesinde yarar vardır. Haberli Köyü'nde de özellikle yurt dışına yaşanan göçlerin etkisi ile bağcılık oldukça azalmıştır. Önemle üzerinde durulması gereken bir başka ekonomik faaliyet de taş işçiliğidir: Mardin'in özdeşleştiği ve büyük ilgi gördüğü mimarisinin en büyük ustaları Ermeniler ve Süryanilerdir.

-Diğer Etnik Gruplarla İlişkiler

Türkiye'de Süryanilere çevrelerindeki etnik, siyasal oluşumların yaklaşımları her zaman konumsal, araçsal ve siyasal içeriklerle yüklü olmuştur. Siyasi iktidar Süryanileri, bölgedeki etnik dengeler ve Hıristiyan Batı ile ilişkiler çerçevesinde değerlendirmiş; Batı, daha çok dinselliği ön plana çıkararak bu tür grupları Türkiye'ye karşı bir baskı aracı olarak gündemine almış; bölgedeki Kürtler, Süryanileri dinsel olarak dışlamakla birlikte zamana ve siyasi konuma göre bazen kendileri gibi "mazlum"

bir topluluk bazen maddi üretkenliklerinden yararlanma açısından yaklaşmıştır. Kendileri de azınlıkta olan Araplar, zaman zaman Süryanileri Kürtlere karşı birlikte hareket edebilecekleri zorunlu bir müttefik olarak görmüştür. Sonuç olarak, Süryanilerle ilişkiler dini, siyasi, ekonomik nedenlerden dolayı her zaman kaygan bir zeminde oluşmuş ve sürmüştür.

Genelde Ortadoğu'da ve bu bölgenin küçük bir parçasını/minyatürünü oluşturan Mardin-Midyat ve kırsalında Arap ve Kürtler dinsel açıdan birbirlerine bağlıken; Yezidilerle Kürtler dil açısından, Araplarla kimi Süryaniler yine dil açısından, Yezidilerle Süryaniler azınlık olmaları açısından, Süryanilerle Ermeniler din açısından birbirlerine bir dereceye kadar bağlanmaktadırlar.

Süryaniler, Ermenileri bir öteki olarak görmelerine rağmen bölgede Ermeni olup da kendilerini Süryani olarak tanıtan kişi ve aileler de vardır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi bölgede Süryani kimliğinin sorunsuz bir kimlik olmasına rağmen Ermeni kimliğinin aynı derecede sorunlu bir kimlik olmasıdır. Ermenilerin Süryani kimliğini kullanmasının ikinci nedeni ise bölgedeki Ermeni nüfusunun yok denecek kadar az olması ve bunun sonucunda dolayısıyla kendilerine Müslümanlardan daha yakın olan bir hristiyan topluluğa bir nevi tabi olmalarıdır.

Mardin'in özellikle Midyat, Nusaybin ve İdil'e bağlı pek çok köyünde Süryaniler ve Kürtler birlikte ya da komşu olarak yaşamaları nedeniyle tüm dinsel sınırlara rağmen bu iki halk arasında kültürel ilişkiler de yoğundur. Müslümanların Süryanilere yönelik tutumlarında çoğu kez Süryani inancı da sorgulanabilmektedir. Bölgedeki Müslümanların Süryaniler ve Süryanilik hakkında az bilgi sahibi olmalarıdır.

- Sosyal ve Siyasal Örgütlenme

Her toplum, üyelerinin davranışlarını düzene sokmak, hem grup içindeki hem de grup üyelerinin diğer grup üyeleri olan anlaşmazlıkları çözmeye yönelik kararlar almak için bir kısım gelenek ve prosedürlere sahiptir. Süryanilerde toplumsal karar mekanizmalarının ağırlıklı olarak dinsel kurumlarda, yani kilise ve manastırların elinde bulunduğu görülmektedir. Bu anlamıyla kiliseler sadece dini bir örgütlenme olarak değil sosyal örgütlenmenin de belkemiğini oluşturmaktadır (bkz. Sf.26).

Türkiye’de biri İstanbul ikisi Mardin’de olmak üzere üç metropolitlik vardır. Mardin’deki metropolitliklerin birisi Midyat-Cizre yolu üzerinde bulunan Mor Gabriyel Manastırı’nda diğeri ise Mardin merkeze 5 km uzaklıktaki Deyrüzafaran Manastırı’dır. Deyrüzafaran metropolitliği Patrikliğin Türkiye’deki temsilciliğini de üstlenmiştir.

Resmi kurumlarla ilişkiler ve kurumlardaki işler muhtarlar, vakıf yönetimi ve din adamları aracılığıyla yürütülmektedir. Kendi aralarındaki sorunları kendi vakıf, kilise ve manastırları aracılığıyla çözmeye çalışırken, diğer etnik gruplarla olan sorunların çözümünde, hem yerel yönetimlerde hem diğer resmi organlarda söz sahibi oldukları bilinen aşiret reisleri veya ağalar, dolayısıyla geleneksel statülere sahip kişiler ile ilişki kurularak çözülmeye çalışılmaktadır. Bu tür sorunlara bazen vali, kaymakam vb. mülki amirler de tanık olmakta ve onlar dayasal süreci başlatmaktansa, olayları geleneksel yollarla çözmek için aracılık etme yolunu seçmektedir.

-Göç

Ortadoğu’nun çok sayıda dine merkezlik etmesi, etnik ve kültürel çeşitlilik bu bölgenin çok sayıda göçe sahne olmasının nedenleri arasındadır. Göçlerin genel olarak nedenleri ekonomik olarak görülmektedir. Bununla birlikte siyasi nedenlere dayanan çok sayıda göç de vardır. Mardin-Midyat ve Kırsalında Süryani göçü bunun tipik örneklerinden birisidir.

Mardin’de yapılan araştırmadan elde edilen verilere göre Süryanilerin göç etmelerinin birden fazla nedeni vardır; her ne kadar devletin resmi açıklamalarında, Süryani göçünün tek nedeni, bazı kaynaklarda ‘ekonomik amaçlı (Bilge 1988)’ olarak gösterilse de bunun eksik bir açıklama olduğu yapılan sözlü tarih çalışmasında ortaya çıkmıştır.

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında başlayan Süryani göçü (Hanım 1996), 19. yüzyılın ortalarında bölgede yoğunlaşan ve Aydın (2005)’in “Batı kiliselerinin ‘sapkın’ ve ‘cahil’ saydığı Doğu Hıristiyanlığına, ‘doğru Hıristiyanlığı’ gösterme, öğretme ve onları bu ‘doğru Hıristiyanlığa’ kazanma çabası” olarak nitelendirdiği misyonerlik faaliyetleri sonucunda Müslüman grupların tepkileri ve bu tepkilerin Süryanilere olan yansımaları tüm Doğu Hıristiyanlarıyla birlikte Batı’ya doğru ilk Süryani göçünün de habercisi olmuştur.

İkinci göç dalgası, 1914-15'lerde Ermeni Tehciri '*seyfo (kılıçtan geçirme)*' (bkz. sf.34), ve Süryanilerin yoğun olarak bulunduğu Tur Abdin'de Süryanilere karşı organize ya da yerel inisiyatiflerle yapılan baskılar sonucu gerçekleşmiştir.

1923 yılında Bedirhaniler tarafından gerçekleştirilen Nasturi Tenkili ve hemen akabinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi üçüncü göçün nedeni sayılabilir.

Dördüncü göç dalgası 1942'lerdeki Varlık Vergisi (Aktar 2000) ile başlamıştır. Aktar (2000); Süryaniler Varlık Vergisi sürecini, "talep edilen miktar ödenecek gibi değildi, bir de ihtiyat için çağırınca korkulmuş" , "Her akşam 5-6 aile alabildikleri mallarını alıp diğerini bırakarak sınırdan Suriye ve Lübnan'a kaçıyorlardı" diye anlatmaktadır. Bu tarihten sonraki göçlerin yıllara ve dönemlere göre değişik nedenleri bulunmaktadır (Aktar 2000);

- 1950'li yıllarda ortaya çıkan ve ekonomik nedene dayanan göç; o yıllarda Türkiye'nin genelinde görülen yoksulluğun, Süryaniler arasında da kendisini hissettirmesi;
- 1960'lı yıllarda ekonomik göçle birlikte Kürt aşiretlerinin dönemsel baskılarına maruz kalan Süryanilerin kendilerini güvenli bir ortamda hissetmemeleri;
- 1980'lerden 1990'ların ortasına kadar, Güneydoğu'da ortaya çıkan çatışmalar ve Süryanilerin bu çatışmalardan olumsuz anlamda etkilenmeleri ve güvensizlik ortamı;
- Dinsel ve toplumsal baskının Süryani toplumu üzerinde etkileri ve bunun yarattığı psikolojik etkiler;
- Bölgenin güvensizlik ortamının eğitime olanak vermemesi ve eğitimde giderek belirginleşen eksiklikler olarak saptanmıştır.

Anlatılanlara göre, göç eden Süryaniler arasında memleketlerine geriye dönen ve dönmek isteyen Süryanilerin ortak kanısı, giderken karşılaştıkları sorunlarla, döndüklerinde yaşadıkları sorunlar arasında pek bir fark olmadığı yönündedir.

Çizelge 3.1. Güneydoğu’da 1985 ve 2001 yıllarına göre Süryani Nüfus Tablosu (Tağşın 1990)

Güneydoğu’da Süryani Nüfusu Tablosu		
	1985	2001
Mardin ve çevresi:	15.770	1580
Batman ve çevresi:	863	5
Şırnak ve çevresi:	6863	340

Toplumsal Bellek (Seyfo)¹⁹: Bazı toplumsal olaylar, insanlar üzerinde öyle kalıcı etkiler bırakmaktadır ki, aynı olaylar tekrarlanmasa da bu endişe, söz konusu olaya maruz kalmış toplulukların sonraki kuşaklardaki üyelerinin hayatlarında kendisini hep hissettirmektedir. 1914-1915’lerde Ermenilere yönelik politikalar ve yaşananlardan bölgedeki diğer tüm Hıristiyan grupların etkilendiği ve baskılara maruz kaldığı da bilinmektedir (Yonan 1999). Bu baskıların olduğuna dair bilgilere yazılı tarihte pek rastlanmamakla beraber, bölgedeki sözlü tarih bu bilgilerle doludur: Bölgedeki Müslüman gruplar tarihsel dönemleri anlatırken 1900’lerin başlarına denk gelen iki Hıristiyan Fermanından (fermana Fıleh’a) söz etmektedirler. Aynı şekilde Süryaniler bu fermanları ‘seyfo’ (kılıçtan geçirme), ‘qetla’ (katliam) ve ‘sawqiyat’(sürgün) olarak adlandırmaktadırlar²⁰ (Hinno 1993). Süryani anlatımlarına göre Ferman, kendilerinden daha çok bölgede yaşayıp zengin ve sanatkâr olan Ermeniler için çıkarılmış fakat kendilerine de uygulanmıştır.

Fermanın Süryanilere uygulanmasının en önemli nedeninin devletin merkezi bir kararı olmaktan çok, bölgedeki Kürtler ve Arapların Ermenilere yönelik fermanı bir fırsat olarak değerlendirip, Süryanilere yönelik katliamlara başladıkları, bunun en önemli nedeninin de bölgedeki Süryani nüfusunun elindeki malları ele geçirmek olduğu inancı bölgede yaşayan Süryaniler arasında oldukça yaygındır. Ferman sonrası Süryani mallarına yönelik yağmanın izlerine günlük dilde hala rastlanmaktadır. Örneğin, birisinin fazla malı olup, eğer bunun fazla emek harcamadan elde edildiğine inanılması durumunda kullanılan, Kürtçe “bîxwûn, malêfila ye” (yiyin Hıristiyan malıdır) sözü bunun en tipik örneğidir.

---

¹⁹Süryaniler 1900’lerin başlarına denk gelen fermanları ‘seyfo’ (kılıçtan geçirme), ‘qetla’ (katliam) ve ‘sawqiyat’(sürgün) olarak adlandırmaktadırlar. Bunu birebir yaşayanlardan sağ kalanlar artık pek olmasa da hemen her Süryani’nin hafızasında, bu olaya ilişkin atalarından duydukları anılar vardır(Yonan ve Hinno 1999, 1993).

²⁰ Hinno, H. S. 1993. Farman: Tur’Abdinli Süryanilerin 1914-1915 Katliamı, sf:14-15, Atina.

Süryani kaynaklara göre, kendilerine yönelik kırım sadece 1915'lerden ibaret değildir. 1843 yılından 1845 yılına kadar Kürt Beyi Bedirhan tarafından 50.000'den fazla kişi, 1850 yılında 100.000'den fazla kişi, Amid (Diyarbakır) ve Urhoy'da (Urfa) yaklaşık 20.000 kişi, 1909 yılında 3000 kişi ve 1915 ile 1918 yılları arasında 500.000'den fazla kişinin katledildiği yazılmaktadır. Ancak sözü edilen bu katliamlar sadece Tur Abdin'de değil, Cezire, Hakkâri ve Mezopotamya'nın diğer bölgelerinde de gerçekleştirilmiştir (Zinda Magazine 1999).

Geri Dönüş: Midyat Belediyesinden edindiğimiz bilgilere göre son birkaç yıldır memleketlerine kesin dönüş yapan az sayıda aile vardır. Midyat'a bağlı Kafro köyünden göç eden ailelerden yirmiye yakını 2004'te köyde lüks villalar yaptırmaya başlamıştır. Bunun dışında, gittikleri ülkelerde iş sahibi olmuş, resmi veya özel kurumlarda çalışan ve belirli bir hayat standardına alışmış yeni kuşakların kesin dönüş yapmaları pek olası değildir. Buna karşın özellikle son yıllarda, yaz aylarında çok sayıda Süryani tatillerini memleketlerinde geçirmekte, köylerini ve kutsal mekânlarını ziyaret etmektedirler. Çalışma Alanımız olan Haberli (Basibirn) Köyündeki göç olgusu da Mardin- Midyat genelinde yapılan araştırmanın sonuçlarını bir kez daha doğrulamıştır. Köydeki nüfus, anlatılan nedenlerden dolayı gittikçe azalmıştır. Çoğu Avrupada yaşayan Köy Halkı gittikleri yerlerde kendilerine yeni bir hayat kurmuş olup, ancak yaz aylarında memleketlerini ziyarete gelmektedirler.

Ayrıca boşalan köylere yerleşip çıkmak istemeyen komşu köylerdeki yerleşimciler, emanet olarak aldıkları bağları, tarlaları, evleri kendi üzerlerine tapulayıp, bu emanetleri asıl "sahipler"ine satmak isteyenler, uzun süredir göç edenlere ait mal varlıklarını işleten köylerdeki bazı Süryanilerin, geri dönüş durumunda maruz kalacakları bölüşüm gerçeğinden duydukları rahatsızlıklar vb. örnekler, geri dönüş önündeki engellerden bazılarıdır.

3.1.2.4. Geleneksel Midyat Evlerinin Özellikleri

İnsanların günlük hayatının bir parçasını oluşturan konutlar, insanların sosyo-kültürel değerlerini bir anlamda dışa vuran bir özelliğe sahiptirler. Bu yaşam mekânlarından kendisine has özellikleri ile Midyat evleri; mimari yapıları, sosyal yaşam

tarzlarına özgü yapım şekilleri, figürleri, mekânların kullanım biçimleri, figürlerin anlamları ile duyguların taşlara işlendiği özgün evlerdir²¹.

Midyat Evleri büyük aileleri barındıracak nitelikte olup, çoğu avlulu bir yapıya sahiptir. Avlunun etrafına yayılan yapı kanatları çoğunlukla iki katlı olup, dört kata kadar çıkan (Dalkılıç 2004) yapılar da bulunmaktadır. Bazı evlerde, birinci ve ikinci kat arasında yer alan alçak tavanlı ara katlar bulunmaktadır.

Hiçbir evin gölgesi birbirinin üzerine düşmemektedir. Bu evlerin yapım tekniğinde kullanılan taşların özelliğinden dolayı yazları serin kışları ise sıcak olur. Kat tavanının meydana getirilişinde çoğunlukla çapraz tonozlar kullanılan evlerde İklima bağlı olarak kapı ve pencereler küçük tutulmuştur.

Midyat'taki evlerin başka bir özelliği de, mimari yapılarda Hırist Süryani imzası vardır. Bunun en canlı örneği Mardin merkezdeki evlerin hepsi güneye bakacak şekilde inşa edilmiş olup, güney (kible) cephesinde mihrabı andıran bir niş olmasıdır. Ancak Midyat evleri güneyin dışında başka yönlere de bakmaktadır. Evlerdeki mihrap şekli Hıristiyanların kiblesi olan doğu cephesinde bulunmaktadır.

3.1.2.5. Genel Yerleşim Özellikleri

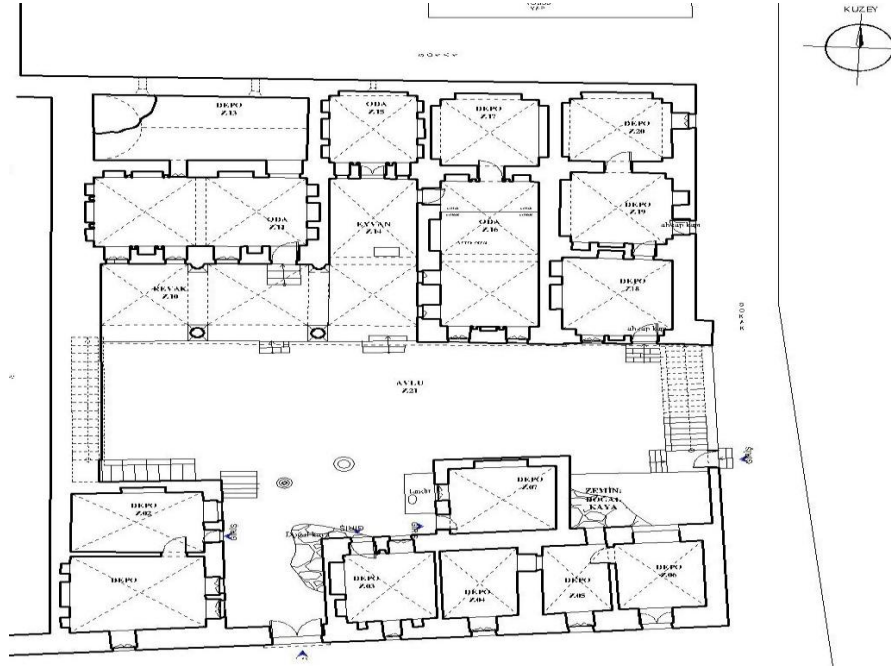
Midyat geleneksel kent dokusu, topografyaya uygun olarak düzenlenmiş olup, yoğun ve sıkışık bir görünümde dir. Kent bütünü önceden planlanmamış, ihtiyaç duyuldukça yeni evler yapıya eklenmiştir. Evler genellikle bitişik nizamlı ve avlulu olup bir bölümü eğimli arazide, bir bölümü ise düz arazide yapılmıştır (Dalkılıç 2004).

3.1.2.6. Plan Düzeni

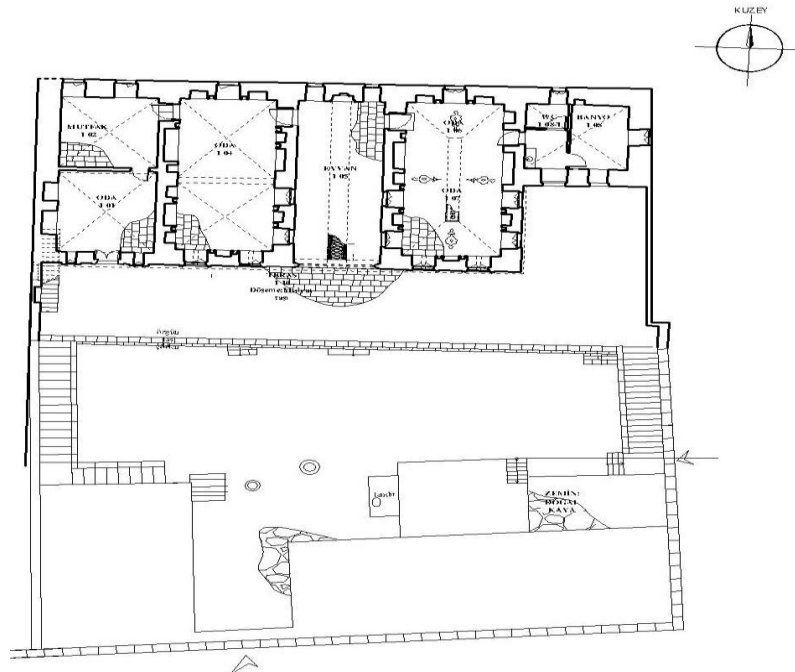
Midyat evlerinin tasarımında belli mekânların tekrar edilmesi yoluyla evlerin büyütüldüğü görülmüştür. Servis mekânları ve ıslak hacimler ortak olarak kullanılmıştır. Genellikle evlerin zemin katı yapıların ilk yapılan kısımları olup, daha sonra evlere ek bölümler ve üst katlar yapılmıştır (Şekil 3.7.).

---

²¹ Bu çalışmada Midyat evlerinin genel özellikleri anlatılırken; Diyarbakır Koruma Kurulunda çalışmam dolayısıyla, görev için Midyata sık yaptığım ziyaretler ve Koruma Kurulunda raportörlük yaparken incelediğim projelerden edindiğim bilgiler ile Yrd. Dr.Neslihan Dalkılıç'ın 'Midyat İçerisindeki Kültürel Zenginliğin Oluşturulduğu Geleneksel Mekân Dizgenin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması' adlı yayınlanmış Doktora Tezinden (Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Haziran 2004) yararlanılmıştır.

Şekil 3.6. Midyat, Akçakaya Mah. Kayalar Sok. 125 ada, 5 parsel, zemin kat planı (A.Nozoğlu 2010)

Şekil 3.7. Midyat, Akçakaya Mahallesi, Kayalar Sok. 125 ada, 5 parsel, 1.kat planı (A.Nozoğlu 2010)

Ayrıca bazı evlerde halk arasında mağara diye tabir edilen, doğal ya da kullanıcılar tarafından yapılan oyuklarda plan düzenine katılmış oda, kiler ve ahır olarak kullanılmıştır.

Evlerin genelinde zemin katta servis mekânları ile ıslak hacimlerin yanı sıra revak ile bir iki tane yaşama birimi yer alır (Şekil 3.6.). Midyat evleri, çok amaçlı mekânlar ile özelleşmiş mekânlardan oluşur diyebiliriz.

Çok amaçlı mekânlar ise; açık mekânlar (avlu, teras, dam vs.), yarı açık mekânlar (eyvan, revak, teras, balkon vs.) ile kapalı mekânlar açık mekânlar (oda, aralık vs.) mekânlardan oluşur.

-Çok Amaçlı Mekânlar:

Bu birimler birçok işlevi gören mekânlardır. Kendi aralarında açık, yarı açık ve kapalı mekânlar olmak üzere üçe ayrılır.

Açık Mekânlar: Avlu, teras, dam

Avlu: Giriş katında evin biçimlenmesini sağlayan en önemli öge olan avlu, mekânlar arası bağlantının sağlandığı, genellikle kare veya dikdörtgen olan ortak alandır. Döşemenin çoğunlukla taş olduğu avlular, kadınların gündelik hayatlarının çoğunun geçtiği mekânlardır. Avlu içinde genellikle merdiven, tuvalet, kuyu, ocak, tandır gibi yapı elemanları mevcuttur. Bazı evlerde mağara diye tabir edilen, depo ve kiler olarak kullanılan birimlere avludan geçilir.

Teras: Evlerin giriş katlarında bulunan revak ya da yaşama birimlerinin damları, bir üst katta teras olarak kullanılmaktadır. Günlük işlerin yapıldığı, geceleri yatılan, sıcak mevsimlerde kurutmalıkların yapıldığı, alanlarıdır.

Dam: Evlerin üst örtüsünü oluşturan, teraslarda olduğu gibi çoğunlukla günlük işlerin yapıldığı, geceleri yatılan, sıcak mevsimlerde kurutmalıkların yapıldığı, kullanım alanlarıdır. Dama çıkış, tek katlı evlerde avludan bir merdivenle, çok katlı evlerde ise teras, eyvan ya da aralıktan sağlanır.

Yarı Açık Mekânlar: Eyvan, revak, balkon

Eyvan: Mardin evlerinde olduğu gibi Midyat evlerinde de eyvan iki kapalı mekân arasındaki bir kapalı mekân olgusundan oluşur. Eyvanlar, özellikle sıcak havalarda çok kullanılan eyvan, oturma, yatma, yemek yeme, misafir ağırlama gibi günlük işlerin yapıldığı kullanım alanlarıdır. Boyutları, önlerinde kullanıldıkları yaşama birimine göre değişir. Eyvanlar arasındaki açıklık çoğunlukla sütunlu, süslemeli

kemerlerle geçilir. Eyvanların üstü genellikle beşik tonozlu, tek açıklıklı olup, yönleri güneye bakar.

Revak: Midyat evlerinin bazılarında zemin katta revaklar mevcut olup, revaklar üç tarafı ve üstü kapalı, önü bir ya da birden fazla sütunla açıklık oluşturulmuş, kemerli geçitlerdir. Revaklarda üst örtü çapraz ya da beşik tonozdur. Serin ve gölgelikli mekânlardır.

Balkon: Midyat evlerinin bazılarında bulunan balkon gösterişli yapılarda, ters konik, yarım daire planlı, konisi bezemeli veya uzun ince biçimli alttan bindirmeliklere oturan, yapıya paralel uzanan kullanım alanlarıdır.

Kapalı Mekânlar: Oda, aralık, işlik

Oda: Bu mekânlar genellikle gündüz oturulan, misafir kabul edilen, yatılan mekânlardır. Kuzey kanatta yer alan evin diğer odalarına göre daha süslü, bezemeli olan mekânlar çoğunlukla misafir kabul edilen odalar olup, genellikle ince uzun dikdörtgen planlı mekânlardır. Tavan yükseklikleri zemin katlarda alçak, üst katlarda daha yüksektir. Duvarlarda çoğu zaman kapaklı ya da kapaksız nişler, yüklükler, lamba koymak için köşelik ya da raflar bulunur. Odalarda dikkat çeken bir ayrıntı da mihrap şeklindeki nişin, Hıristiyanların kıblesi olan doğu cephesinde bulunmasıdır. Tavanlar tonozla(çapraz, beşik, tekne, karmaşık vs.) örtülüdür.

Aralık: Evlerin içinde ince uzun bir aralık ve her iki tarafında sıralanan odalar mevcuttur. Uzunlukları her iki yanında bulunan odaların büyüklüklerine göre değişir.

İşlik: Mardin evlerinde olduğu gibi Midyat evlerinde de çok az sayıda görülen işlikler, evlerde odaların arka taraflarında yer alan depo ve kiler amaçlı kullanılan mekânlardır.

-Özelleşmiş Mekânlar: Bu mekânlar servis mekânları ve ıslak hacimlerdir.

Servis Mekânları: Ahır, Kiler

Ahır: Evlerin zemin ya da bodrum katında mevcut olan bu mekânlar çoğunlukla kayaya oyma veya mevcut zemini düzenleyerek oluşturulmuştur. Genellikle küçükbaş hayvanlar için yapılmış olan ahırların duvarlarında yemlikler bulunur.

Kiler: Ev halkının genellikle kışlık yiyeceklerini sakladıkları yerlerdir. Evlerin boyutlarına ve ev sahiplerinin zenginliğine göre değişmektedir. Genellikle döşeme ve duvarları doğal taş olup, alçak tavanlıdırlar.

Islak Hacimler: Mutfak, Banyo, Tuvalet

Mutfak: Evlerin genelinde inşa edilmiş özgün mutfak bulunmayıp, zemin kattaki mekânlar çoğunlukla mutfak olarak kullanılmıştır. Avlu veya tersin bir köşesinde yakılan ateş üzerinde yemek pişirilmiştir.

Banyo: Evlerde mutfaklarda olduğu gibi özgün banyo yapılmayıp, servis mekânlarında su gideri olan yerler banyo olarak kullanılmıştır.

Tuvalet: Tuvalet koku yapmasın diye yaşama birimlerinden uzak, avluda sokağa yakın bir yerde yapılmıştır. Çoğunlukla giriş kapısının yanındadır. Alçak tavanlı, kare ya da dikdörtgen mekânlardır. Genellikle ahşap basit bir kapı ile içeri girilmekte olup, avluya ya da terasa bakan tarafta havalandırmayı sağlayan küçük bir penceresi vardır.

3.1.2.7. Cephe Düzeni

Midyat kent merkezindeki evlerin büyük bölümü ana cephesi güneye bakacak şekilde inşa edilmiştir. Kalker taşının işlenmesi ile oldukça süslü cepheler oluşturulmuştur. Sokak cephelerinin sadeliğine rağmen içe dönük avlu cephelerinde süslemeli kapı, pencere, eyvan ve revakların oluşturduğu kemer boşlukları ile değişik süslemeler mevcut olup (Fotoğraf 3.8.), güney cephesi en dikkat çekici cephe dir.

Fotoğraf 3.8. Midyat, Akçakaya Mahallesi, Kayalar Sok. 125 ada, 5 parsel (A. Nozoğlu 2010)

Sokak cepheleri avlu cepheleri ile karşılaştırıldığında oldukça sadedir. Sokak cephelerini oluşturan elemanlar, avlu duvarları, sokak kapıları, sokağa bakan pencereler, varsa çıkaldır. Avlu duvarları sokaktan evin içi görülmeyecek şekilde yapılmıştır.

- Kapılar

Geleneksel Midyat Evlerinde dış kapılar genellikle üst tarafı kemerli olacak şekilde sade ve yalındır. Odaların giriş kapıları daha süslü ve zengin motifler taşır. Genellikle kemerli olan kapıların üst tarafında yuvarlak bir çerçeve içerisinde, lale, karanfil ve farklı motifleri içeren armalar bulunur. Kapılarda metal aksamlar ile ahşap bir arada kullanılmışlardır. Ahşap olarak gürgen ve meşe kullanılmıştır.

- Pencereler

Pencereler iklim şartlarından dolayı küçük tutulmuştur. Ancak alınlık ve süslemeler ile ağırlık kazandırılmıştır. Pencerelerin en büyük özelliği pencerenin geometrik şekli ile süslemeli alınlık arasında geometrik zıtlıktan oluşan bir uyum olmasıdır (Dalkılıç 2004). Midyat evlerindeki dış cephe özelliklerinden bir tanesi de her cephede farklı pencereler ve süslemelerin yer almasıdır.

3.1.2.8. Yapım Tekniği ve Malzeme

Midyat evlerinde kullanılan malzeme taştır. Kalker taşı olarak adlandırılan açık renkli sarımsı yapıdadır. Kolay işlenen ve ocaktan çıkartılan bir süre sonra sertleşen (iklim şartlarına dayanıklılık kazanan) özellikte olması zengin süslemelerin elde edilmesini sağlamıştır.

Belirli zaman dilimlerinde taşların temizlenmesi amacıyla, taş kırıntıları kum haline getirilerek ve bu kum ile duvarlar ovularak temizlenir (Dalkılıç 2004). Duvarların örülme işleminde ise kireç ile karıştırılan bu kumdan harç elde edilir. Duvarlar elde edilen bu harç ile örülür.

3.2. Metod

Kırsal Mimaride Köy yerleşim dokusunu oluşturan birimlerin en önemli ögesi olan evlerin incelendiği Midyat-Haberli (Basibirn) Köyü'nde yapılan bu çalışmada, alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemi kullanılmıştır. Gözlem, görüşme, kılavuz ve kaynak kişilerden yararlanma yöntemleriyle inceleme alanındaki kişilere ulaşmaya çalışılmıştır. Gözlem tekniklerinden 'katılımlı gözlem'²² yoluyla araştırma alanında kısa bir süre de olsa yaşayarak sağlıklı ve ayrıntılı bilgiler edinme amaçlanmıştır.

Kılavuzlardan; kaynak kişilerin belirlenmesi ve onlara ulaşılmasında yararlanılmıştır. Yöre halkından sağlıklı bilgi alabilmek için ise yörenin yaşlıları ile görüşmeye çalışılmış ve derlemeler sırasında ses kayıt cihazı ile fotoğraf makinesi teknik malzeme olarak kullanılmıştır. Ses kaydı ve görüntü alınmasını istemeyenlerin fikrine önem verilmiş olup, araçlar en doğru şekilde kullanılmaya çalışılmıştır.

Saha araştırmasına çıkmadan önce inceleme alanı ile ilgili belgelerden bilgi edinilmiştir. Bunlardan yararlanma yönteminde konuyla ilgili süreli süresiz yayınlardan, YÖK Dokümantasyon Merkezinden, Mardin İhtisas Kütüphanesi'nden, Dicle Üniversitesi Kütüphanesi'nden, Mardin ve Diyarbakır Süryani Metropolitliğinden, Mehmet TOP'un, 2004 yılındaki 'Hakkâri ve Şırnak İlleri ile İlçeleri (Ortaçağ ve Sonrası Mimari ve Sanat Eserlerinin Tespiti) Yüzey Araştırması' adlı çalışmasından, yararlanılmıştır.

Uygulama bölümünde ev tipolojilerinin belirlenmesinde üç adım izlenmiştir:

1. Mardin ve Midyat Süryani evlerinin mekân kurgusunu ve form bileşenlerini meydana getiren faktörler ve bu mekânsal bileşenler incelenmiştir.

2. Evlerin biçim gramerini, dolayısıyla mimari dilini oluşturan mekân kurgusunun kurallarını anlatmak için köylere gidilmiştir. Geleneksel evlerin çözümlenmesi, seçilen bir köydeki evler üzerinden yapılmıştır. Süryani kültürünün yoğun olarak hissedildiği günümüze kadar ulaşabilmiş 14 tane evin rölövesi alınmış ve bu

---

²²Katılımlı gözlem; gözlemcinin olaya doğrudan doğruya katıldığı ve inceleme yaptığı gözlemdir. bu tür gözlemin yararlı yanı, gözlenen kişilerin araştırma yapıldığını bilmemeleri nedeniyle herhangi bir duygusal yönlendirme olmadan olayların kendi akışı içinde cereyan etme şansına sahip olunmasıdır

evleri oluşturan form bileşenleri, bunların birbirleriyle olan ilişkileri, plan bazında projelendirilmiştir.

3. Evlerin analizinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda her evin kendi kimlik kartını oluşturan kataloglar hazırlanmıştır.

Alan araştırmasına, bölge halkı ile diyalogların kurulmasıyla başlanmıştır. Bölgedeki insanlarla ilişkiler, dini liderlerin bölge halkının siyasi yöneticisi konumunda bulunmaları nedeniyle, öncelikle dini liderler üzerinden kurulmuştur. Bu nedenle ilk görüşmelere kiliselerden başlanmıştır. İlerleyen zamanlarda din adamlarından bağımsız olarak İlçedeki diğer insanlar ile ilişki kurulmuş ve görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler şehir merkezlerinden başlamış ve daha sonra bölgedeki diğer Süryani köylerinde devam etmiştir. Son olarak Haberli (Basibirn) Köyü'nde sözlü bilgi aktarımının sonucunda gerekli verilerin elde edilmesiyle konutların rölemleri alınarak alan çalışması tamamlanmıştır.

Yurtdışında ikamet eden Süryanilerin yaz aylarında bölgeye gelip, daha çok kilise ve manastırlarda konaklamaları nedeniyle gerek göçmen durumunda olan Süryanilerin 'anavatan'larıyla ilişkileri, gerek buldukları ülkelerdeki durumlarının anlaşılması hakkındaki görüşmelerin yapılması açısından bu mekânlara sık sık yapılan ziyaretler çok verimli olmuştur. Bu ortamlarda kendiliğinden gelişen sohbetler bilgi edinme ve gözlemlerde bulunulmaya fırsat sağlamıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Midyat-Haberli (Basibirn) Köyü'nde Kırsal Yerleşim ve Köy Konutlarının İncelenmesi (Tespitler)

Günümüzde araştırma alanı Haberli (Basibirn) Köyünün de bağlı olduğu İdil ilçesinin eski adı “Azağ” olup, Turabdin²³ bölgesi içinde kalmaktadır (Şırnak İl Envanteri 2010). Daha çok Süryani Ortodoksların yaşadığı İlçe, kültürel olarak Mardin ve Midyat'ın bir uzantısı konumundadır. İdil ve çevresinde değişik plan tipleri ve mimari özellikleri ile dikkat çeken çok sayıda kilise mevcut olup, bu kiliselerin bazıları faal durumdadır.

İdil Kaymakamlığından edinilen bilgilere göre; 1937 yılında İlçe statüsü kazanan İdil, Mardin İline bağlı bir İlçe iken; 18 Mayıs 1990 tarih ve 20522 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 16 Mayıs 1990 tarih ve 3647 sayılı kanunla Şırnak İline bağlanmıştır.

İlçe olduktan sonra Midyat İlçesine bağlı “Haberli (Basibirn)” bucağı ile (Şekil 3.1.9) Nusaybin İlçesine bağlı “Oyalı (Alyan)” bucağı ve bunlara bağlı köyler İdile bağlanmıştır. Günümüzde İlçeye bağlı 64 köy ile bu köylere bağlı 21 mezra bulunmaktadır. Ayrıca köylerin arasındaki arazi ihtilafları ve köy içindeki çekişmeler nedeniyle bazı aileler, arazilerinin buldukları yerlere üç dört ev yaparak yeni yerleşim yerleri oluşturmuşlardır.

Dağınık bir yerleşim yapısına sahip İdil’de, İdil Kaymakamlığının teklifi ve Şırnak Valiliği’nin uygun görmesi sonucunda boşalmış köylerin tamamına geri dönüş izini verilmiş olup, köye geri dönüşler devam etmektedir.

---

²³Turabdin; batıda Mardin, kuzeyde Hasankeyf, doğuda Cizre ve güneyde Nusaybin sınırları içinde kalan bölgenin adıdır. Bu ad, ibadet edenlerin dağı, diyarı anlamında kullanılır.

Fotoğraf 4.1. Mardin İli Midyat İlçesi Haberli (Basibirin) Köyü (KARAKAŞ 2010)

4.1.1. Midyat-Haberli (Basibirin) Köyü

Midyat-Haberli (Basibirin) Köyü'nün araştırma alanı olarak seçilmesinin nedeni, buradaki Süryani kültürünün Kırsal mimariyi oluşturan birimlerin en önemlisi olan evlere yansımalarının çok hissedilir olmasıdır (Fotoğraf 4.2).

Günümüzde İdil İlçesine bağlı olan Haberli Köyünün tamamı Süryani Ortodoks olup, köyde 130 kişilik nüfusa denk gelen 23 hane bulunmaktadır. Eski taş evler köyün mimari dokusunu oluşturmaktadır (Fotoğraf 4.1.). Ayrıca köyde bir manastır yapısı ile 23 kilise bulunmaktadır. Kiliselerin bir kısmı faal durumdadır.

Fotoğraf 4.2. Haberli (Basibirin) Köyü (KARAKAŞ 2010)

Fotoğraf 4.3. Haberli (Basibirn) Köyü (KARAKAŞ 2010)

''Rüzgârın yeri" veya "Haberci ve Sığınma yeri kalesi" anlamına gelen Haberli (Basibirn) Köyü'ne (Fotoğraf 4.3-4.4.), yüksek duvarları ve savunma amaçlı kuleleri olan 25 kiliseden (manastır yapısı dahil) dolayı, "25 Azizler Köyü" denilmektedir (Hollerweger 1999). Bu yapıtlardan büyük olanları evlerin arasından yükselirken (Fotoğraf 4.6.), daha küçük olanlar köy etrafında serpiştirilmiş olarak konumlanmıştır (Şekil Ek 1.).

Fotoğraf 4.4. Haberli (Basibirn) Köyü (KARAKAŞ 2010)

Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı olan Haberli(Basibrin) Köyü (Fotoğraf 4.5.), eğitim yuvaları ile ünlüdür. Çoğu bilim adamı, eğitimci, hattat ve şair olan sayısız metropolit²⁴, rahip ve keşiş ya bu köyden çıkmış, ya da bu köyde yaşamıştır. Bu

²⁴Hıristiyanlıkta bir bölgenin tüm kiliselerinden sorumlu piskopos veya başpiskoposlara metropolit denilmektedir. Metropolitler, kendi yönetim sınırları içinde yer alan bölgede, çocuk doğumlarından, evlilik ve ölümlere kadar topluluğun tüm toplumsal etkinliklerinden haberdardır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

---

köyü öven ezgilerin yanı sıra geçmişteki kilise yardım severlerinin adlarını içeren, ‘Sfar Haya (Hayatın Kitabı)’ adlı eser burada kaleme alınmıştır (Hollerweger 1999).

Fotoğraf 4.5. Haberli (Basibrin) Köyü’nün güneyden görünüşü (KARAKAŞ 2010)

Çok kiliseye sahip olması²⁵, ahalisinin kilise ve ruhanilere karşı cömert davranması, sivil idarecilerine bağlı olması, Gulo, Gulavi, Kezo, Kavme, gibi diğer köylerde kullanılmayan (veya nadir kullanılan) isimlerin çok kullanılması, Süryanice’de kullanımı ihmal edilmiş olan "P" telaffuzunun yaygın olması, Haberli Köyü’nün kendine has ayırtedici özellikleri arasında yer almaktadır. Ayrıca Basibirinli papazların çoğunun eskiden marangozlukla uğraşması, Haberli Köyü’nün dikkat çeken bir başka özelliğidir²⁶.

Fotoğraf 4.6. Haberli (Basibrin) köyünden görünüş (KARAKAŞ 2010)

---

²⁵ Haberli (Basibrin) Köyü’ndeki kiliselere ilişkin bilgiler Ek1’de ayrıntılı olarak anlatılmıştır (bkz. Sf:107-124)

²⁶ Sfar Haya (Hayat Kitabı), Süryanice Elyazması, Mor Gabriel Kütüphanesi, s. 43

4.1.2. Midyat-Haberli (Basibrin) Köyü Tarihçesi

Beth Sbirino ismi, Süryanice'de "umut evi" anlamına gelen "Beth Sabro" sözcüğünden türemedir. Süryanicedeki "sabro" (umut) ve "sbartho" (iyi haber) anlamlarından esinlenerek, Türkçe'de "Haberli" ismini almıştır. Turoyo (yerel ağız)'da "Bsorino" adıyla bilinip, Araplar onu "Basibrin", Kürtler ise, "Basibrine" olarak çağırmaktadır (Beğtaş 2000).

Haberli Köyü'nün tarihine ilişkin yazılı kaynak bulma konusunda oldukça zorlanılmıştır. Beğtaş (2000)'e göre; Köyün İsa'dan önceki dönemi hakkında günümüze ulaşan herhangi bir bilgi mevcut olmayıp, Hıristiyanlığın, I. yy'da Bethzabday'a (İdil) ulaştığı ve bu konuda Süryani kaynaklarının hemfikir olduğu olması dolayısıyla, Basibrin (Haberli Köyü)'nün de bu dönemde Hıristiyanlaşmış olması mümkündür.

Bölgenin genelinde olduğu gibi, 1167 yılına²⁷ kadar Kürt ve Süryanilerin birlikte yaşadığı (Dölabanı 1959) Haberli Köyü'nde yaşanan olumsuzluklar, tarihi kaynaklara da olumsuz yansımıştır. 1286 yıllarından başlayıp, 1453 yılına kadar Haberli Köyünde yaşanan kıtlıklar, katliamlar, salgın hastalıklar ile Eylül 1674'te gerçekleşen bir depremden (Barsavm 1954) binlerce kişi ölmüştür. Kaynaklara göre bu tarihten sonra kendi içinde de büyük çalkantılar yaşayan ve I. Dünya savaşı sırasında 200 aile barındıran²⁸ Haberli Köyü'ne, savaşın başladığını duyan civar köylerin bazı Süryanileri buraya sığınmış, saldırıları püskürtmek için ikibin ikişilik bir savaştı grubu oluşturmuşlardır (Barsavm 1954).

Seyfoda²⁹ pek zarar görmeyen Haberli Köyü'nde kin ve öfkeye kapılarak iç sorunlar boyutlanarak büyümüştür. 1918'de saldırıya uğrayıp, 1919'da köylerini boşaltmak zorunda kalan Basibrinliler, 1925'te devlet eliyle köylerine yerleştirilmişlerdir (Beğtaş 2000). Köylerine geri getirilen Basibrinliler 1960'larda bu sefer de göçün etkisiyle sarsılmışlardır.

²⁷ Haberli Köy halkının günümüze kadar dillendirdiği kaniya göre, Süryani kızına yapılan bir sarkıntılık, "namus" davasına dönüşerek 1167'de Haberli Köyü'deki iki kesimin arasını ciddi bir şekilde açmıştır. Paskalya sabahında bayram yemeği beraber yendikten sonra, Hıristiyan ve Müslümanlar kendi aralarında yaptıkları anlaşma gereği, Süryaniler, köyün çeyreğine denk gelen Kürt köylülerin bütün varlığını (evler, bağlar, tarlalar vs.) 10 ritil libre (5 kg) altın karşılığında satın almaya razı olmuşlardır.

²⁸ Tarihi kayıtlara göre Haberli Köyü'nde 1167 yılında, ikiyüzü Süryani, yüzü Kürt 300 aile yaşamıştır (Sfar Haya sf.14). 1870'lerde dört ruhaniyle 90 ailenin varlığından sözedilmektedir (Abdullah 1870). 1914-1915 döneminde Bsorino'da 200'e yakın aile yaşayan Haberli Köyü'nde 1965'lerde 130'a yakın aile varken (Dsuryoye 1993) günümüzde bu sayı 23 aileye düşmüştür.

²⁹ Bölgedeki Müslüman gruplar tarihsel dönemleri anlatırken 1900'lerin başlarına denk gelen iki Hıristiyan Fermanından (fermana Fileh'a) söz etmektedirler. Aynı şekilde Süryaniler bu fermanları 'seyfo' (kılıçtan geçirme), 'qettla' (katliam) ve 'sawqiyat' (sürgün) olarak adlandırmaktadırlar.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Tarihsel süreçte birçok olumsuzlukla karşı karşıya kalan Haberli Köy halkının sıkıntılı dönemlerde üç kaleye sığındığı görülmektedir. Mor Gabriel Manastırı (bkz. Sf.23, Fotoğraf 3.7.) ve köydeki azizler, köy halkı için ilk iki ruhani kale gibi olup, üçüncü kale ise, şiddetli dönemlerde sığınabildikleri Dimitrius kalesidir³⁰. Günümüzde bu kalenin (bir başka deyişle Haytam yöresinin) yalnızca kalıntıları görülmektedir.

Bölgedeki diğer köylerde olduğu gibi, Avrupa'ya göç eden Basibirn halkı Almanya'nın Berlin ve Ahlen şehirleri başta olmak üzere Avrupa'nın değişik ülkelerinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Haberli (Basibirn) Köyü'nde bugün 130 kişi (23 aile) yaşamaktadır. Köyün sosyal ve resmi işleri Muhtar Şemun Demircan tarafından yerine getirilmektedir. Tarihteki kadar güçlü olmasa da, Mor Dodo kilisesinin madraştosu³¹ köy çocuklarına açıktır.

Fotoğraf 4.7. Haberli (Basibirn) köyünden görüntü (KARAKAŞ 2010)

4.1.3. Yerleşim Özellikleri

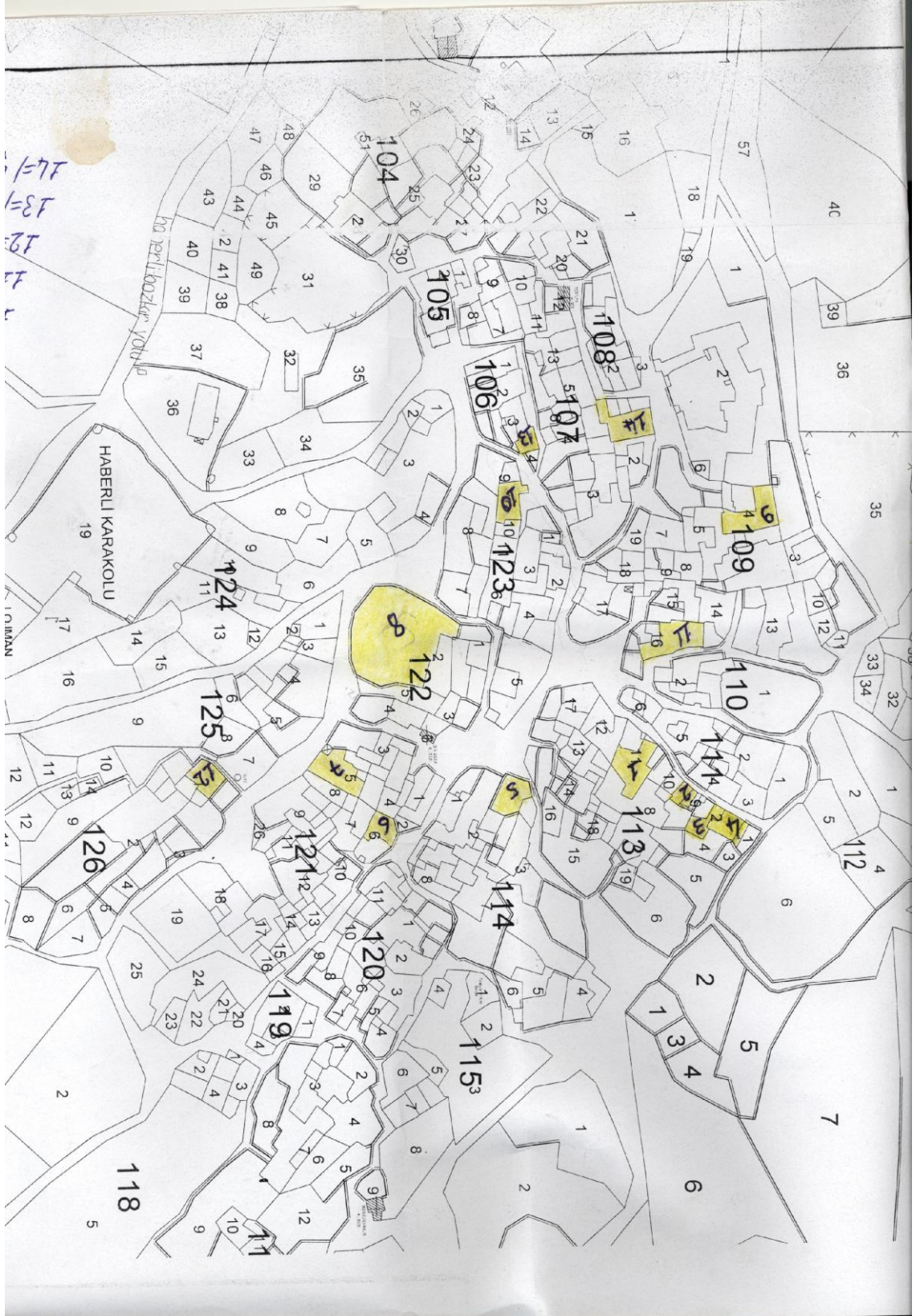
Midyat'ın en eski yerleşim dokusunun mağaralardan oluştuğu bilinmektedir. Bu mağaraların birbirleriyle bağlantılı olduğu ve eskiden yeraltındaki geçitlerle yakın köylere kadar gidildiği söylenilmektedir. Haberli Köyü'ndeki yerleşim dokusunun, köyün tarihi, evlerin plan düzeni, köy halkının yaşam tarzı dikkate alındığı zaman, Midyat evlerinin eski yerleşim dokusuna uyum sağladığı görülmüştür.

---

³⁰ Bsorino'nun güneyinde Nsibin ile Bethzabday arasında kalan Dimitrius kalesi, Perslerin saldırılarına karşı, İmparator Kostantinos'un emriyle, Turabdin'in ana girişlerinde inşa edilen üç kaleden birisidir. Roma komutanlarından Dimitrius tarafından 351'de inşa edilmiştir. Haytam el-Tay'in eline geçince, kaleye Haytam ismi verildi. Perslerin harabeye dönüştürdüğü bu kale bir müddet sonra, 684 yılında Mor Şemun Dzayte'nin özeniyile Abrohom ve Loozor isminde iki Süryani tarafından yeniden onarılıp, Beth Sbirino kalesi ismini almıştır. Onca gücüne rağmen, Aksak Timur'un bir türlü fethedemediği bu kale 1451'lerde Beth Mahlam ismiyle çağırıldığı görülmektedir. Arasına köy ahalisine sığınmak olmuşa da, yarardan çok zarar ve sıkıntı verdi Bsorino halkına. Bundan dolayı bir ara Basibirnlilerin hışmına uğramış ve yıkılmıştır (Beğtaş 2000).

³¹Eğitim-öğretim için kullanılan mekânlara Süryanice "madraştö" denilmektedir.

Şekil 4.1. Şırnak İlçe İdil İlçesi Haberli Köyü 1/2000 ölçekli kroki üzerinde incelenen konutların gösterimi (Şırnak Valiliği Kadastro Müdürlüğü, 27.08.2010 gün ve 2129 sayılı yazı eki).

Evlerin zemin katlarının mağaralardan oluştuğu ve eskiden bu mağaralardan köyde bulunan bütün evlere geçitlerin bulunduğu söylenen Haberli Köyündeki yapılaşma, topografyaya uygun olarak, belli bir plana bağlı kalmaksızın yapılmıştır (Fotoğraf 4.7.). Bir bölümü eğimli arazide, bir bölümü ise düz arazide yapılmış olan Haberli Köyündeki konutlar, başta Midyat olmak üzere diğer Süryani evlerinin aksine, sade ve gösterişsizdir. Yapı parselleri geometrik düzende değildir (Şekil 4.1.).

4.1.4. Plan Düzeni

Evler genellikle bir avlu etrafında yapıya ait birimlerin sıralanmasıyla oluşmuştur. En çok iki katlı (zemin+1) evler yapılmıştır. Evler, yapıldıkları dönemin sosyo-kültürel yapısını yansıtacak mimari özellikleri taşımaktadır. Boyutları ve plan düzeni geniş aileyi barındıracak, kadınların ev içi uğraşlarını karşılayacak niteliktedir. Servis mekânları (ahır, kiler) ve ıslak hacimler, ev halkı tarafından ortak kullanılmıştır (Şekil 4.3).

Basibirn(Haberli) köy evlerinde, Midyat evlerinde olduğu gibi, var olan zemin düzenlenerek ya da daha önceden var olan ve halk arasında mağara diye tabir edilen, doğal veya insan eliyle yapılmış oyuklar, plan düzenin ana temasını oluşturmuş olup, günümüzde ahır veya depo olarak kullanılmıştır. Zemin kat, düzgün olmayan parsele uyumlu bir şekilde oturmuştur. Avlusu olmayan çok az sayıda evde, teras veya dam avluda görülen işlerin yapıldığı mekânlar olmuştur.

Zemin katta servis birimleri, ıslak hacimler, revak ile yaşama birimleri yer alır. Yemek yapma, çamaşır ve bulaşık yıkama, hayvanların bakımı, mevsimlik yiyeceklerin hazırlanıp depolanması gibi günlük işlerin yapıldığı yerlerdir. İki katlı konutlarda üst kat çoğunlukla yaşama alanı olarak kullanılmaktadır.

Haberli Köyündeki konutların avlu etrafındaki konumlarına ve göre plan tipleri incelendiğinde I tipi, L tipi, U tipi olmak üzere üç çeşit sınıflandırma yapılmıştır (Şekil 4.2). Bölgedeki diğer yerleşim yerlerinin aksine, harem- selamlıklı plan düzeni görülmemektedir.

Şekil 4.2. Haberli Köyü'ndeki geleneksel konutların avlu etrafındaki konumlarına göre plan tipolojileri

Basibirn'deki evler, Mıdyat evleri plan düzeninde olduğu gibi, çok amaçlı (açık mekânlar: avlu-teras-dam, yarı açık mekânlar: eyvan-revak-balkon, kapalı mekânlar: oda-aralık) ve özelleşmiş mekânlar (servis mekânları: ahır-kiler, ıslak hacimler: mutfak-banyo-tuvalet) şeklinde bir bütün olarak düşünülüp, irdelenmiştir (Şekil 4.3).

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

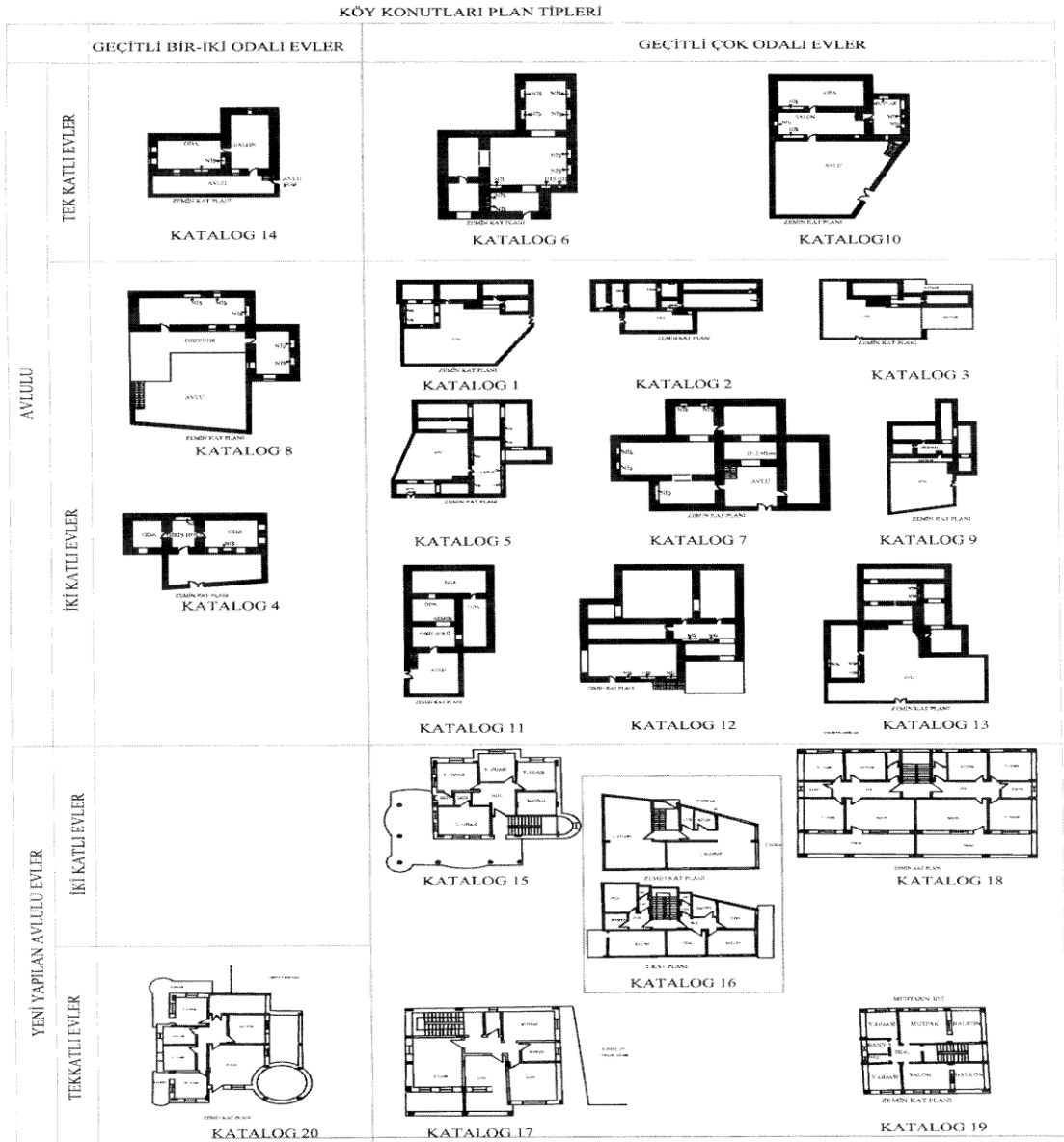
KÖY KONUTLARI PLAN TİPLERİ

	GEÇİTLİ BİR-İKİ ODALI EVLER	GEÇİTLİ ÇOK ODALI EVLER		
TEK KATLI EVLER	<p>KATALOG 14</p>	<p>KATALOG 6</p>	<p>KATALOG 10</p>	
AVLULU	<p>KATALOG 8</p>	<p>KATALOG 1</p>	<p>KATALOG 2</p>	<p>KATALOG 3</p>
İKİ KATLI EVLER	<p>KATALOG 4</p>	<p>KATALOG 5</p>	<p>KATALOG 7</p>	<p>KATALOG 9</p>
		<p>KATALOG 11</p>	<p>KATALOG 12</p>	<p>KATALOG 13</p>

Şekil 4.3. Haberli Köyü'ndeki geleneksel konutların plan tipolojileri

4.1.4.1. Çok amaçlı mekânlar

Çok amaçlı mekânlar birçok işlevi gören mekânlardır. Açık, yarı açık ve kapalı mekânlar olarak sınıflandırılabilir.

Şekil 4.4. Haberli Köyü'ndeki geleneksel ve yeni konutların plan tipolojileri

- Açık Mekânlar (Avlu, Teras, Dam)

Avlu: Midyat- Haberli (Basibirn) Köy'ünde kırsal mimarinin temelini oluşturan konutların giriş katındaki biçimlenişini belirleyen, mekânlar arası bağlantının sağlandığı en önemli öge olan avlu, parselin ve evlerin büyüklüğüne göre boyutlandırılmış olup, evin merkezi niteliğinde olan ortak alandır. Özellikle yaz aylarında, günlük işlerin büyük çoğunluğunun yapıldığı avlu, gündüzleri oturulan ve geceleri yatılan, üstü açık bir oda şeklindedir (Fotoğraf 4.8).

Fotoğraf 4.8. Avlu ve çevresindeki birimler (KARAKAŞ 2010)

Avlu içinde tuvalet, merdiven, kuyu, ocak, tandır, çeşme, niş (taka) ve çiçeklikler bulunur. Merdiven altları ihtiyaç doğrultusunda kapatılarak odunluk ve kömürlük gibi depo amaçlı kullanılmıştır (Fotoğraf 4.9). Birçok evde mağara diye tabir edilen alttaki oyuklara geçiş avludan sağlanır. Avlu duvarlarında bazı evlerde hayvanlar için yemlikler, sulaklar ve nişler bulunur. Avlu döşemesinin çoğunlukla toprak olduğu evlerde, kullanıcılar tarafından çamura karşı önlem alınmış ve yer yer beton dökülmüştür (Fotoğraf 4.9-4.10).

Fotoğraf 4.9. Avlu ve çevresindeki birimler (KARAKAŞ 2010)

Fotoğraf 4.10. Avlu ve çevresindeki birimler (KARAKAŞ 2010)

Teras: Üst kattaki yapı alanı sınırının bir alt kattaki yapı alanı sınırından geri çekilmesiyle oluşturulmuş olan teraslar, Midyat-Haberli Köyü'nde oldukça yaygın olarak kullanılan mekânlardır(Fotoğraf 4.11-4.12-4.13).

Damlar: Damlar ise evin çatı kısmını oluşturur. Zemin kattaki açık mekân gereksinimi avlu tarafından karşılanırken, üst katta avlunun yerini teras ve dam almaktadır. Teras ve dam, günlük işlerin yapıldığı, mevsimlik yiyeceklerin kurutulduğu, geceleri yatılan ve yaz aylarında yoğun olarak kullanılan açık mekânlardır

Fotoğraf 4.11. Taht kurulmuş bir teras (G. Atak evi) (KARAKAŞ 2010)

Fotoğraf 4.12. Taht kurulmuş bir teras(Y.Oktay evi). (KARAKAŞ 2010)

Fotoğraf 4.13. Üzerinde kurutma yapılan ve taht kurulan bir teras (KARAKAŞ 2010)

Teras ve damlarda yer alan tahtlar, ahşap direkler üzerinde yükseltilmiş bir sedir gibidir. Her biri birkaç yatak alabilecek büyüklüktedir. Yataklar, aradaki çıtalara bez ya da kilim gerilerek ayrılır. Günümüzde demirden yapılmış olup, sıcak yaz günlerinde kullanılan tahtlar, sökülüp taşınabilir bir özelliğe sahiptirler. Gerektiğinde üstü açık kalacak şekilde çevresi bir perde ile örtülerek çevre yapılardan görülmesi önlenmiş olur (Fotoğraf 4.17). Dama çıkış tek katlı evlerde avludan, çok katlı yapılarda ise teras, eyvan veya aralıktan çıkan bir merdivenle sağlanır (Fotoğraf 4.15-16-17).

Fotoğraf 4.14. Dama çıkılan mer.(M. Akın evi)

Fotoğraf 4.15. Dama çıkılan mer. (S. Özaslan evi)

Fotoğraf 4.16. Dama çıkılan mer. (K. İlion evi)

Fotoğraf 4.17. Dama çıkılan merdiven (Y. Oktay evi)

- Yarı açık mekânlar (Eyvan, Revak, Balkon)

Eyvan: Bilindiği gibi eyvanlar, iki yanı kapalı mekân (oda) arasında bir yarı açık ilkesine dayalı geçiş mekânlarıdır. Her iki yanında oda veya odalar bulunur. Özellikle bahar ve yaz aylarında çok kullanılan eyvan, oturma, yatma, yemek hazırlama, misafir ağırlama vb. günlük işlerin birçoğunun görülebildiği, yaz mevsimi için serin ve gölgeli alanlar olan eyvanlarda süs havuzları gibi su ögesine rastlanılmamıştır.

Boyutları, önlerinde buldukları yaşama birimlerine bağlı olarak değişen eyvanlar bazen tek, bazen çift açıklıklı olup, Haberli Köyünde Midyat evlerinin tam aksine eyvanlı yapılar yaygın olmamakla birlikte, bazı evlerde orijinal olan zemin katların üstüne betonarme yeni yapılar yapılmış ve bu yeni yapı içerisinde eyvanlar oluşturulmuştur (Fotoğraf 4.18.).

Fotoğraf 4.18. (Şao Er evi)

Fotoğraf 4.19. (Sami Algül evi)

Fotoğraf 4.20. (Sallo Özaslan evi)

Revak: Revaklar, evlerin zemin katında yer alan, üç tarafı ve üstü kapalı, önu bir veya birden fazla sütun ile iki veya daha fazla açıklığa bölünmüş, kemerli geçitler olup, arkalarındaki ahır, kiler, depo ve oda vs. geçişi sağlayan serin ve gölgeli mekânlardır (Fotoğraf 4.19). Boyutları, üstlerinde bulunan terasın boyuna göre değişmektedir. Revaklarda üst örtü çapraz veya beşik tonozla geçilmiştir (Fotoğraf 4.20). Bazı revaklarda kuyu bulunur. Haberli Köyünde kemerli geçitler çok fazla olup, bunların çoğu tek açıklıklıdır (Fotoğraf 4.22). İki açıklığa bölünmüş birkaç ev mevcut olup, bunlardan bazıları yıkılmıştır (Fotoğraf 4.21).

Fotoğraf 4.21. (Karagöz İlion evi)

Fotoğraf 4.22. (Karagöz İlion evi)

Balkon: Midyat evlerinin bazılarında görülen, çoğunlukla alttan bindirmeliklere oturan, yapıya paralel uzanan kullanım alanları olan balkonlara Haberli Köyünde rastlanılmamıştır.

-Kapalı Mekânlar (Oda, Aralık)

Kırsal mimaride köyün yerleşim dokusunu oluşturan evlerin mekânsal birimleri olan odalar; gündüzleri oturulan, misafir kabul edilen, yemek yenilen, banyo yapılan; geceleri ise hem oturma hem yatak odası işlevini gören mekânlardır. Kuzey kanatta yer alan, evin diğer odalarından daha ferah ve bezemeli oda misafir kabul odası olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 4.23-4.24).

Fotoğraf 4.23. Misafir Odası (Şefik Oktay Evi)

Fotoğraf 4.24. Misafir Odası (İsa ATUK Evi)

Oda duvarlarında kapaklı ve kapaksız dolaplar (niş veya taka) ile yüklükler bulunur. Nişler odaların dört tarafında da bulunabilir (Fotoğraf 4.25-4.29). Genellikle sağır duvarlarda veya iki pencere arasında yer alan nişler, odalarda çeşitli süs ve aydınlatma eşyalarının konulması amacıyla, yarı açık mekânlarda ise ibrik, gaz lambası gibi eşyaların yerleştirilmesi amacıyla duvar içinde oluşturulan, mekâna hareket katan boşluklardır.

Fotoğraf 4.25. (Seydi Önal Evi)

Fotoğraf 4.26. (Sallo Özaslan Evi)

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

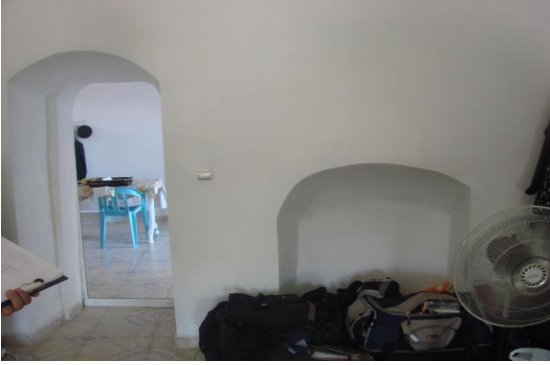
Oda duvarlarında yer alan yüklükler yatakların konulduğu yerlerdir (Fotoğraf 4.27-4.28-4.30). Bazı odalarda lamba koymak için köşelik ve raflar vardır. Bazen bu görevi duvarlardaki küçük nişler görür (Fotoğraf 4.26).

Fotoğraf 4.27. (Şao ER Evi)

Fotoğraf 4.28. (Karagöz İlion Evi)

Fotoğraf 4.29. (Seydi Önal Evi)

Fotoğraf 4.30. Oda duvarlarındaki nişler

Oturma ve misafir ağırlanan odaların genellikle ince uzun dikdörtgen planlı olduğu Basibirn Köy evlerindeki diğer odalar çoğu zaman dikdörtgen veya kareye yakın formlardadır (Fotoğraf 4.31–4.32).

Fotoğraf 4.31. Oturma-Odası (Y. Oktay Evi)

Fotoğraf 4.32. Oturma-Yatma Odası (Şao ER Evi)

Oda boyutları incelendiğinde, kısa kenarın 2,00–4,50 m, uzun kenarın 4,00–8,00 m arasında değiştiği görülmektedir. Çoğunlukla ahır olarak kullanılan zemin katlarda tavan yüksekliği ise alçak olup, birinci katlarda yüksek tutulmuştur. Zemin katta en düşük tavan yüksekliği 2.00 m olurken, birinci katta 2,75–5,00 m arasında değişmektedir. Ayrıca çok sayıda 3,00–4,00 m arasında değişen tavan yükseklikleri tespit edilmiştir.

4.1.4.2. Özelleşmiş Mekânlar

Haberli (Basibirn) Köy evlerinin mekânsal birimlerinden olan özelleşmiş mekânlar, servis mekânları ve ıslak hacimler olarak incelenmiştir.

- Servis Mekânları (Ahır, Kiler)

Ahır: Ahır, evlerin zemin veya bodrum katlarında yer alır. Basibirn'de köy evlerinin çoğu tek katlı olup, kayaya oyma olarak veya var olan zemini düzenlenerek oluşturulmuştur (Fotoğraf 4.34-4.36). İki katlı yapılarda ise evlerin zemin katları ahır olarak kullanılmıştır. Günümüzde de bu yapılar hala ahır ya da depo olarak kullanılmakta olup, bu durum zamanında yaşama mekânı olarak kullanılan bu mekânlara zarar vermektedir. Ahır olarak kullanılan bu mekânlara avludan direkt girildiği için, evlerin avlularının iç yüzeylerinde de yemlikler bulunur. Genellikle küçükbaş hayvanların tutulduğu mekânlardır (Fotoğraf 4.33-4.35-4.37).

Fotoğraf 4.33. (Aziz KEÇE Evi)

Fotoğraf 4.34. (İsa ATUK Evi)

Fotoğraf 4.35. (İsa ATUK Evi) **Fotoğraf 4.36.**(Seydi ÖNAL Evi) **Fotoğraf 4.37.** (İsa ATUK Evi)

Kiler: İnsanların kışlık yiyeceklerini, yakacaklarını ve eski eşyalarını sakladıkları mekânlar olan kilerler, evlerin büyüklüğüne ve ev sahibinin zenginliğine göre boyutları değişmektedir. Genellikle döşemeleri ve duvarları doğal taş olup, üst örtüsü beşik veya çapraz tonozlu olan bu mekânlar, Haberli Köyü'ndeki evlerin bir kısmında mevcuttur. Bu mekânlar köydeki evlerin özgün olan zemin katında bulunurlar. Ancak özgün olan zemin katlar günümüzde ahır veya kullanılmayan eşyaların bırakıldıkları depo olarak (Fotoğraf 4.38) kullanıldığından, kilerler de bu günkü işlevini yitirmiştir ve depo-hayvan barınağı olarak kullanılmaktadırlar.

Fotoğraf 4.38. Depo-mutfak olarak kullanılan kiler (Seydi ÖNAL Evi)

-Islak Hacimler (Mutfak, Banyo, Tuvalet)

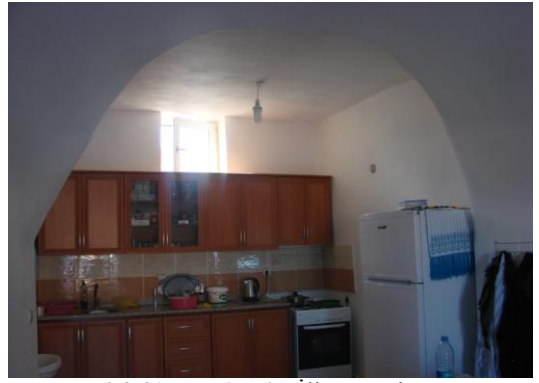
Mutfak: Basibirn köy evlerinde aynen Midyat evlerinde olduğu gibi yapı içerisinde özgün mutfağa rastlanılmamaktadır. Eskiden olduğu gibi bu gün de avlu veya terasın(özellikle avlunun) bir köşesinde ateş üzerinde yemek pişirilmiştir (Fotoğraf 4.39). Mutfağı olan evler ise geç dönemlerde yapılan evlerdir (Şekil 4.4). Bugün birçok evde ek bölümler yapılarak veya mevcut mekânlar bölünerek, bu mekânlara su tesisatı çekilmek suretiyle yeni mutfaklar oluşturulmuştur (Fotoğraf 4.40-4.41).

Fotoğraf 4.39. Avludaki Ocaklık (Melki ALKIN Evi)

Fotoğraf 4.40. Mutfak (İ. KARAGÜL Evi)

Fotoğraf 4.41. Mutfak (K.İliyön Evi)

Banyo: Basibirn Köyü'nde evlerinin hiçbirinde özgün banyo mevcut değildir. Birçok evde banyo sonradan eklenmiştir. Geçmişte odalarda, servis mekânlarında veya varsa su gideri olan yerlerde banyo yapıldığı bilinmektedir (Fotoğraf 4.42).

Tuvaletler koku yapmasın diye yaşama birimlerinden uzakta ve sokağa yakın bir şekilde giriş kapısının yanında, avlunun bir köşesinde, bazen merdiven altında ve bazende birinci katta terasın bir köşesinde yapılmıştır (Fotoğraf 4.42).

Fotoğraf 4.42.(Banyo olarak kul. bölüm)

Fotoğraf 4.43. Sonradan yap. wc (Şefik Oktay Evi)

Tuvalet: Genellikle yerden 15-1,8 m. yükseklikte, yaklaşık 0,9x0,9m boyutlarında bir duvarla örülmüş yada ayrılmış, kare veya dikdörtgen mekanlar olan tuvaletlere basit bir kapıyla girilip, çoğunlukla bunların avluya veya terasa bakan küçük bir penceresi vardır (Fotoğraf 4.43-4.44-4.45).

Fotoğraf 4.44.(Gauriye ATAK Evi)

Fotoğraf 4.45. Avlu duv. bitişik yapılan wc(Şao ER Evi)

4.1.5. Cephe Düzeni

Haberli (Basibirin) Köyü yerleşim dokusunu oluşturan en önemli birimlerinden olan cepheler, sokak cepheleri ve avlu cepheleri olarak iki bölümde incelenmiştir.

4.1.5.1. Sokak Cepheleri

Sokak avlu duvarları, sokak kapıları, zemin kattaki küçük pencereler ve üst katın sokağa bakan pencereleri sokak cephelerini oluşturan elemanlardır (Fotoğraf 4.46-4.48-4.49). Avlu duvarları çoğu zaman sokaktan evin içinin görülmesini önleyecek yüksekliktedir (Fotoğraf 4.47). Avlu duvarlarının üstleri tarlalardan toplanan çalı cırpıyla kapatılarak dışarıdan duvara tırmanılıp içeriye girilmesi önlenmeye çalışılmıştır.

Basibirin Köy evlerinde özgün yapı çoğunlukla zemin katlar olduğundan birinci kattaki pencereler özgün değildirler. Tamamen ihtiyaçtan dolayı çoğunlukla betonarme olan birinci kat basit ve gösterişsiz olup, onları mimari açıdan değerli kılabilen özelliklere sahip değildirler. Köy evlerindeki yapıların birinci katlarından özgün olanların pencereleri ise özgün halinde ahşap iken pvc ile değiştirilmiştir (Fotoğraf 4.49).

Fotoğraf 4.46. (Melki ALKIN Evi)

Fotoğraf 4.47. (Karagöz İLİYON Evi)

Fotoğraf 4.48. Bir evin sokak cephesi (Sami AKGÜL Evi)

Fotoğraf 4.49. Bir evin sokak cephesi (Hadu YALO Evi)

4.1.5.2. Avlu Cepheleri

Basibirn Haberli Köyü'nde avlu cepheleri bir köy yaşantısının vermiş olduğu doğallığın dışı vurulmuş şekli gibidir. Avlu cepheleri sokak cephelerine göre daha hareketlidir. Sokak cepheleri daha düz ve daha sadedir. Midyat evlerinde görülen süslemeli kapı, pencere, eyvan ve revakların oluşturduğu kemer boşlukları ile değişik süslemeli silmeler, korkuluklar ve yazıtlar yer almamaktadır. Orjinallerinin tamamıyla taş olduğu bu cepheler, günümüzde kullanıcı müdahalesi ile nedeniyle tahribata uğramış bazı bölümler yıkılmış, kapı pencerelerdeki özgün ahşaplar değiştirilmiştir. Güney

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

cephe en özellikli cephe olup³², eyvan ve revak gibi ana mekânlar bu cephede bulunur. Avlu içinde tuvalet, merdiven, kuyu, ocak, tandır, çeşme, niş (taka) ve çiçeklikler bulunup, bu yapı elemanları da avlu cephelerinin birer parçasını oluştururlar. Avluya giriş bazen düz bir kapıdan bazende kemerli bir kapıdan sağlanır (Fotoğraf 4.51).

4.1.6. Cephe Elemanları

Haberli Köy konutlarında Midyat evlerinde görülen çıkma (cumba) yoktur (Fotoğraf 4.50). Eyvanlar, revaklar, pencereler, kapılar, nişler, çoğu zaman bir evin cephe elemanlarını oluştururlar. Eyvanlar genellikle tek açıklıklı olup, İki açıklıklı eyvan örneği yok gibidir. Eyvan açıklığı yarım daire ya da sivri kemerin kullanıldığı biçimlere sahiptir.

Fotoğraf 4.50. Bir evin avlu cepheleri (Karagöz İLİYON Evi)

Fotoğraf 4.51. Bir evin avlu-sokak cephesi (Melki ALKIN Evi)

³² Süryani evlerinin başka bir özelliği de, mimari yapılarda “Hırist Süryani” imzasının bulunmasıdır. Bunun en canlı örneği; Mardin merkezdeki evlerin hepsi güneye bakacak şekilde inşa edilmiş olup güney (kıble) cephesinde mihrabı andıran bir niş olmasıdır. Ancak Midyat evleri güneyin dışında başka yönlere de bakmaktadır. Evlerdeki mihrap şekli Hıristiyanların kiblesi doğu cephesinde bulunmaktadır.

Pencereler genellikle cepheden duvarla düz bitmiştir (Fotoğraf 4.51-4.52). Bazı pencereler, odaları iç kısmında nişlerin içine oturmuşlardır. Bu nişler, kemer, yarım daire kemer, sivri kemer vb. değişik formlarda yapılmıştır (Fotoğraf 4.53). Bu nişlerin içerisinde yer alan pencereler, dikdörtgen, yarım daire kemer ve basık kemer formundadır. Bazı pencereler Pencere üstünde sağır kemerler bulunur. Pencere dıştan demir parmaklıklıdır (Fotoğraf 4.52).

Fotoğraf 4.52. (Melki ALKIN Evi)

Fotoğraf 4.53. (Şao ER Evi)

Bazı pencerelerin üstlerinde, iki pencere arasında, daha çok havalandırma amacıyla yapılan, kuşluk denilen küçük bir tepe penceresi bulunur. Tepe pencereleri genellikle dikdörtgen, yuvarlak formlarında olup, boyutları diğer pencerelere göre oldukça küçüktür. Yazın ısınan havanın yükselip bu boşluklardan çıkması böylece doğal havalandırılmanın yapılması sağlanmıştır (Fotoğraf 4.54). Basibirn'de evlerin genelinde orijinal pencere doğramaları mevcut değildir. Doğramaların çoğu yenilenmiştir. Bazı evler bu gün ev olarak kullanılmadığından (daha çok hayvan barınağı) dolayı, pencere doğramaları yerinden sökülüp, bazılarında ise pencere boşlukları taşla doldurulmuştur (Fotoğraf 4.54-55-56-57). Pencere $\frac{1}{2}$ oranında yapılmıştır. Genellikle genişlikleri 80-95 cm arasında değişmekle beraber, daha küçük olanları 60 ile 70 cm arasında ve az sayıda 95-110 cm arasında yapılmıştır.

Fotoğraf 4.54-55-56-57. Pencere örnekleri (Yenilenmiş-kapatılmış, bozulmuş)

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Kapılar avlu (sokak kapıları), oda ve aralık kapıları olarak üç kısımda incelenmiştir. Avlu kapıları (sokak kapıları) çoğunlukla iki kanatlı, basık kemerli kapılardır (Fotoğraf 4.58–59–60). Ev sahiplerinin anlattığına göre eski orijinal kapılarda metal aksamlar ile ahşap (gürgen ve meşe) bir arada kullanılmıştır. Kapıların üzerinde zengin çeşitleri bulunan şak şak denilen kapı tokmakları olup, bu kapı tokmakları genellikle yuvarlak veya kuş motifleri şeklinde yapılıp, bu kapı tokmakları dış ile iç arasındaki iletişimi sağlamaktadır. Ancak araştırma alanı olan Haberli Köyü'nde orjinallerine rastlanılmamıştır (Fotoğraf 4.61–62–63).

Fotoğraf 4.58-59-60. Avlu kapısı örnekleri (M. ALKIN Evi – S. ÖNAL Evi- Y. TUZMAN Evi)

Fotoğraf 4.61-62-63. Avlu kapısı örnekleri(Y. OKTAY Evi- A. KEÇE Evi - G. ÖZARSLAN Evi)

Oda ve aralık kapıları genellikle tek kanatlı, bazen kemerli ve niş içerisinde yer alan orijinalinde ahşap olup, bu gün değiştirilerek demir olan kapılardır. Basibirindeki köy evlerinde odalara çoğu zaman avludan direkt girildiği için, oda kapılarının çoğu demir yapılmıştır. Aynı şekilde avlu içinden yapıya girildiğinde aralık kapısı demir olup, aralığa açılan oda kapıları da demirden yapılmıştır.

4.1.7. Yapım Tekniği ve Malzeme

Günümüzde İdil İlçesine bağlanan Haberli köy evlerinde geleneksel evlerin tamamı Süryani taş ustaları tarafından yapılmıştır. Evlerin yapımında en çok kullanılan ana yapım malzemesi taş olup, bunun yanı sıra metal ve ahşap ta kullanılmıştır.

Haberli (Basibirn) köy evlerinde kullanılan taş moloz taştır. Moloz taş, temel duvarlarında, avlu duvarlarında, çoğu evin zemin katı ile zemin kat avlu cephelerinde, sokaktan görülmeyen yan bina cephelerinde, iç örgüde ve tonoz örgüsünde kullanılan türdür.

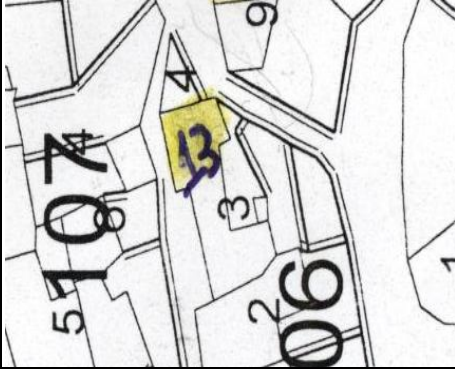

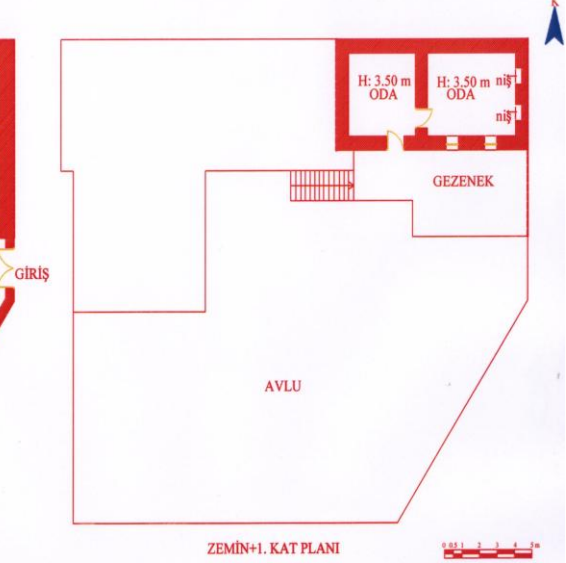
Yapıda taş dışında kullanılan malzeme sınırlıdır. Ahşap, pencere ve kapı doğramaları ile pencere ve dolap kapaklarının yapım malzemesi olup, çoğu zaman meşe ve gürgen ağaçlarından elde edilir. Midyat ve buna bağlı köylerde ahşap malzemenin kullanılmamış olması, bölgede fazla ağaç bulunmaması ve taşçı geleneğine olan bağlılıktan kaynaklanmaktadır. Ayrıca ahşap, üst örtüde ve evlerde mobilyaların yapımında kullanılırken, yapı malzemesi olarak demir, pencere ve şebekeler ile kapılarda kullanılmaktadır. Toprak ise harç yapımında; alçı, çok az sayıda evde tavanlarda yapılan basit süslemelerde kullanılmıştır.

Avlu zemini köy yaşantısının doğal bir sonucu olarak topraktır. Evlerde, evlere ait birimler avlu etrafında sıralandıkları ve birçok evde bu birimlere avludan direkt girildiği için özellikle kış aylarında çamurun içeriye girmesini önlemek için avluya betonarme şap dökülmüştür. Bazı maddi durumu iyi olan ailelerin evlerinde-özellikle yeni yapılarda- avlu döşemesi taş kaplamadır. Evlerin çatısı mutlaka düz damdır.

Midyat- Haberli Köyü örneğinde yapılan bu çalışmada, tezin birinci bölümünde ifade edildiği gibi, kırsal mimarinin plan tipolojisi, yapı malzemesi ve kullanma tekniklerini ortaya koymak, köy mimarisinde devam etmekte olan tarihsel gelenekleri belirlemek amaçlanmıştır.

Yapılan tespitler, Haberli Köyü'nde günümüze kadar ulaşabilmiş 14 tane konut üzerinden yapılmıştır. Rölöveleri alınmış 14 tane evin analizinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda her evin kendi kimlik kartını oluşturan kataloglar hazırlanmıştır (bkz. Sf:76–105).

4.2. KATALOGLAR (TESPİTLER)

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI	
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ: İDİL KÖY: HABERLİ(BASİBİRN KÖYÜ)	KATALOG NO: 1
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: KARAGÖZ İLİYON
VAZİYET PLANI	GENEL FOTOĞRAF
	
	
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER: Söz konusu taşınmaz özgün olup, yöresel malzeme ile yapılmıştır. Yapının zemin katı tamamen hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır. Üst katı ise kısa bir zaman önce boşaltılmıştır. Yarı yıkık durumda olan bu yapı, U tipi planlı olup, yapıya giriş avludan sağlanmaktadır. Odalar avlu etrafında sıralanmıştır. Zemin katta avlu kapısının karşısında, hayvan barınağı olarak kullanılan, birbirine açılan kemerli geçitlerin mevcut olduğu bir birim ile iki oda bulunur. Üst kat ise, iki odanın geri çekilmesi ile oluşturulan bir gezemek ve iki odacıktan ibarettir. Odalarda kapaksız nişler mevcuttur. Alt kattan üst kata taş bir merdiven ile çıkılır Pencereler iklim şartlarından dolayı küçük tutulmuştur Pencerelerin önünde lokma şebeke demir korkuluk vardır. Zemin katta kapı-pencere doğramalarının çoğu sökülmüş ve bu boşluklar taş ile doldurulmuştur. Yapım malzemesi olarak kalker cinsi moloz taş kullanılmıştır. Kat yüksekliği zemin katta 3.30-3.50 m arasında olup, üst katta 3.50 m dir. Duvar kalınlığı ortalama 100 cm civarındadır. Zemin katta tavanda tonoz mevcuttur. Yapı içinde duvarlarda yer yer yıkılmalar, dökülmeler mevcut olup, sağlam olan kısımlarda taş aralarında boşalmalar görülmüştür. Özellikle zemin kattaki duvarların yıkılması ile yapı içinde toprak ve taş yığıntıları görülmüş ve duvarlarda nemlenmeden dolayı taşlarda kararmalar ve yosunlaşmalar tespit edilmiştir. Avlu zemini toprak olup, yapı içinde tandır bulunmaktadır.	

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapının kapatılan kapı-pencere boşlukları

Zemin kattaki duvarlar

Zemin kattaki kemerli geçitlerden biri

Zemin kattaki pencere kapısı

Oda içindeki küçük nişler

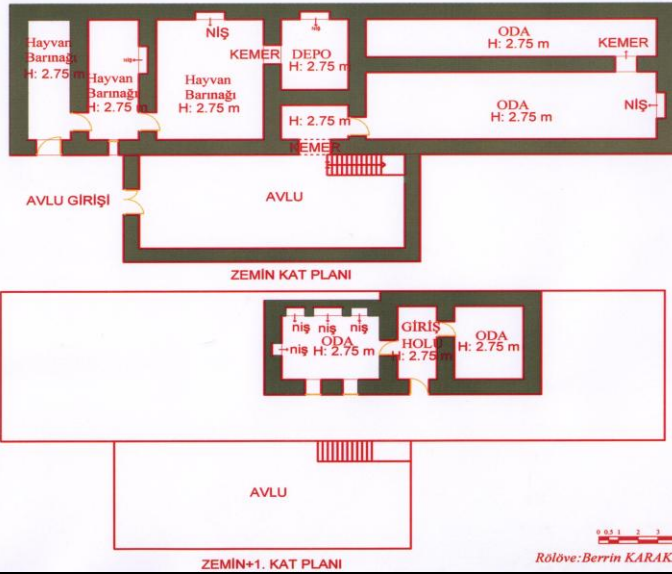

Avludaki Tandır

Zemin katta oda içindeki kemerler

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI	
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ: İDİL KÖY: HABERLİ(BASIBİRN KÖYÜ)	KATALOG NO: 2
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: MELKİ ALKIN
VAZİYET PLANI 	GENEL FOTOĞRAF
	
<p>GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER : Zemin katı tamamen hayvan barınağı olarak kullanılan taşınmaz özgün olup, yöresel malzeme ile yapılmıştır. Yapı ev sahibi tarafından kullanılmaktadır. Çok iyi durumda olmayıp, I tipi planlı olan bu yapıya giriş avludan sağlanmaktadır. Geçitli, birden çok odası olan yapıda odalar avlu etrafında sıralanmıştır. Zemin katta avlu kapısının çaprazında bulunan bir kapı ile bu gün hayvan barınağı olarak kullanılan bölüme girilmektedir. Bu birim, birbirine açılan geçitlerin mevcut olduğu dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölüme ait, dışarıya açılan kapatılmış bir kemer mevcuttur. Avludan içeri girildiğinde kemerli bir geçitten birbirine açılan iki odanın olduğu bölüme girilir. Geçişin avluda bulunan taş bir merdivenle geçişin sağlandığı üst kat ise üstte bulunan odanın geri çekilmesi ile oluşturulan bir gezemek ve iki oda ile bu odalara geçişi sağlayan bir eyvandan ibarettir. Batı kanatta yer alan oda da çok sayıda niş mevcuttur. Pencereleer iklim şartlarından dolayı küçük tutulmuştur. Doğramaları yenilenen pencerelerin önünde lokma şebeke demir korkuluk vardır. Üst katta yapıya bitişik bir taş merdivenle dama çıkış sağlanmaktadır. Yapım malzemesi olarak kalker cinsi moloz taş kullanılmıştır. Kat yüksekliği hem zeminde hem de üst katta ortalama 2.75 metredir. Avlu zemini toprak olup, özellikle zemin kattaki duvarlarda tahribatlar mevcuttur. Üst katta dış cephede duvarların boyandığı tespit edilmiştir.</p>	

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapının hayvan barınağı olarak kullanılan kısmı

Yapının üst katı ve dama çıkışı sağlayan merdiven

Üst kata geçişi sağlayan merdiven

Zemin katta(ahır olarak kullanılan bölüm) pencere

Zemin kattaki kemerli geçit

Avluya Giriş

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI	
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ: İDİL KÖY: HABERLİ(BASİBİRN KÖYÜ)	KATALOG NO: 3
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: KARAGÖZ İLİYON
VAZİYET PLANI	GENEL FOTOĞRAF
	
	
ZEMİN KAT PLANI	ZEMİN+1. KAT PLANI
<small>Röleve: Berrin KARAKAŞ, 2010</small>	
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER : : Günümüzde zemin katı kümes ve hayvan barınağı olarak kullanılan yapının üst katı, yaşama alanı ve erzak deposu olarak kullanılmaktadır. Oldukça tahrip olmuş olan bu yapı L tipi planlı olup, yapıya giriş avludan basık kemerli bir kapıdan sağlanmaktadır. Bir bölümü kayalık üzerine inşa edilmiş olan yapıda odalar avlu etrafında sıralanmıştır. Zemin katta avlu kapısının tam karşısında bu gün hayvan barınağı olarak kullanılan, birbirine açılan kemerli geçitlerin mevcut olduğu bir birim ile iki oda bulunur. Duvar kalınlığı yaklaşık 90 cm olan zemin kat duvarları hem kullanıcı müdahalesi hem de doğa etkisi ile oldukça tahrip olmuş durumdadır. Duvarlarda yıkılmalar, taş kopmaları kararmalar, derz boşalmaları ve yüzey kayıpları görülmüştür. Kat yüksekliği kuzey kanatta 3.00 m doğu kanatta 2.50 cm civarındadır. Pencere mevcut olmayıp, bu gün kapatılmış durumda olan havalandırma boşlukları mevcuttur. Zemin kattan taş bir merdiven ile zemin kattaki kuzey kanadın geri çekilmesi ile oluşturulan bir gezemeğe çıkılarak gidilen üst kat, giriş hölü diyebileceğimiz bir kapalı oda ile birbirine geçitli iki odadan ibarettir Üst katta gezemek üstünde tuvalet ve mutfak sonradan inşa edilmiştir. Giriş kısmındaki odada derinlikleri 45 cm, genişlikleri 60-75-130-180 cm olan dört adet niş bulunur. Kat yüksekliği diğer iki odaya göre daha yüksek tutulmuş olup, 3.50 metredir. Boyutları yaklaşık 67 cm olan pencereler oldukça küçük tutulmuştur. Duvar kalınlığı 85 cm olan bu bölümden dört basamakla kat yüksekliği 3.00 m olan bir odaya girilmektedir. Bu odada derinliği 50 m genişliği 150 ile 280 cm olan iki büyük niş mevcuttur. Bu odadan bir kapı ile kat yüksekliği 3.00 m, duvar kalınlığı 90 cm, derinliği 50cm, genişliği 60-80-100 cm olan üç nişi olan bir odaya girilmektedir. Bu odada genişliği 80 cm olan iki adet pencere mevcut olup, beş basamakla zemin kattan yükselen kayalığın üzerine çıkılmaktadır. Tavanı tonoz olan bu odaların duvarları boyanıp sıvanmıştır. Yaşama alanı olarak kullanılan bölümlerde kapı pencere doğramaları yenilenmiş olup, kullanılmayan birimlerde doldurulmak suretiyle kapatılmıştır. Yapım malzemesi olarak kalker cinsi moloz taş kullanılmıştır. Avlu zemini toprak olup, yapı içinde tandır bulunmaktadır. Avlu duvarlarının çoğunda yıkılmalar görülmüştür.	

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapının kapatılan kapı-pencere boşlukları

Zemin kattaki duvarlar

Avlu duvarı ve avludaki tandır

Avlu kapısı

Sıvanan oda duvarları

Avlu duvarındaki niş

Hayvan Barınağı kapısı

Avludaki ocak

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI		
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ: İDİL KÖY: HABERLİ(BASİBİRN KÖYÜ)		KATALOG NO: 4
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: ŞEFİK OKTAY	
VAZİYET PLANI	GENEL FOTOĞRAF	
<p>GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER : : Söz konusu taşınmazın zemin katı özgün olup, yapı I tipi planlıdır. Üst katında betonarme eklenti yapılar yapılan yapıya giriş avludan sağlanmaktadır. Zemin kat; bir giriş holü ve iki odadan oluşmaktadır. Tavanı tonozlu, kat yüksekliği 3.50 cm olan odaların içi sıvanıp boyanmıştır. Duvar kalınlığı 90 cm olan yapının giriş hölünde kapının tam karşısında derinliği 50 cm, genişliği 165 cm olan bir yüklük tarzında yatak nişi mevcuttur. Giriş hölünün sağındaki odada ise derinliği 50 cm, genişliği 100 cm olan bir niş ve genişliği 85 cm olan iki pencere ile genişliği 100 cm olan iki pencere bulunmaktadır. Giriş Holünün solundaki oda da ise genişliği 100 cm olan bir pencere mevcuttur. Kapı ve pencere doğramalarının çoğu yenilenmiş olan yapının duvarlarında yer yer yıkılmalar, dökülmeler mevcut olup, sağlam olan kısımlarda taş aralarında boşalmalar görülmüştür. Özellikle zemin kattaki duvarların yıkılması ile yapı içinde toprak ve taş yığıntıları görülmüş olup, duvarda nemlenmeden dolayı taşlarda kararmalar ve yosunlaşmalar tespit edilmiştir. Avlu zemini toprak olup, yapı içinde tandır bulunmaktadır. Özgün olan dam değiştirilmiş ve betonarmeye dönüştürülmüştür.</p>		

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Birinci kattaki yeni(eklenti) yapılar

Yapının avlu cephesi

Misafir odası olarak kullanılan oda

Giriş Holü

Kapatılan pencere

Üst kat penceresi

Boyanan dış duvar

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İLİ: ŞIRNAK

İLÇESİ: İDİL

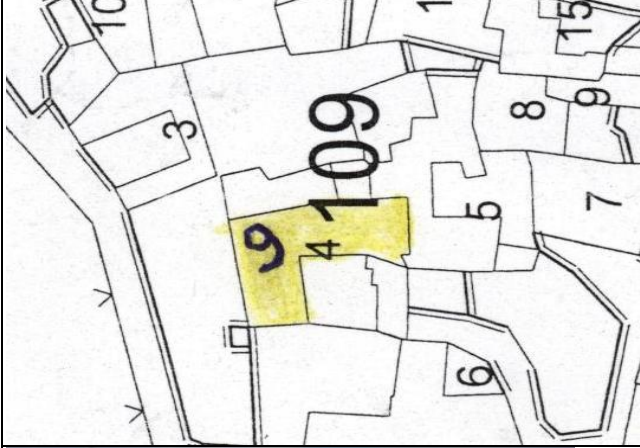
KÖY: HABERLİ(BASİBİRN KÖYÜ)

KATALOG NO: 5

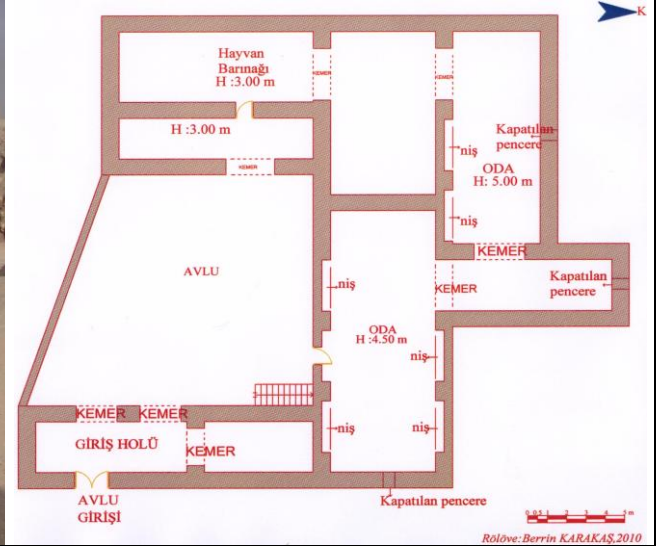
ADI: Konut

BUGÜNKÜ SAHİBİ: SALLO ÖZASLAN

VAZİYET PLANI

GENEL FOTOĞRAF

GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER: Günümüzde zemin katı hayvan barınağı ve kiler olarak kullanılan yapı U tipi planlıdır. Geçitli, çok odalı olan bu yapıda birimler avlu etrafında sıralanmıştır. Üst katı sonradan yapılan yapıya avludan sağlanmaktadır. Avlu kapısından içeri girildiğinde iki kemerli üstü kapalı eyvan gibi bir bölüme girilmektedir. Girişin sağında yine genişçe bir kemerle kat yüksekliği 3.00 m, duvar kalınlığı 90 cm olan bir bölüme geçilmektedir. Burası kullanıcı tarafından odunluk olarak kullanılmaktadır. Avlu girişinin tam karşısında geniş bir kemerden birbirine geçitli dört bölüme girilmektedir. Bu birimler yapının hem kuzey, hem de doğu kanadına yayılmış durumdadırlar. Bu geçitlerin çoğu kemerli geçitlerdir. Duvar kalınlıkları 90 cm, kat yüksekliği 3.00 m olan, bu gün hayvan barınağı olarak kullanılan bu bölümler özgün halinde yaşama alanı olarak kullanılan alanlardır. Yapının doğu kanadında bu bölümlere girişi sağlayan ikinci bir kapı mevcuttur. Buranın kat yüksekliği daha yüksek tutulmuş olup, 4.50 metredir. Bu mekânda derinliği 45 cm genişliği 290 cm olan genişçe dört tane niş mevcuttur. Orijinal olan zemin katta mekânların içi çok kötü durumda olup, yapının duvarlarında yer yer yıkılmalar, dökülmeler mevcut olup, sağlam olan kısımlarda taş aralarında boşalmalar görülmüştür. Kullanıcı müdahalesinin de yoğun olarak hissedildiği yapıda duvarların yıkılması ile yapı içinde toprak ve taş yığıntıları tespit edilmiştir. İç mekânlarda duvarlarda nemlenmeden dolayı taşlarda kararmalar ve yosunlaşmalar tespit edilmiştir. Avlu duvarlarının yer yer boyanıp, derz aralarının özgün olmayan harçlarla sıvandıği yapıda orijinalinde toprak olan üst örtü değiştirilmiş ve betonarme şap dökülmüştür. Taş bir merdivenle üst kata çıkılan yapıda avlu zeminin bir kısmı toprak olup, bazı bölümlere betonarme şap dökülmüştür.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Avlu girişinin üstünü kapatan kemerler

Avludaki dama çıkan taş merdiven

Odunluk olarak kull. zemin kattaki kemer boşluğu

Giriş kısmındaki kemer ve avlu duvarı

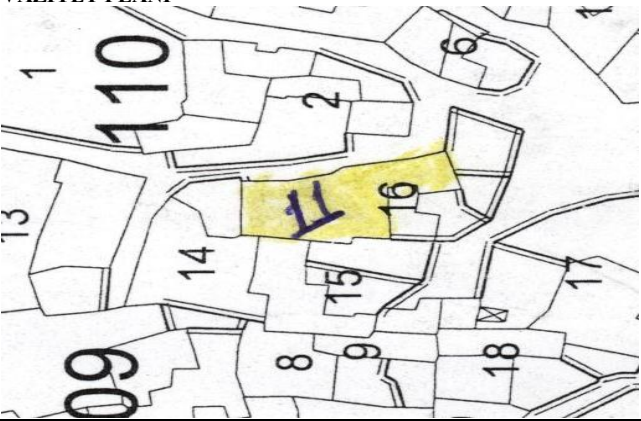

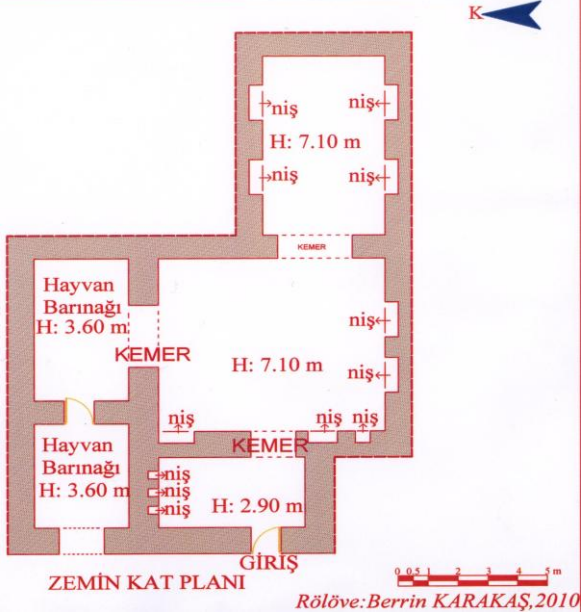

Zemin kattaki pencere boşlukları

Avlu giriş kapısı

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI	
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ: İDİL KÖY: HABERLİ(BASİBİRN KÖYÜ)	KATALOG NO: 6
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: SAMİ ALGÜL
VAZİYET PLANI 	GENEL FOTOĞRAF
	 <p style="text-align: right;"><i>Rölöve: Berrin KARAKAŞ, 2010</i></p>
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER: Günümüzde hayvan barınağı olarak kullanılan yapı sadece zemin kattan oluşmaktadır. Yapının biri basık kemerli iki giriş mevcuttur. Bu geçişlerden sonraki bölümler birbirine geçişlerin yine kemerlerle sağlandığı üç bölümden oluşmaktadır. Duvar kalınlığı yaklaşık 90 cm olan yapıda derinliği 45 cm, genişliği 50 cm ile 135 cm arasında değişen nişler mevcuttur. Kat yüksekliği her bölümde aynı olmayıp, giriş kısmında 2.90-3.60 cm olup, diğer bölümlerde 7.60 cm'dir. Pencereleer mevcut olmayıp, havalandırma boşlukları şeklinde açıklıklar mevcuttur. Bu boşluklar da taş ile doldurulmuştur. Yapının özgün halinde kat yüksekliği düşük olan bölümler yaşama alanları, kat yüksekliği yüksek olan bölümlerin ise havan barınağı olarak kullanıldığı söylenmektedir.	
Orijinal olan zemin katta mekânların içi çok kötü durumda olup, kaderine terk edilmiş durumdadır. Yapının duvarlarında yoğun bir şekilde taş kopmaları, yıkılmalar, yüzey kayıpları mevcut olup, sağlam olan kısımlarda taş aralarında boşalmalar görülmüştür. Kullanıcı müdahalesinin de yoğun olarak hissedildiği yapıda duvarların yıkılması ile yapı içinde toprak ve taş yığıntıları görülmüştür. İç mekânlarda duvarlarda nemlenmeden dolayı taşlarda kararmalar ve yosunlaşmalar tespit edilmiştir. Orjinalinde yöresel moloz taş ile yapılmış duvarların bazı bölümleri çimento harç ile sıvanmıştır.	

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapının ahır kapısının yanındaki kemerli giriş

Giriş kısmının duvarındaki üç küçük niş

Doldurulan kemer boşlukları

Doldurulan duvar nişleri ve bozulan duvarlar

Hayvan barınağı olarak kull. zemin kat giriş kapısı

Girişinin yanındaki kemerli

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI	
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ :İDİL KÖY:HABERLİ(BASİBİRN KÖYÜ)	
KATALOG NO: 7	
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: ŞAO ER
VAZİYET PLANI	GENEL FOTOĞRAF
ZEMİN KAT PLANI	ZEMİN+1. KAT PLANI
	<i>Rölöve: Berrin KARAKAŞ, 20...</i>
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER: Avlusu diğer yapı avlularına göre küçük olan bu yapı İki katlı olup, U tipi planlıdır. Zemin kat diğer bütün yapılarda olduğu gibi hayvan barınağı, odunluk ve samanlık olarak kullanılmaktadır. Yapı genel anlamda özgün olup, yöresel malzeme ile yapılmıştır. Üst kat ise yaşam alanı ve erzak deposu olarak kullanılmaktadır Yapıya giriş avludan sağlanmaktadır. Birbirine açılan odaların mevcut olduğu birimler avlu etrafında sıralanmıştır. Zemin katta birbirine açılan geçitlerin mevcut olduğu iki bölüm ile doğu kanatta yer alan bir bölüm bulunur. Duvar içlerinde bulunan nişlerin bazıları içine taş doldurulmak suretiyle yarı kapalı durumdadır. Üst kata çıkış avluda bulunan bir taş merdivenle sağlanmaktadır. Üst kat ise bir gezemek ile birbirine açılan tek girişli üç odadan oluşmaktadır. Oda içlerinde derinliği 25 cm, genişliği 45 cm olan iki niş ile derinliği 75 cm olan iki büyük niş mevcuttur. Kemerli, ahşap doğramalı, demir korkuluklu pencerelerin boyutları çok büyük tutulmayıp, 50 cm civarındadır. Yapı kullanıcı tarafından birçok müdahaleye maruz kalmış ve özgünlüğü bozulmuştur. Döşeme betonarme şap olup, tavan tonozlu bir yapıya sahiptir. Yöresel malzemeden oluşan yapı duvarlarında yer yer yıkılmalar, taş kopmaları, derz boşalmaları görülmüş olup, bazı duvarların sıvanıp boyandığı gözlemlenmiştir. Duvarlarında yer yer çimento harç kullanılmış ve bazı yerler çimento ile sıvanmıştır. Kat yüksekliği ortalama 2.90 metredir. Avlu zemini toprak olan yapının avlu duvarlarında küçük nişler, mevcut olup, hayvanlar için yemlikler bulunmaktadır.	

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapının hayvan barınağı olarak kullanılan kısmı(Avlu ve etrafındaki birimler)

Avlunun batı cephesi

Avlu duvarındaki küçük niş

Yapının odunluk olarak kullanılan zemin katı

Avluya Giriş Kapısı

Yapının üst katındaki oturma odası

Oturma Odası olarak kullanılan bölümden pencerelerin görünümü

Yapının hayvan barınağı olarak kullanılan kısmı

Yapının üst kata çıkışı sağlayan merdiven

Yapının Birinci katı

Yapının Birinci katındaki yaşama birimleri

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Avlu kapısının dıŐarından görüntümü

Sonradan yapılan gezemek

Yapıdaki eklenti

Zemin kat duvarındaki niş ve duvardaki bozulmalar

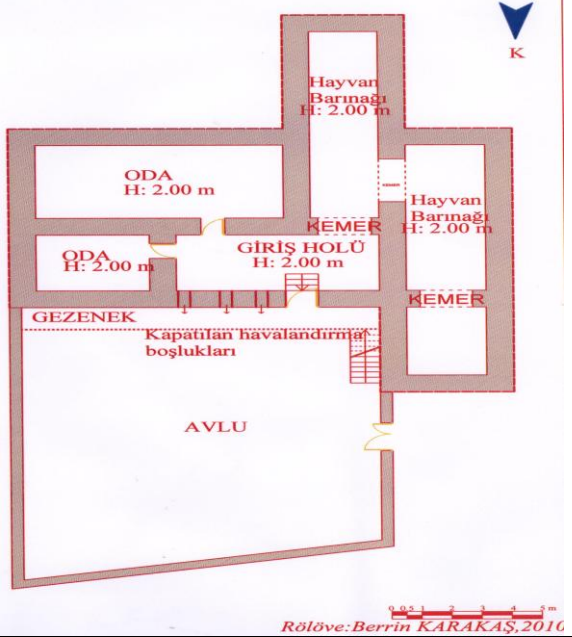

Zemin katta hayvan barınağı olarak kullanılan kısım

Zemin kattaki havalandırma boşluğu

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI	
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ: İDİL KÖY: HABERLİ(BASİBİRN KÖYÜ)	KATALOG NO: 9
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: AZİZ KEÇE
VAZİYET PLANI	GENEL FOTOĞRAF
	
	
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER: Yapı iki katlı olup, zemin ve birinci katına yeni betonarme yapılar eklenmiştir. Yapının zemin katı odunluk, depo ve hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır. Üst katında ise eklenen betonarme yapılar yaşama alanı olarak kullanılmaktadır. Özgünlüğü yapısı oldukça bozulmuş olan yapı, L tipi planlı olup, yapıya giriş avludan basık kemerli bir kapı ile sağlanmaktadır. Zemin kat yapının özgün olan kısmıdır. Ancak zemin kat duvarlarında nemlenmeden kaynaklı taş kararmaları, taş kopmaları, yüzey kayıpları mevcuttur. Bu kat birbirine açılan kemerli geçitlerin oluşturduğu bölümdür. Avlu duvarlarında küçük nişler mevcuttur.	
Yapım malzemesi olarak özgün olan kısımlarda kalker cinsi moloz taş kullanılmıştır. Kat yüksekliği zemin katta 2.00 metredir. Avludan taş merdivenle bir gezemeği olan birinci kata çıkılmaktadır. Duvar kalınlığı ortalama 90 cm civarındadır. Özgün olan zemin katta pencere doğramaları olmayıp, boşluklar doldurulmuştur. Avlu zemini topraktır.	

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapının genel görünümü

Hayvan Barınağı Olarak Kullanılan Kısım

Zemin kattaki ahır olarak kul. bölümdeki kemer

Avlu giriş kapısı

Avlu duv. kapatılan boşluklar

Zemin kat duvarındaki küçük niş

Yapıya sonradan yapılan eklenti

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI		
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ: İDİL KÖY: HABERLİ(BASIBİRN KÖYÜ)		KATALOG NO: 10
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: İSA KARAGÜL	
VAZİYET PLANI	GENEL FOTOĞRAF	
<p>GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER: Günümüzde sadece yaşama alanı olarak kullanılan yapı özgün olup, yöresel malzeme ile yapılmıştır. Avlusundaki küçük eklenti dışında yapı iyi korunmuş olup, yapıya zarar veren müdahaleler yapılmamıştır. I tipi planlı yapıya giriş avludan sağlanmaktadır. Yapı iki oda ve bir mutfaktan oluşmuştur. Yapı duvarlarında genişliği 50 ile 85 cm arasında değişen küçük nişler ile genişliği 240 cm, derinliği 50 cm olan yükçük tarzında büyük nişler mevcuttur. Haberli Köyü'ndeki diğer köy konutlarına göre daha az hasarlı olsa da yapının iç ve dışında kullanıcı müdahalesinden kaynaklı bozulmalar yoğun olarak hissedilmektedir. Yapının özgün olan taş duvarlarında derz aralarının çimento harç ile doldurulduğu, bazı kısımlarda çimentonun duvarlara sıva şeklinde yayılarak sürüldüğü, döşemenin betonarme şap olarak değiştirildiği tespit edilmiştir.</p> <p>Kat yüksekliği odalarda 2.65 m olup, mutfakta 2.00 m'dir. Üst katta ise kat yüksekliği 3.30-3.50 m arasındadır. Yapı içinde kot farkı olup, mutfağa beş basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır. Duvar kalınlığı ortalama 90 cm civarındadır. Küçük tutulan pencereler ahşap doğrama olup, boyanmışlardır. Önlerinde lokma demir şebeke demir korkuluk mevcuttur. Avlu zemini toprak olup, yapı içinde tandır bulunmaktadır.</p>		

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapının girişteki odası

Yapının mutfak olarak kullanılan kısmı

Oda içinden bir görünüm

Avlu giriş kapısı

Yapıya ait pencere

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI	
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ :İDİL KÖY:HABERLİ(BASIBİRN KÖYÜ)	KATALOG NO: 11
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: GAURİYE ATAK
VAZİYET PLANI 	GENEL FOTOĞRAF
	
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER: Günümüzde zemin katı hayvan barınağı ve depo olarak kullanılan yapı I tipi planlı olup, yapıya giriş basık kemerli bir kapı ile avludan sağlanmaktadır. Zemin kat yöresel malzeme ile inşa edilmiş olup, betonarme olan birinci kat sonradan inşa edilmiştir. Diğer yapılarda olduğu gibi kullanıcı müdahalesine maruz kalmış, su ve nem etkisiyle de iyice tahrip olmuştur. Duvarlarda yer yer boyalar, derz boşalmaları, yüzey kayıpları görülmüştür. Zemin katta giriş holünden kemerli bir geçitle birbirine açılan üç odacığın bulunduğu bölüme geçilmektedir. Zemin katın avluya bakan duvarlarında taş ile doldurulan pencere boşlukları ve küçük duvar nişleri mevcuttur. Zemin kattaki havalandırma boşlukları taş ile doldurulmuştur. Kat yüksekliği zemin katta ortalama 3.00 m arasındadır. Duvar kalınlığı ortalama 90 cm civarındadır. Alt kattan üst kata, oradan da dama çıkan taştan yapılmış ama betonla sıvanmış bir merdiven ile çıkılır. Sonradan yapılan üst kat ise üstte bulunan duvarların geri çekilmesi ile oluşturulan L şeklinde gezemek ve betonarme odalardan mevcuttur. Orjinal olmadığından rölovesi alınmamıştır. Avlu zemini topraktır	

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Zemin katta genel bir bakış

Zemin kata giriş kapısı

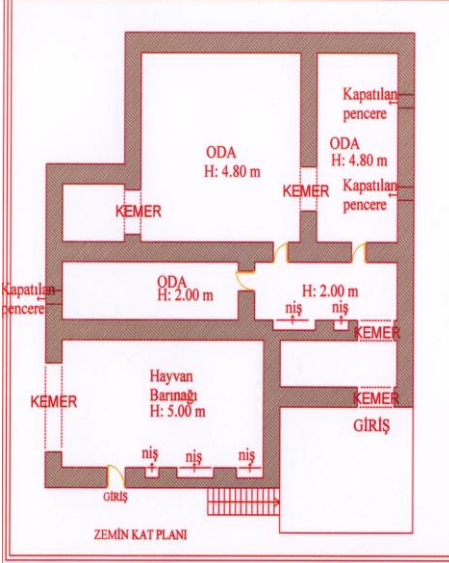
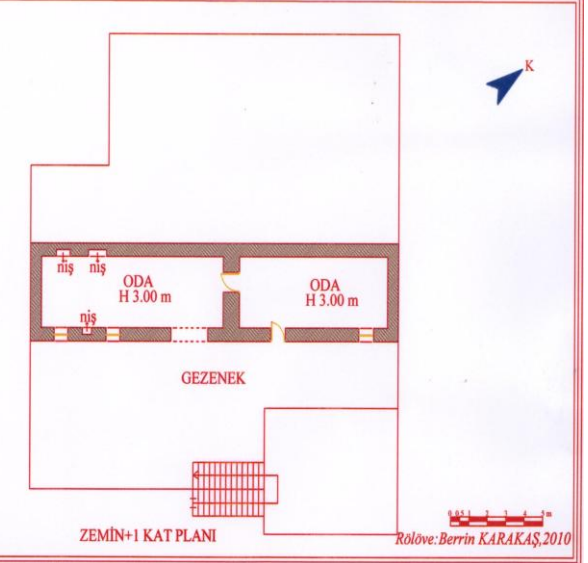
Avlu duvarlarındaki doldurulan nişler

Avlu kapısı

Zemin katta hayvan barınağı olarak kullanılan bölümler

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI	
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ: İDİL KÖY: HABERLİ(BASİBİRN) KÖYÜ	KATALOG NO:12
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: HADO ATUK
VAZİYET PLANI	GENEL FOTOĞRAF
	
	
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER : İki katlı olup, zemin katı tamamen hayvan barınağı, odunluk ve depo olarak kullanılmaktadır. Üst katı yaşam alanı olarak kullanılan yapı, L tipi planlıdır. Yapının üst katına giriş avludan sağlanmayıp, taş bir merdivenle çıkılan gezemekten sağlanmaktadır. Yapıdan gelen izlerden hayvan barınağını içine alan avlu duvarının yıkıldığı anlaşılmaktadır. Zemin kattaki hayvan barınağı olan kısma dışarıdan girilmektedir. Bu kısımdaki duvarların yıkıldığı, bazı kemerlerin içinin taş doldurularak kapatıldığı görülmüştür. Yapı oldukça tahrip olmuş olup, yapıya bitişik eklenti bir yapı yapılmaktadır. Üst kat ise birbirine açılabilen iki odadan ibarettir. Oda içlerinde derinliği 20 cm genişliği 40 cm olan iki niş ile genişliği 20 cm küçük bir niş mevcuttur. Ahşap doğramalı, demir korkuluklu pencere boyutları ise 50 cm dir. Yapı kullanıcı tarafından birçok müdahaleye maruz kalmış ve özgünlüğünü bozacak eklemelere maruz kalmıştır. Yöresel malzemeden oluşan yapı duvarların yer yer ahşap hatıllarla desteklendiği görülmüştür. Duvarlarda yıkılmalar, taş kopmaları, derz boşalmaları görülmüş olup, üst kat duvarlarının boyanıp sıvandığı gözlenmiştir. Kat yüksekliği zemin katta 2.00 -5.00 m arasında olup, üst katta ise ortalama 3.00 metredir.	

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapının çevresi ile birlikte genel bir görünümü

Yapının hayvan barınağı olarak kullanılan kısmı

Hayvan barınağı olarak kullanılan kısma giriş

Yapının üst katı

Yapının üst katındaki kapatılan kemer

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI	
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ: İDİL KÖY: HABERLİ(BASİBİRN) KÖYÜ	KATALOG NO: 13
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: İSA ATUK
VAZİYET PLANI	GENEL FOTOĞRAF
	
	
<small>Rölöve: Berrin KARAKAŞ, 2010</small>	
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER : : Günümüzde zemin katı tamamen hayvan barınağı, odunluk ve samanlık olarak kullanılan iki katlı taşınmaz özgün olup, yöresel malzeme ile yapılmıştır. Üst katı yaşam alanı olarak kullanılan taşınmaz, iyi durumda olamayıp, U tipi planlıdır. Yapıya giriş avludan sağlanmaktadır. Geçitli, birden çok odası olan bu yapıda birimler avlu etrafında sıralanmıştır. Zemin katta birbirine açılan geçitlerin mevcut olduğu iki bölüm ile batı kanatta mevcut olan bir bölüm mevcuttur. Duvar içlerinde çok sayıda niş bulunmaktadır. Üst kata çıkış avluda bulunan bir taş merdivenle sağlanmaktadır. Üst kat ise üstte bulunan odanın geri çekilmesi ile oluşturulan bir gezemek ile iki oda ve bu odalara geçişi sağlayan bir evyandan oluşmaktadır. Oda içlerinde derinliği 45 cm, genişliği 110-170 cm arasında değişen büyük nişler ile genişliği 50 cm plan küçük bir niş mevcuttur. Ahşap doğramalı, demir korkuluklu pencere boyutları ise küçük tutulmuş olup, 80-90 cm arasındadır. Yapı kullanıcı tarafından birçok müdahaleye maruz kalmış ve özgünlüğü bozulmuştur. Döşemesi betonarme şap olan yapı duvarları zemin katta büyük ölçüde hasar görmüştür. Yöresel malzemeden oluşan yapı duvarlarında yer yer yıkılmalar, taş kopmaları, derz boşalmaları görülmüş olup, üst kat duvarlarının boyanıp sıvandığı gözlenmiştir. Kat yüksekliği hem zemin katta 2.25 -3.45 m üst katta ise ortalama 3.50 -3.70 metredir. Avlu zemini toprak olan yapının avlu duvarlarında küçük nişler, merdiven altında ise eskiden ocaklık olarak kullanıldığı söylenen büyük bir niş mevcuttur.	

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yapının hayvan barınağı olarak kullanılan kısmı

Yapının üst katı ve dama çıkışı sağlayan merdiven

Birinci katta bulunan ikinci

Yapının üst katındaki oturma odası

Yapının üst katındaki kapalı eyvan

Birinci katta misafir odası olarak kullanılan oda

Avlu duv. küçük nişlerden biri

Ahır olarak kul. bölüm

Avlu Giriş Kapısı

DİCLE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ MİMARLIK BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI	
İLİ: ŞIRNAK İLÇESİ: İDİL KÖY: HABERLİ(BASİBİRN) KÖYÜ	KATALOG NO:14
ADI: Konut	BUGÜNKÜ SAHİBİ: KARAGÖZ İLİYON
VAZİYET PLANI	GENEL FOTOĞRAF
	
	 <p style="text-align: right;"><i>Rölöve: Berrin KARAKAŞ, 2010</i></p>
<p>GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ve TESPİTLER : : Yapı özgün olup, yöresel malzeme ile yapılmıştır. Tamamıyla onarım görmüştür. Eğimli araziye oturan yapının zemin katı kapatılmış olup, kullanılmamaktadır. İki katlı olan yapının kullanılmayan zemin katına ait dam, birinci katın avlusu durumundadır. Birinci katın avlusu arka tarafta olup, yapıya giriş avludan sağlanmaktadır. Yaşam alanı olarak kullanılan yapının birinci katı iki odadan ibarettir. Avludan girildiğinde sağ tarafta basık kemerli bir kemerli kapı içine oturtulmuş kapı ile genişçe bir salona girilen yapının diğer odası oturma odası olarak kullanılmaktadır.</p> <p>Oturma odası olarak kullanılan bu bölümde genişliği 150 cm, derinliği 45 cm olan bir yüklük ile derinliği 45 cm, genişliği 110 cm olan bir niş mevcuttur. Duvar kalınlığı yaklaşık 93 cm olan yapıda üst örtü tonozdur. Genişliği ortalama 90 cm olan pencerelerin doğramaları yenileniş olup, boyanmış tel ızgara takılmıştır. Duvarlar ve yapı tavanı boyanıp sıvanmıştır. Yapı giriş kapısının yanında dama çıkan taş bir merdiven mevcuttur. Kat yüksekliği 3.62 cm olan yapının avlu duvarları taş olup, zemini topraktır. Yapı onarım gördüğünden dolayı orijinal dam betonarmeye dönüştürülmüştür.</p>	

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Mutfak olarak kullanılan bölüm

Oda içindeki yüklük

Oturma odası olarak kullanılan bölüm

Oda duvarındaki büyük niş

Avlu giriş kapısı

Dama çıkan merdiven

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Kendilerine özgü yaşam biçimleri, buldukları topoğrafik yapı, kültürel ve fiziksel çevre koşulları ile şekillenen kırsal yerleşmeler bölgeden bölgeye, hatta aynı bölgede köyden köye farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada, Midyat İlçesinde zengin bir kültüre sahip olan Süryaniler ele alınırken, Midyat' taki Süryani köylerindeki yapılaşma ve sosyal yaşantıyı yansıtacak kırsal mimarinin plan tipolojisi, yapı malzemesi ve kullanma tekniklerini ortaya koymak, bölgenin eski yapılarındaki olası uygarlık izlerini veya kırsal mimaride devam etmekte olan tarihsel gelenekleri belirlemek amacıyla, Süryani kültürünün yoğun olarak hissedildiği Haberli (Basibirn) Köyü çalışılmıştır.

Haberli (Basibirn) Köyü'nde kırsal mimari kimliğin biçimlenmesinde etkin olan doğal ve sosyo-kültürel veriler, yapı malzemesi, yapı elemanı, geleneksel-yerel yapım yöntemleri, konut ve yerleşim özellikleri incelenmiştir. İncelenen evlerden elde edilen veriler ayrıntılı bir şekilde açıklanmış (bkz.sf. 54-75), çalışılan 14 evin kendi kimlik kartlarını oluşturan kataloglar hazırlanmıştır (bkz. Sf. 76-105).

Haberli (Basibirn) Köyü kırsal mimarisinde, yapıların yer seçimi ve aplikasyonunda göze çarpan en önemli özellik, mevcut topoğrafik yapının olduğu gibi kabul edilmiş olmasıdır. Yapıların plan, form ve ölçüleri zemin koşullarına göre belirlenmiştir.

Haberli (Basibirn) Köyü'nde genellikle bir avlu etrafında yapı kanatlarının sıralanmasıyla oluşan (Şekil 4.2), çoğunlukla iki katlı (zemin+1) olarak inşa edilen, kırsal mimarinin temel taşları niteliğinde olan konutların yapımında en çok kullanılan ana yapım malzemesi taş olup, bunun yanı sıra metal ve ahşap da kullanılmıştır Avlu zemini köy yaşantısının doğal bir sonucu olarak topraktır.

Buldukları bölgenin sosyal ve kültürel özellikleri ile ihtiyaçları doğrultusunda çözümlenen kırsal konutların zemin katları, var olan zemin düzenlenerek ya da daha önceden var olan, doğal veya insan eliyle yapılmış oyuklar plan düzeninin ana temasını oluşturmuş³³, genelde depo, kiler, mutfak, ahır, ambar, arabalık, samanlık, olarak

³³Evlerin mağaralardan oluştuğu ve bu mağaraların üstüne ev yapıldığı, bu mağaralardan köyde bulunan bütün evlere geçitlerin bulunduğu ve geçitlerin de günümüzde kapatıldığı Köy halkı tarafından anlatılmaktadır.

biçimlenmiştir (Şekil 4.3). İki katlı konutlarda ise üst kat daha çok yaşama alanı olarak kullanılmıştır.

Evlerin büyük çoğunluğunda ‘ıslak hacim’ olarak adlandırılabilen mutfak, banyo ve tuvalet gibi kısımlar evin temel birimleri içinde bulunmayıp, bazı yapılara sonradan daha basit işçiliklerle ilave edilmiştir.

Basibirn’deki konutları, köy yaşantısının doğal bir sonucu olarak oldukça sadedir. Oysaki Süryani evlerinin çoğunda süsleme unsurlarına geniş ölçüde yer verilmektedir. Bu durum bölgede yaşayan Süryaniler için her zaman için bir ‘sığınma kalesi’ niteliğinde olan Haberli Köy tarihinde yaşanan olumsuzluklara dayandırılabilir.

Yapılan çalışmalar sonunda görülmüştür ki; Basibirn (Haberli) Köyü’nden yurt dışına yaşanan göç, evlerin asıl sahipleri tarafından terk edilmesi, kullanıcıların kültürel bilinçten yoksun ve eğitimsiz olması gibi sebeplerden dolayı köy konutları hızlı bir bozulma sürecine girmiştir. Yapılan müdahalelerin bilinçsiz bir şekilde olması bu süreci daha da hızlandırmıştır.

Basibirn Köyü’nün tarihsel dokusunu oluşturan öğelerden, 23 tane kilisenin varlığı da göz önüne alınırsa geleneksel dokuda yer alan nitelikli yapıların korunması için hemen çalışmalara başlanması gerekmektedir. Kırsal mimari kimliğin oluşmasına etki eden unsurlardan olan bu anıtsal yapılar, ait oldukları dönemin izlerini yansıtan konutlarla beraber düşünülürse, Basibirn Köyünde köy ölçeğinde ve tek yapı ölçeğinde koruma çalışmalarının hızlandırılması gerekmektedir. Yapıların mevcut durumlarının tespiti (rölövesi) yapılarak, yapıya dair sorunlar, bozulmalar ile bunların nedenleri ve çeşitleri belirlenip belgelendikten sonra, uygun koruma, müdahale kararlarını içeren restorasyon projeleri hazırlanmalıdır. Hazırlanan bu projeler uzman kişiler tarafından uygulanmalı ve denetlenmelidir. Süryani Kültürünün yoğun olarak hissedildiği Haberli Köyü’ndeki sivil ve anıtsal değeri olan yapılar, bu sayede geçmişleri ile de kayıt altına alınarak korunmuş olacak ve gelecek nesillere aktarılacaklardır.

Ancak yapılacak çalışmanın, köydeki yapıların mimari özelliklerinin korunmasının ötesinde, geçmişten günümüze kültür değeri taşıyan her türlü öğenin içinde olduğu kapsamlı bir şekilde, köyde yaşayan insanlar ile sosyal ve kültürel açıdan bütünleştirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca bölgede yeni yapılan ve yapılacak olan kırsal konutları, değişen yaşam koşullarına uyarlamak ve bunu yaparken geçmişin kültür birikimleri sonucunda oluşan plan biçimlenişini günümüz yapım tekniği ile geliştirmek gerekir. Bu durum köylünün yaşama biçimini, gelenek-görenekleri ile köy konutlarını tanımak gereğini ortaya koyarak, yöreye özgü köy konutlarının bu günkü ve gelecekteki yaşam koşullarına uygun planlarının hazırlanması ile mümkün olabilecektir.

6. KAYNAKLAR

- AÇIKALIN, N. 2008. Yoksulluk ve Genç Kuşakların Toplumsal Hareketlilik Olanakları: İstanbul ve Gaziantep Örnekleri. Çalışma ve Toplum Dergisi (17):131–154
- AKTAR, A. 2000.Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları. İletişim Yayınları, Sayfa:244, İstanbul.
- AKYÜZ, G. 1997. Deyrülzafaran Manastırı Tarihi. Mardin. Kendi Yayını Sayfa:55, Mardin.
- AKYÜZ, G. 1998. Mardin İli'nin Merkezinde ve Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi. Süryani Ortodoks Metropolitliği Yayınları, Sayfa:160, İstanbul.
- AKYÜZ, G. 1999. Diyarbakır'daki Meryem ana Kilisesi'nin Tarihçesi: M.S. 3. Yüzyıl. Kendi Basımı, Mardin.
- AKYÜZ, G. Ve AKTAŞ S. 2004. Bakıysan (Alagöz) Köyü'nün Tarihçesi. Anadolu Ofset, Sayfa:105, İstanbul.
- ALİOĞLU, F.E. 2000. Mardin Şehir Dokusu ve Evler. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, Sayfa:158, İstanbul.
- ALİOĞLU, F. E. 1989. Mardin Şehir Dokusu ve Evler Üzerine Bir Deneme. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 185.
- ALİOĞLU F. ÖZAYDIN G. TUTAL O. YÜCEL A 2001. Mardin. Arredamento Mimarlık Dergisi Kent Dosyası, 100 (132): 96–115.
- ALTINIŞIK, K. 2004. 5500 Yılın Tanıkları Süryaniler. Private edition Yayınları, Sayfa:55, İstanbul.
- ALTUN, A. 1971. Mardin'de Türk Devri Mimarisi. Yaşayan Tarih Mardin Mardin Valiliği Yayını, Sayfa:158, İstanbul.
- AYDIN, S. - EMİROĞLU, K. - ÖZEL, O. - Ünsal S. 2000. Mardin Aşiret-Cemaat-Devlet. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, Sf: 566, İstanbul.
- AYDIN, A. 2008. İktisadi Açından Bölgesel Dengesizlik: Mardin İli Örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7(24):304–312.
- AYDIN, A. 2007. Mardin İlinin İktisadi ve Sosyal Açından Gelişimi (1950-2000). Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 196.
- AYDUSLU, İ. 2005. Cumhuriyet Döneminde Mardin Ve Yöresinde Süryaniler. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 240.
- BARSAVM, A. 1985.Turabdin Tarihi. Mor Afrem Manastırı Yayınları İkinci Baskı, Sayfa:160, Hollanda.

6. KAYNAKLAR

- BARSAVM, A. 1954. Antakya Süryani Patrikleri Tarihi. Mor Afrem Manastır Yayınları, Sayfa:194, Hollanda.
- BAYDAŞ, Ö.G. 2007. Diyarbakır Ve Mardindeki Tarihi Kamu Binaları. Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 272+260.
- BEĞTAŞ, Y. 2000. Süryani Kilisesi-Antakya Kürsüsü. Heto Dergisi, Sayı:(3):10–15.
- BEĞTAŞ, Y. 2000. Bsorino Reşe Dudino. Turabdin Sesi Dergisi, 6(22):
- BILGE, Y. 1996. Süryaniler Anadolunun Solan Rengi.Yeryüzü Yayınları, Sayfa:143, İstanbul.
- BİLGE, Y. 1991. Süryanilerin Kökeni ve Türkiyeli Süryaniler. Zafer Matbaası, Sayfa:143, İstanbul.
- BİLGE, Y. 2000. Geçmişten Günümüze Süryaniler. Zvi-Geyik Yayıncılık, Sayfa:152, İstanbul.
- BOZOK, B. A. 2007. Mardin Süryani Cemaati Örneğinde Kültürel İfade Ve Anlam Üretme Alanı Olarak Ritüeller Ve Müzik. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir, 111.
- ÇETİN, İ. 2006.Mardin Çevresi Arapları: Mihalmiler ve Kökenleri, [Arabs around Mardin: Mhalmians and Their Root], Kırkbudak Dergisi, (Kırkbudak Journal of Anatolian Folk Beliefs), (8):62–63.
- ÇETİN, İ. 2005. Kent Kültürü Zenginliğinden Etnik Farklılıklar: Midyat Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 172.
- ÇELİK, Y. İ. 1995. 19.yy'ın İlk Yarısında Diyarbakır (1790–1840).Türk Tarih Kurumu Basımevi, Sayfa:380, Ankara.
- ÇETİN, İhsan (2007), Midyat'ta Etnik Guruplar. Yaba Yayınları, Sayfa:184, İstanbul.
- ÇINAR, K. 1990. Konya Ovası Kırsal Yerleşmelerinde Planlamaya İlişkin Bir Yöntem Araştırması. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 285.
- DALKILIÇ, N. 2004. Midyat İçerisindeki Kültürel Zenginliğin Oluşturulduğu Geleneksel Mekân Dizgenin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 406.
- DALKILIÇ, N. 1999. Geleneksel Diyarbakır Evlerinde Plan, Cephe ve Yapı Öğeleri Tipolojisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 217.
- DİE, Genel Nüfus Sayımı, 2000.(60): 67–68.
- DÖLABANI, M. H. 1959. Mor Gabriel Manastırı Tarihi. Hikmet Matbaası, Sayfa:160, Mardin.

EMİNAĞAOĞLU, Z. 2004. Dış Mekân Organizasyonu-İlgili Politikalar ve Değerlendirmeler. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 305.

ERKANAL, H. 2005. Mardin'in Eski Mezopotamya Kültürleri Açısından Yeri ve Önemi, Taşın Belleği Mardin. Yapı Kredi Yayınları, Sayfa:503, İstanbul.

ERDOĞAN, B.B. 2007. Van Yöresi Geleneksel Köy Mimarlığı. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 122.

GEZER, Ö. 2001. Mardin, Bir Doğu Masalı. Gezi Travel Dergisi, (39):42–69.

GÖYÜNÇ, N. 1991. 16. yüzyılda Mardin sancağı. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Sayfa:11+203, Ankara.

GÖKALP, Z. 1975. Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik İncelemeler. Komal Yayınları, Sayfa:168, Ankara.

HANIM, S. 1996. Ninova ve Yakarışı Doğu Asur Kilisesi Gelenekleri ve Patrik Mar Şamun'un Katli. Avesta Yayınları, Sayfa:112, İstanbul.

HOLLERWEGER, H. 1999. Turabdin, Lebendiges Kulturerbe, Living Cultural Heritage. Linz, Sayfa:367, Österreich.

İŞ, A.V. 2006. Dinler ve Diller Kenti Midyat. Göksu Ofset, Sayfa:190, İstanbul. İstanbul. DPT (2000–2502); Bölgesel Gelisme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

İŞLER, İ.ve ÇETİN, M. 2000. Dinler ve Diller Diyarı Midyat. Midyat Belediyesi Yayını, Sayfa:80, İstanbul.

KARABULUT, İ. 2007. Çoruh Vadisi Kırsal-Köy Yerleşim Örnekleri Ve Sanat Yapıları. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 361.

KANTAR, Z. 1998. Kırsal Yerleşmelerde Dış Mekân Organizasyonu-Artvin İli Köyleri. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon,113.

KANKAL, A. 2003. Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Midyat. Geçmişten Günümüze Midyat Sempozyumu, Midyat, 19–21.

KESER, E. 2002. Turabdin Süryani Ortodoks Dini Mimarisi. Tarih Vakfı Yayını, Sayfa:143, İstanbul.

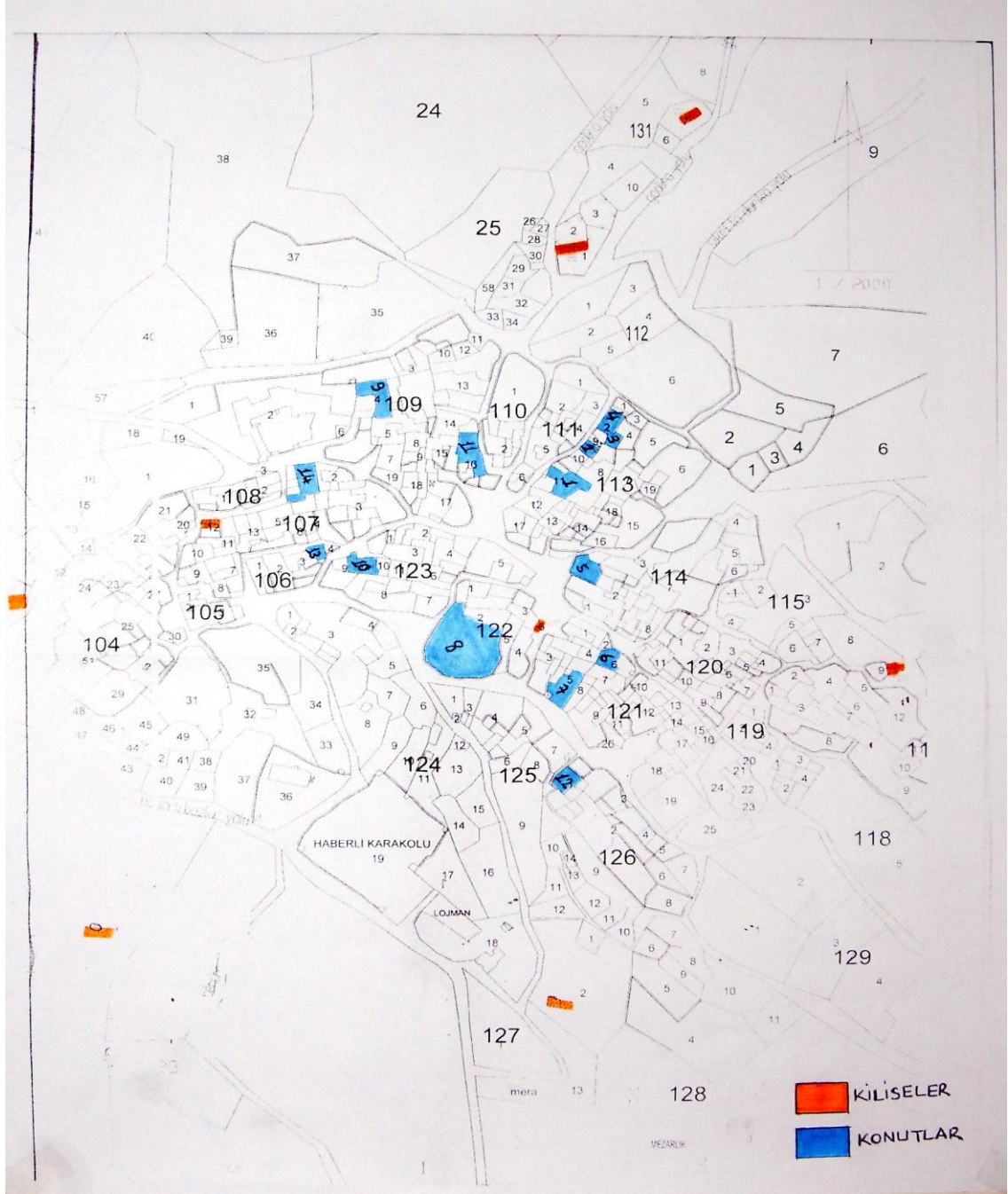
KÜÇÜK, S. 2008. Tunceli-Ovacık Yöresinde Kırsal Yerleşim Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ, 56.

LAYARD, A. H. 2000. Ninova ve Kalıntıları (Çeviren: Zafer Avşar). Avesta Yayınevi, Sayfa:569, İstanbul.

- MEMİŞ, E. 2007. Eski Çağ Türkiye Tarihi. Çizgi Yayınları, Sayfa:343, Konya.
- Midyat Kaymakamlığı Arşivi 2000 ve Mardin İl Yıllığı, 1998.
- ÖRNEK, S. V. 1971. Anadolu Folklorunda Ölüm. Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Sayfa: 149. Ankara.
- ÖZ, Y. 2007. Mardin Yezidileri, İnanç, Sosyal Hayat Ve Coğraf Dağılım. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 174.
- ÖZBEK, H. 2004. Gelenekselden Türeyen çağdaş Mardin Konut Yerleşimi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 110.
- ÖZCOŞAR, İ. 2006. 19. Yüzyılda Mardin Süryanileri. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 346.
- ÖZMEN, A. 2006. Tur Abdin Süryanileri Örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 301.
- ÖZTEMİZ, M. 2007. II. Abdülhamit'ten Günümüze Sosyolojik, Siyasal Ve Hukuki Açından Süryaniler. Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,412.
- SAMİ, K. 2009. Midyat Yezidi Köylerinde Kırsal Mimarlık: Renkleri Solan bir Halkın Kültürel Mirası ve Değişen Toplumsal Feraset. Mimarlık Dergisi, (349): 67–68.
- SAMİ, K. 2010. İhsu Barajı: Sürdürülebilir Toplumsal Hayata 'Ket Vurma' ve Su Toplama Havzasında Sivil (Kırsal) Mimari Yerleşimlerin Serencamı. Mimarlık Dergisi, (353): 59–68.
- Seyfo.Erişim:[<http://www.zindamagazine.com/html/archives/1999archives.htm>],Erişim Tarihi:17.03.2011.
- ŞİMŞEK, D. 2007. Antalya, Ürünlü Köyü İle Konut Mimarisi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 242.
- TAŞ, K.Z. 2003. Midyat ve Çevresinde Türk Hâkimiyetinin Tesisi. Geçmişten Günümüze Midyat Sempozyumu, Midyat, 19–21.
- TAŞĞIN, A. 2003. Anadolu'nun Yok Olmaya Yüz Tutan Zenginliklerinden Süryaniler, Nsibin Dergisi, 19(70):58–59.
- TAŞĞIN, A. 2002. Anadolu'nun Yok Olmaya Yüz Tutan Zenginliklerinden: Süryaniler. VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Genel Konular Seksiyon Bildirileri, İçel 18–22 Haziran 2001, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 59–68.
- UYGUR, H.K. 2008. Midyat Halk Kültürü Monografisi. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 299.
- YONAN, G. 1999. Asur Saykırımı Unutulan Bir Holocaust (Çeviren: Erol Sever). Pencere Yayınları, Sayfa:444, İstanbul.

EKLER

EK 1.Midyat-Haberli (Basibrin)'de Bulunan Anıt Eserler³⁴

Şekil Ek 1. Şırnak İli İdil İlçesi Haberli Köyü 1/2000 ölçekli kroki üzerinde kilise ve konutların gösterimi

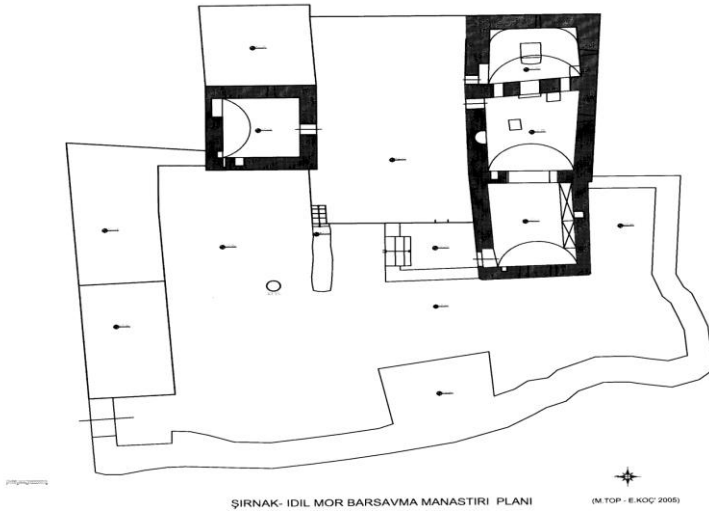
³⁴ İdil'de bulunan anıt eserler hakkında bilgi verilirken; Yrd. Doç.Dr. Mehmet TOP'un 2004 yılındaki Hakkâri ve Şırnak İlleri ile İlçeleri (Ortaçağ ve Sonrası Mimari ve Sanat Eserlerinin Tespiti) Yüzeysel Araştırması Raporundan ve Şırnak Valiliğinin 2010 yılında çıkarmış olduğu 'Kültür Envanteri 2010' kitabından yararlanılmıştır.

EK 1.1 Midyat-Haberli (Basibrin) Mor Barsavmo Manastırı

Fotoğraf Ek 1. Mor Barsavmo Manastırı

Manastır, köyün güney doğusunda meskûn mahal dışında yer almaktadır. Badem ağaçları arasında yüksek bir yere kurulmuştur. Köyden patika bir yol ile gidilmektedir. Kuzey batı köşeden bir kapı ile avluya girilmektedir. Dıştan taş duvar ile çevrelenmiş avlu içerisinde kilise, anıt mezar, çan kulesi, manastır odaları ve su kuyusu bulunmaktadır. Avlunun doğusundaki kilise dikdörtgen bir alana oturmaktadır. Üç nefli ibadet mekânı ile doğusundaki mezbah bölümünden oluşmaktadır. Üzerleri doğu batı doğrultusunda beşik tonoz örtülüdür. Üstü dıştan düz dam şeklindedir. Kilisenin kuzeyinde çan kulesi, kuzey doğusunda ise anıt mezar yer almaktadır (Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010).

ŞIRNAK- İDİL MOR BARSAVMA MANASTIRI PLANI

(M.TOP- E.KOÇ 2005)

Şekil Ek 2. Mor Barsavmo Manastırı Planı (M.Top- E. KOÇ 2005)

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				ANIT	ENV. NO			
TÜRKİYE	ADI	Mor Barsavmo Manastır				HARİTA NO			
İL ŞİRNAK	İLÇE İdil	MAH. KÖY VE MEVKİİ	Haberli Köyü		KORUMA DERECE	ANITSAL	1 2 3		
PAFTA	ADA	PARSEL				ÇEVRESEL	1 2 3		
ADRES						AYKIRI	1 2 3		
Manastır	YAPTIRAN		YAPAN		MİMARİ ÇAĞI	Süryani			
	YAPIM TARİHİ		KITABE		VAKFIYE				
GENEL TANIM						İYİ	ORTA	KÖTÜ	
Manastır, Haberli köyünün güney doğusunda meskün mahal dışında yer almaktadır. Badem ağaçları arasında yüksek bir yere kurulmuştur. Köyden patika bir yol ile gidilmektedir.					KORUMA DURUMU		X		
					DIŞ YAPI		X		
					TAŞIYICI YAPI		X		
					UST YAPI		X		
						YOK	İZİ VAR	ÖNEMLİ	
					SÜSLEME ELEMANLARI		X		
					RUTUBET		X		
									
									
BUGÜNKÜ SAHİBİ		BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ							
YAPILAN ONARIMLAR									
AYRINTILI TANIM					TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	HAZİRAN
Kuzey batı köşeden bir kapı ile avluya girilmektedir. Dıştan taş duvar ile çevrelenmiş avlu içerisinde kilise, anıt mezar, çan kulesi, manastır odaları ve su kuyusu bulunmaktadır. Avlunun doğusundaki kilise dikdörtgen bir alana oturmaktadır. Üç nefli ibadet mekânı ile doğusundaki mezbah bölümünden oluşmaktadır. Üzerleri doğu batı doğrultusunda beşik tonoz örtülüdür. Üstü dıştan düz dam şeklindedir. Kilisenin kuzeyinde çan kulesi, kuzey doğusunda ise anıt mezar yer almaktadır. Manastırın genel konumu ile kilise kısmı ölçülendirilmiştir. Ayrıca yapılar fotoğrafla belgelenmiş ve incelenmiştir.					☐	☐	☐	☐	
					ORJİNAL KULLANIMI				
					Manastır				
					BUGÜNKÜ KULLANIMI				
					Kullanılmıyor				
					ÖNERİLEN KULLANIMI				
					Kilise				
					TESCİL KARARI		TESCİL TARİHİ		
YAYIN DİZİNİ:				EKLER	REVİZYON				

(Mor Barsavmo Manastır, Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010)

(Mor Barsavmo Manastırı, Şırnak Valiliği İl Kùltür Envanteri 2010)

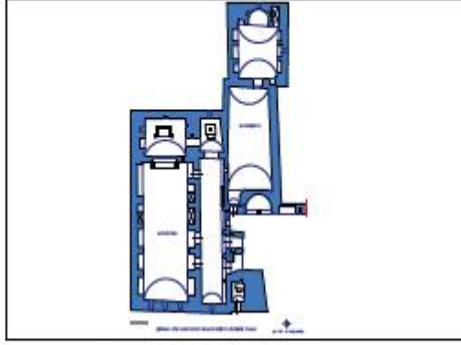

EK 1.2. Midyat-Haberli (Basibrin) - Mor Dodo Kilisesi

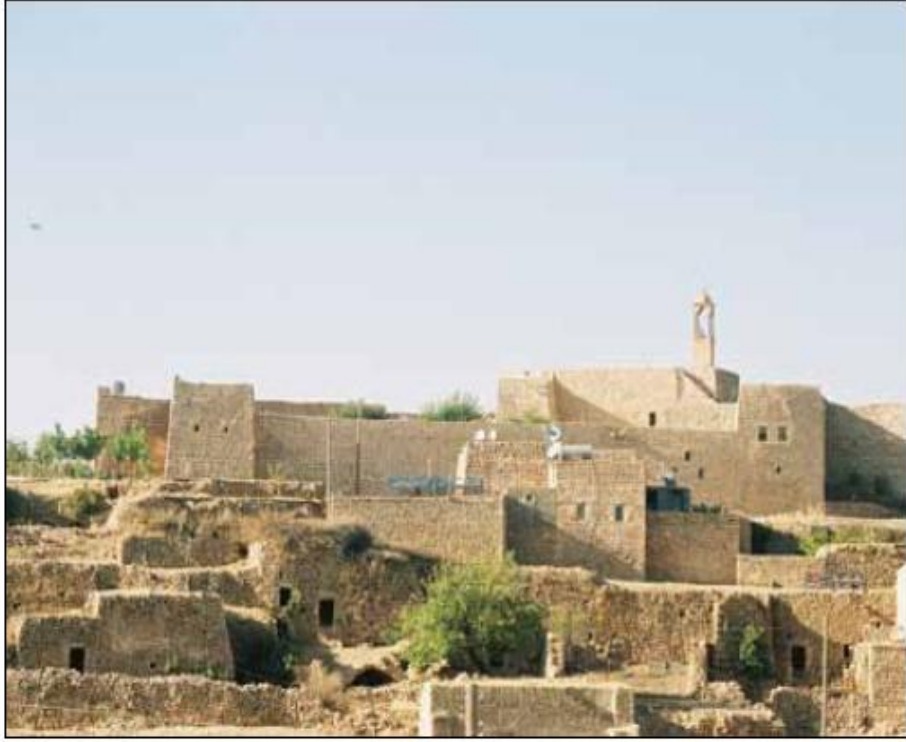

Fotoğraf Ek 2. Mor Dodo Kilisesi

Kilise köyün kuzey batısında, köye hâkim bir noktada yer almaktadır. Kompleks bir yapıdır. Oldukça muhkem yüksek duvarlı büyük bir avlunun kuzey doğusunda yer alan kilise, doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve iki bölümlüdür. Güneydeki birinci bölüm narteks olup, boydan boya uzanan bir mekândır. Üzeri beşik tonoz örtülü olup, yüzeyleri sıvanıp boyanmıştır. Buradan üç kapı ile tek nefli naos bölümüne geçilmektedir. Bunun doğusunda mezbah ve içerisinde mihrap (kduşkuşşin) yer almaktadır. Burası yapının en süslü bölümüdür. Naos doğu batı yönünde dikdörtgen planlı aynı yönde beşik tonoz örtülüdür. Duvarlarına karşılıklı kemer dizisi yerleştirilmiştir. Yapı tamamen taş malzeme ile inşa edilmiştir. Kilise sağlam ve ibadete açıktır (Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010).

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			ANIT	ENV. NO	
TÜRKİYE	ADI	Mor Dodo Kilisesi			HARİTA NO	
İL ŞİRİNAK	İLÇE	idil	MAH. KÖY VE MEVKİİ	Haberli Köyü	KORUMA DERECE	ANITSAL 1 2 3 ÇEVRESEL 1 2 3 AYKIRI 1 2 3
PAFTA	ADA	109	PARSEL	2		
ADRES						
Kilise	YAPTIRAN	YAPAN		MİMARİ ÇAĞI	Süryani	
	YAPIM TARİHİ	KITABE		VAKFIYE		
GENEL TANIM					İYİ	ORTA
Kilise köyün kuzeybatısında, köye hakim bir noktada yer almaktadır. Kompleks bir yapıdır.				KORUMA DURUMU	X	
				DIŞ YAPI	X	
				TAŞIYICI YAPI	X	
				ÜST YAPI	X	
					YOK	İZİ VAR
				SÜSLEME ELEMANLARI		ÖNEMLİ
				RUTUBET		X
						
						
BUGÜNKÜ SAHİBİ	BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ					
YAPILAN ONARIMLAR						
Kilisede farklı dönemlerde muhtelif onarım ve eklentilerin yapıldığı gözlenmiştir.						
AYRINTILI TANIM						
Oldukça muhkem yüksek duvarlı büyük bir avlunun kuzeydoğusunda yer alan kilise, doğu bazı doğrultusunda dikdörtgen planlı iki bölümlüdür. Güneyindeki birinci bölüm narteks olup, boşdan boya uzanan bir mekardır. Üzeri beşik tonoz örtülü olup yüzeyleri sıvanıp boyanmıştır. Buradan üç kapı ile neos bölümüne geçilmektedir. Bunun doğusunda mezbah ve içerisinde mihrap (kduşkudşin) yer almaktadır. Burası yapının en süslü bölümüdür. Naos doğu batı yönünde dikdörtgen planlı aynı yönde beşik tonoz örtülüdür. Duvarına karşılıklı kemer dizisi yerleştirilmiştir. Yapı tamamen taş malzeme ile inşa edilmiştir. Süryani kilisesi olan yapı oldukça sağlam durumda olup ibadete açıktır.						
YAYIN DİZİNİ: Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP, Hakkari ve Şırnak İlleri ile İlçeleri (Ortaçağ ve Sonrası Mimari ve Sanat Eserlerinin Tespiti) Yüzey Araştırması Raporu, 2004 (Yayınlanmamış)				EKLER		
				TEKNİK BİLGİLER		
				SU	ELEKTRİK	ISITMA
				☐	☒	☐
				ORJİNAL KULLANIMI		
				Kilise		
				BUGÜNKÜ KULLANIMI		
				Kilise		
				ÖNERİLEN KULLANIMI		
				Kilise		
				TESCİL KARARI		TESCİL TARİHİ
				2293		10.06.2009
				REVİZYON		

(Mor Dodo Kilisesi, Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010)

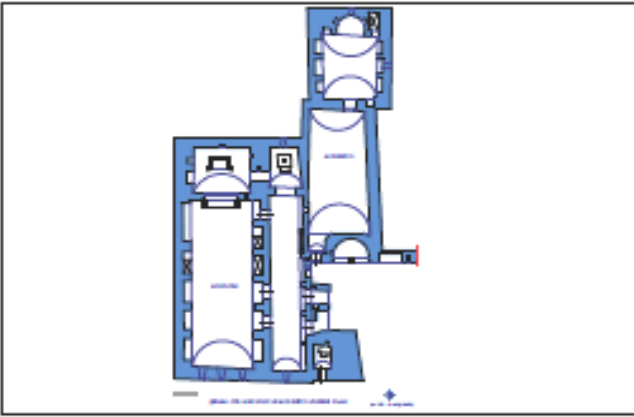
(Mor Dodo Kilisesi, Şırnak Valiliği İl Kùltür Envanteri 2010)

EK 1.3. Midyat- Haberli (Basibrin) - Mor Eseyo Kilisesi

Fotoğraf Ek 3. Mor EseyoKilisesi

Mor Dodo kilisesinin güneyinde avlunun kuzey doğusundadır. Avluya bakan batı cephesine derin bir apsis açılmıştır. Bunun kuzeyindeki kapıdan kiliseye girilmektedir. Kilise tek nefli naos bölümü ile doğusundaki mezbah bölümünden oluşmaktadır. Batı cepheden doğrudan naos bölümüne girilmektedir. Burası doğu batı yönünde dikdörtgen planlı ve aynı yönde beşik tonoz örtülüdür. Mezbah kısmına doğu duvarın ortasındaki bir kapı ile girilmektedir. Bunun üzeri beşik tonoz örtülü olup, yanlarına üçer niş açılmıştır. Doğusundaki apsis yarım daire planlı ve yarım kubbe ile örtülüdür.

Şekil Ek 3. Mor EseyoKilisesi Planı (M.Top- E. KOÇ 2005)

EK 1.4. Midyat-Haberli (Basibrin) -Meryem Ana Kilisesi

Fotoğraf Ek 4. Meryem Ana Kilisesi

Kilise köyün kuzey tarafında meskûn mahal dışındadır. Güneyinde avlu yer almaktadır. Kilise doğu batı yönünde tek nefli naos ile bunun doğusundaki mezbah bölümünden oluşmaktadır. İç mekân beşik tonoz örtülü olup, iki yanda yuvarlak kemerli girintiler sıralanmaktadır. Tamamında taş malzeme kullanılmıştır. Fotoğrafla belgelenmiş olup, ölçüleri alınmamıştır (Şırnak İl Valiliği Kültür Envanteri 2010).

Fotoğraf Ek 5. Meryem Ana Kilisesi (Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010)

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			ANIT	ENV. NO				
TÜRKİYE	ADI	Mort Meryem Kilisesi			HARİTA NO				
İL ŞİRNAK	İLÇE	İdil	MAH. KOY VE MEVKİİ	Haberli (Basibrin) Köyü	KORUMA DERECE	ANITSAL 1 2 3 ÇEVRESEL 1 2 3 AYKIRI 1 2 3			
PAFTA	ADA		PARSEL						
ADRES									
Kilise	YAPTIRAN		YAPAN		MİMARİ ÇAĞI	Süryani			
	YAPIM TARİHİ		KITABE		VAKFIYE				
GENEL TANIM					İYİ	ORTA	KÖTÜ		
Kilise köyün güney karşı yamacında yer almaktadır. Kayalık bir zemine doğuya doğru eğimli bir araziye yapılmıştır. Dıştan doğu batı istikametinde dikdörtgen bir yapıdır. Taş duvarlı ve tek neflidir. Kuzey cepheden basit bir kapıyla girilmektedir.					KORUMA DURUMU	X			
					DIŞ YAPI	X			
					TAŞIYICI YAPI	X			
					ÜST YAPI	X			
					YOK	İZİ VAR	ÖNEMLİ		
					SÜSLEME ELEMANLARI	X			
					RUTUBET	X			
									
BUGÜNKÜ SAHİBİ		BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ							
YAPILAN ONARIMLAR									
AYRINTILI TANIM					TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	YANGIN
Dıştan doğu batı istikametinde dikdörtgen bir yapıdır. Taş duvarlı ve tek neflidir. Kuzey cepheden basit bir kapıyla girilmektedir. İçten iki bölüm halinde düzenlenmiş olan yapının doğusunda mezbah kısmı bulunmaktadır. Her iki bölümün üzeri doğu-batı yönünde beşik tonozla örtülüdür. Sağlam ve kullanılmaktadır.					☐	☒	☐	☐	
					ORJİNAL KULLANIMI				
					Kilise				
					BUGÜNKÜ KULLANIMI				
					Kilise				
					ÖNERİLEN KULLANIMI				
					Kilise				
					TESCİL KARARI		TESCİL TARİHİ		
YAYIN DİZİNİ:					EKLER		REVİZYON		

(Mort Meryem Kilisesi, Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010)

EK 1.5. Midyat- Haberli (Basibrin) – Mort İsmuni Kilisesi

Fotoğraf Ek 6. Mort İsmuni Kilisesi

Kilise köyün güney tarafında yolun altındaki mezarlığın kuzeyinde yer almaktadır. Dıştan doğu batı istikametinde dikdörtgen bir yapıdır. Taş duvarlı ve tek neflidir. Güney cepheden basit bir kapıyla girilmektedir. Tescilsiz olup, sadece dıştan fotoğrafla belgelenmiştir.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				ANIT	ENV. NO						
TÜRKİYE	ADI	Mort İsmını Kilisesi			HARİTA NO							
İL ŞİRNAK	İLÇE	İdİL	MAH. KOY VE MEVKİİ	Haberli (Basıbrin) Köyü	KORUMA ANITSAL	1	2 3					
PAFTA	ADA		PARSEL		ÇEVRESEL	1	2 3					
ADRES					AYKIRI	1	2 3					
Kilise	YAPTIRAN		YAPAN		MİMARİ ÇAĞI	Süryani						
	YAPIM TARİHİ		KITABE		VAKFIYE							
GENEL TANIM					İYİ	ORTA	KÖTÜ					
Kilise köyün güney tarafında yolun altındaki mezarlığın kuzeyinde yer almaktadır. Dıştan doğu batı istikametinde dikdörtgen bir yapıdır.					KORUMA DURUMU	X						
					DIŞ YAPI	X						
					TAŞIYICI YAPI	X						
					ÜST YAPI	X						
						YOK	İZİ VAR	ÖNEMLİ				
SUSLEME ELEMANLARI					X							
RUTUBET					X							
												
												
BUGÜNKÜ SAHİBİ				BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ								
YAPILAN ONARIMLAR												
AYRINTILI TANIM					TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	BAKILAN			
Dıştan doğu batı istikametinde dikdörtgen bir yapıdır. Taş duvarlı ve tek neflidir. Güney cepheden basit bir kapıyla girilmektedir. İçten iki bölüm halinde düzenlenmiş olan yapının doğusunda mezbah kısmı bulunmaktadır. Her iki bölümün üzeri doğu-batı yönünde beşik tonozla örtülmüştür. Sağlam ve kullanılmaktadır. Mezarlık içerisinde de sanduka şeklinde süslemeli Süryani mezar yapıları bulunmaktadır.					☐	☒	☐	☐				
					ORJİNAL KULLANIMI				Kilise			
					BUGÜNKÜ KULLANIMI				Kilise			
					ÖNERİLEN KULLANIMI				Kilise			
					TESCİL KARARI				TESCİL TARİHİ			
YAYIN DİZİNİ:					EKLER			REVİZYON				

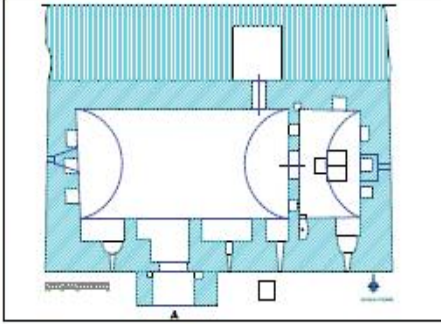
(Mort İsmını Kilisesi, Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010)

EK 1.6. Midyat-Haberli (Basibrin) – Mor Eliyo Kilisesi

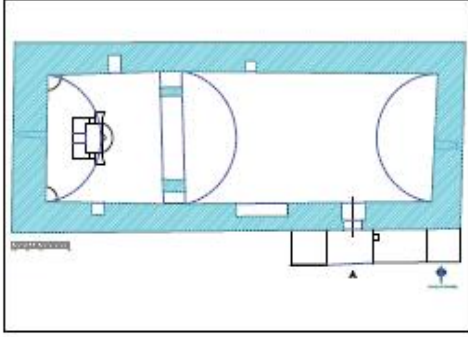
Fotoğraf Ek 7. Mor Eliyo Kilisesi

Kilise köyün girişinde karakolun alt tarafında yolun kuzeyinde yer almaktadır. Kuzeyden güneye doğuya doğru eğimli bir araziye yapılmıştır. Dıştan doğu batı istikametinde dikkörtgen bir yapıdır. Kuzeyinde bir avlu mevcuttur. Avludan kuzey cephenin batısında dışa taşıntılı, eyvan şeklinde girintili bir kapıdan kiliseye girilmektedir. Kapı taşıntısı aynı zamanda üst dama çıkış sağlayan merdiven olarak düzenlenmiştir. Taş duvarlı ve tek neflidir. Tescilsiz olup, sadece dıştan fotoğrafla belgelenmiştir (Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010).

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				ANIT		ENV. NO				
TÜRKİYE		ADI	Mor Tuğma Kilisesi				HARITA NO					
İL	ŞIRNAK	İLÇE	İdil	MAH. KÖY VE MEVKİİ	Haberli Köyü			KORUMA DERECE	ANITSAL	1	2	3
PAFTA	-	ADA	107	PARSEL	12			CEVRESEL	1	2	3	
ADRES							AYKIRI	1	2	3		
Kilise	YAPTIRAN					YAPAN			MİMARİ ÇAĞI			
	YAPIM TARİHİ					KİTABE			VAKFIYE			
GENEL TANIM												
Tek nefli olan kilise doğu batı yönünde dikdörtgen planlıdır.												
								KORUMA DURUMU				
								DIŞ YAPI				
								TAŞIYICI YAPI				
								ÜST YAPI				
									YOK	İZİ VAR	ÖNEMLİ	
								SÜSLEME ELEMANLARI				
								RUTUBET				
												
BUGÜNKÜ SAHİBİ		BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ										
YAPILAN ONARIMLAR												
AYRINTILI TANIM								TEKNİK BİLGİLER	SU	ELEKTRİK	ISITMA	BAZULUĞU
Süryani kilisesi olan yapı, dıştan 5.70x11.00 m ölçülerinde ve doğu batı yönünde dikdörtgen planlıdır. İç mekan tek nefli naos ile bunun doğusundaki mezbah (sunak) bölümünden oluşmaktadır. Naosla mezbah bir bütün olup yukarıya kadar çıkmayan ince bir duvarla ayrılmıştır. Kilisenin güney tarafında bir avlu yapılmıştır. Avludan dışa taşıntı kemerli bir girinti içindeki bir kapıdan kiliseye girilmektedir. Naos, doğu batı yönünde dikdörtgen planlı ve 3.35x7.80 ölçülerinde yapılmıştır. Üzeri aynı yönde beşik tonoz örtülüdür. Bunun güney duvarına eşit ölçülerde üç adet kemerli girinti yapılmıştır. Ortadakinde kapı yandakinde mazgal pencere delikleri vardır. Mezbah bölümüne ince perde duvarın ortasına açılmış kapıdan girilmektedir. Burası enine dikdörtgen planlı ve 1.96x3.15 m ölçülerinde yapılmıştır. Ortasında taştan bir sunak masası duvarlarına muhtelif nişler ve güney doğu köşesine pencere açılmıştır. Sağlam olan kilise kullanılmamaktadır. Yapıda tümüyle taş malzeme kullanılmıştır.								☐	☐	☐	☐	☐
								ORJİNAL KULLANIMI				
								Kilise				
								BUGÜNKÜ KULLANIMI				
								Kilise				
								ÖNERİLEN KULLANIMI				
								Kilise				
								TESCİL KARARI		TESCİL TARİHİ		
								2294		10.06.2009		
YAYIN DİZİNİ: Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP, Hakkari ve Şırnak illeri ile ilçeleri (Ortaçağ ve Sonrası Mimari ve Sanat Eserlerinin Tespiti) Yüzey Araştırması Raporu, 2004 (Yayınlanmamış)						EKLER		REVİZYON				

(Mor Tuğma Kilisesi, Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010)

EK 1.7. Midyat- Haberli (Basibrin) - Mor Şalito Kilisesi

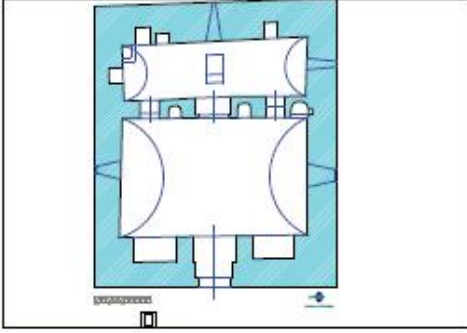
AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			ANIT		ENV. NO		
TÜRKİYE		ADI	Mor Şalito Kilisesi			HARİTA NO			
İL	ŞİRNAK	İLÇE	İdil	MAH. KOY VE MEVKİİ	Haberli Köyü		KORUMA DERECESESİ	ANITSAL 1 2 3	
PAFTA	-	ADA	128	PARSEL	2		CEVRESEL 1 2 3	AYKIRI 1 2 3	
ADRES		YAPTIRAN		YAPAN	MİMARİ ÇAĞI				
Kilise		YAPIM TARİHİ		KITABE	Var		VAKFIYE		
GENEL TANIM							İYİ	ORTA	KÖTÜ
Kuzeyden güneye doğuya doğru eğimli bir araziye yapılmıştır. Dıştan doğu batı istikametinde dikdörtgen bir yapıdır. Kuzeyinde bir avlu mevcuttur. Avludan kuzey cephenin batısında dışa taşınmış, eyvan şeklinde girintili bir kapıdan kiliseye girilmektedir. Kapı taşıntısı aynı zamanda üst dama çıkış sağlayan merdiven olarak düzenlenmiştir. Taş duvarlı ve tek neflidir.							KORUMA DURUMU		
							DIŞ YAPI		
							TAŞIYICI YAPI		
							ÜST YAPI		
							YOK	İZİ VAR	ÖNEMLİ
SÜSLEME ELEMANLARI									
RUTUBET									
									
BUGÜNKÜ SAHİBİ		BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ							
YAPILAN ONARIMLAR									
2006 yılında köydeki Süryani halk tarafından onarılmıştır.									
AYRINTILI TANIM									
Haberli köyünde bulunan kilise, doğ batı yönünde dikdörtgen planlı, 6.15x15.55 m ölçülerinde olup tek neflidir. Doğusunda mezbah (sunak) batısında ise naos bölümü bulunmaktadır. Kuzeyinde taş duvarla çevrelenmiş bir avlu bulunmaktadır. Avludan kiliseye kuzey cephesinin batı kögesine açılmış dışa taşınmış bir kapı ile girilmektedir. Girişteki tek bölüm halindeki naos, doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı ve 4.40x8.90 m ölçülerinde yapılmıştır. Üzeri aynı yönde beşik tonoz ile örtülmüştür. Naostan geniş bir açıklıkla mezbah bölümüne geçilmektedir. Burası naostan birkaç basamak yüksek ve 4.10x4.40 m ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Üzeri doğu-batı doğrultusunda beşik tonoz örtülmüştür. Mezbahın ortasında bir kduşkudşin (mihrap) bırakılmıştır. Kesme taş malzeme ile yapılmış ve dikdörtgen görünüşlü kduşkudşinlnin batıya bakan yüzeyi çephe özelliği taşımaktadır. Dıştan iki bordürle sınırlanmış yüzeyin üst ortasına bir niş yerleştirilmiştir. Bunun alt ortasındaki düz yüzeye Süryanice bir kitabe bırakılmıştır. Yapıda iç mekan yer yer kesme taş dış cepheye ise moloz taş kullanılmıştır.									
YAYIN DİZİNİ: Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP, Hakkari ve Şırnak İlleri ile İlçeleri (Ortaçağ ve Sonrası Mimari ve Sanat Eserlerinin Tespiti) Yüzye Araştırması Raporu, 2004 (Yayınlanmamış)		EKLER		TEKNİK BİLGİLER		SU	ELEKTRİK	ISITMA	BAKIM
						☐	☐	☐	☐
ORJİNAL KULLANIMI									
Kilise									
BUGÜNKÜ KULLANIMI									
Kilise									
ÖNERİLEN KULLANIMI									
Kilise									
TESCİL KARARI		TESCİL TARİHİ		2296		10.06.2009			
REVİZYON									

(Mor Şalito Kilisesi, Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010)

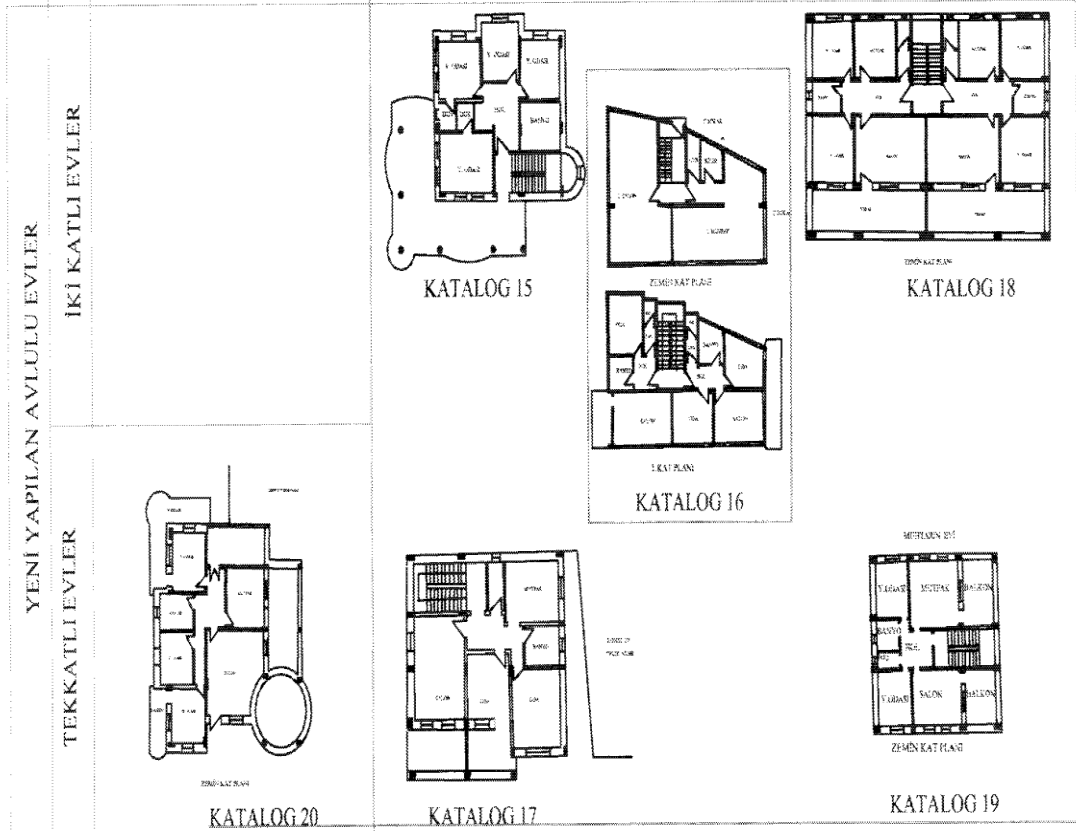
(Mor Şalito Kilisesi, Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010)

EK 1.8. Midyat- Haberli (Basibrin) - Mor Kavmi Kilisesi

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			ANIT		ENV. NO	
TÜRKİYE		ADI	Mor Kavmi Kilisesi			HARİTA NO		
İL	ŞİRNAK	İLÇE	İdil	MAH. KOY VE MEVKİİ	Haberli Köyü			KORUMA DERECE
PAFTA	-	ADA	104	PARSEL	11			ANITSAL
ADRES								1 2 3
								1 2 3
								1 2 3
Kilise	YAPTIRAN		YAPAN		MİMARİ ÇAĞI			
	YAPIM TARİHİ		KITABE		VAKFIYE			
GENEL TANIM					iyi ORTA KÖTÜ			
Kareye yakın dikdörtgen planlı olan kilise iki bölümlü olup girişte naos bölümü ile bunun doğusundaki mezbahtan oluşmaktadır.					KORUMA DURUMU			
					DIŞ YAPI			
					TAŞIYICI YAPI			
					ÜST YAPI			
					SÜSLEME ELEMANLARI			YOK İZİ VAR ÖNEMLİ
RUTUBET								
								
								
BUGÜNKÜ SAHİBİ		BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ						
YAPILAN ONARIMLAR								
AYRINTILI TANIM					TEKNİK BİLGİLERİ			
Haberli köyünün üst kesiminde bulunan kilise, dıştan 8.50x9.80 m ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Kilisenin dış batı tarafında bir avlu bulunmaktadır. Üzeri dıştan kuzey güney yönünde kırma çatıyla örtülmüştür. İç mekan iki bölümlü olup girişte naos bölümü ile bunun doğusundaki mezbahtan oluşmaktadır. Avluya açılan batı cephe ortasındaki düz atkı tağı bir kapı ile kiliseye girilmektedir. Naos, 4.10x6.60 m ölçülerinde, kuzey-güney doğrultusunda enine dikdörtgen planlı olarak yapılmıştır. Mezbahta bulunan doğusunda aynı şekilde enine dikdörtgen ve 2.05x6.60 m ölçülerindedir. Her iki bölümün üzeri kuzey-güney doğrultusunda beşik tonoz ile örtülmüştür. Naostan üçlü bir açıklıkla mezbahta giriş sağlanmaktadır. Sıvalı olan duvarlarına kırmızı ağırlıklı kök boya ile çizikleme figür ve süslemeler yapılmıştır. Yapının dış cephesinde oldukça iri blok taşlar kullanılmıştır. Tescilsiz olup kültür varlığı olarak kayıt altına alınmalıdır. Ziyaret amacı dışında kullanılmamaktadır.					SU	ELEKTRİK	ISITMA	YALIZLIK
					ORJİNAL KULLANIMI			
					Kilise			
					BUGÜNKÜ KULLANIMI			
					Kilise			
ÖNERİLEN KULLANIMI								
Kilise								
TESCİL KARARI		TESCİL TARİHİ						
2295		10.06.2009						
YAYIN DİZİNİ: Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP, Hakkari ve Şırnak İleri ile İlçeleri (Ortaçağ ve Sonrası Mimari ve Sanat Eserlerinin Tespiti) Yüzye Araştırması Raporu, 2004 (Yayınlanmamış)					EKLER			
					REVİZYON			

(Mor Kavmi Kilisesi, Şırnak Valiliği İl Kültür Envanteri 2010)

EK 2. Haberli Köyündeki Yeni Yapılaşma Plan Tipolojileri

Şekil Ek 4. Haberli Köyü'ndeki Yeni Yapılara Ait Plan Tipolojileri (B.KARAKAŞ 2010)

EK 2.1. Haberli Köyündeki yeni yapılaşmalara ait fotoğraflar³⁵

Fotoğraf Ek 8. Yapının ön cephesi

Fotoğraf Ek 9. Yapının avlu giriş kapısı

Fotoğraf Ek 10. Yapının güneyden görünümü

Fotoğraf Ek 11. Yapıya Genel Bir bakış

Fotoğraf Ek 12. Henüz inşaat halindeki bir yapı

Fotoğraf Ek 13. Yapının ön cephesi

³⁵ Ev sahipleri yurt dışında yaşadığından dolayı, evlerin kime ait oldukları hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

EK 3. Midyat-Yemişli (Enhıl) Köyü’ndeki Yeni Yapılaşma

Göçün nedenleri üzerine yapılan araştırmalarda birden fazla nedene rastlanmış ve 1990’lardan bugüne göçün Güneydoğu bölgesinde yaşanan sorunlara koşut olarak arttığı gözlemlenmiştir. Bölge halkının anlattığına göre Süryanilerin ülkelerine geri dönebilmesinin en önemli koşulu olan güvenlik sorununun hâlâ çözülememiş olmasıdır. 2001 tarihinde³⁶ başına gelindiğinde dönemin Başbakanı Bülent Ecevit Süryanilere geri dönmeleri çağrısında bulunmuştur. Süryanilerin ülkelerine tekrar dönme girişiminde oldukları fakat devlet tarafından hâlâ gerekli güvenlik önlemlerinin alınmadığı görülmektedir. Midyat Belediyesinden edindiğimiz bilgilere göre son birkaç yıldır memleketlerine kesin dönüş yapan az sayıda aile vardır. Midyat’a bağlı Kafro Köyü ile Yemişli (Enhıl) Köyü’nden göç eden aileler 2004’te lüks villalar yaptırmaya başlamışlardır (Fotoğraf 5.14-5.15-5.16-5.17). Bölgenin koşullarının iyileştirilmesi, hem diğer halklar hem de Süryaniler için oldukça önemlidir.

Fotoğraf Ek 14. Midyat-Yemişli (Enhıl) Köyü

Fotoğraf Ek 15. Midyat-Yemişli(Enhıl) Köyü

Fotoğraf Ek 16. Midyat-Yemişli (Enhıl) Köyü

Fotoğraf Ek 17. Yemişli Köyü Muh.(Ş.Korkmaz)

³⁶ Basın Arşivi.2011.Başbakan Ecevit’ten Süryani Genelgesi. Erişim:[<http://www.savaskarşitlan.org.tr>].Erişim Tarihi:06.05.2011

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Berrin KARAKAŞ
Doğum Yeri: Diyarbakır
Doğum Tarihi: 05.09.1976
Yabancı Dili: İngilizce
Telefon: 0533 479 56 45
E-posta: berrinkarakasyenturk@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans: 1995-2000 Dicle Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık
Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans: 2008-2011 Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Fakültesi Mimarlık Yüksek Lisans
Programı

İŞ BİLGİLERİ

2000–2001 TAÇDAM (Tarihi Araştırma Çevre Düz. Vakfı)
2001–2004 Tigris Consulting Engineer/Diyarbakır
2004–2005 Dimen Mühendislik/Diyarbakır
2005–2008 Çizgi Mimarlık&Dekorasyon
2008– Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu